

Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby

Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Barierzy i potrzeby

badanie naukowe zrealizowane
przez Instytut Medycyny Pracy im prof. J. Nofera w łodzi
na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w łodzi

prof. dr hab. n. hum. Jacek Pyżalski

dr n. hum. Elżbieta Korzeniowska

dr n. hum. Piotr Plichta

dr n. hum. Krzysztof Puchalski

mgr Kamila Knol-Michałowska

mgr Alicja Petrykowska

Recenzent prof. dr hab. Iwona Chrzanowska

Publikacja została opracowana w ramach projektu „Plan Realizacji Działań w ramach PT RPO WŁ na lata 2014-2020 na rok 2016”, podprojektu pn. „Funkcjonowanie regionalnych obserwatoriów terytorialnych”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Osi priorytetowej XII Pomoc Techniczna, Działania XII.2 System realizacji.

Raport końcowy z realizacji umowy NR 14/RPOPT.ROIS/2016 na wykonanie w okresie 24.08.2016 r. do 15.12.2016 r. usługi badania naukowego pn. „Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby”.

Praca zbiorowa

Autorzy:

prof. dr hab. Jacek Pyżalski – kierownik badania
dr Elżbieta Korzeniowska
dr Piotr Plichta
dr Krzysztof Puchalski
mgr Kamila Knol-Michałowska
mgr Alicja Petrykowska

Recenzja naukowa:

prof. dr hab. Iwona Chrzanowska
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Zdjęcie na okładce:

Bogdan Jankowski

Skład i druk:

Agencja Reklamowa Grafpol Agnieszka Blicharz-Krupińska
ul. Czarnieckiego 1, 53-650 Wrocław
www.argrafpol.pl

ISBN 978-83-946548-1-8

ISBN e-book PDF 978-83-946548-2-5

ISBN e-book EPUB/MOBI 978-83-946548-3-2

Publikacja bezpłatna

Nakład: 300

Wydawca:

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
Jednostka Organizacyjna Samorządu Województwa Łódzkiego
ul. Snyderska 8, 91-302 Łódź
tel. 42 203 48 00, 42 203 48 01, fax 42 203 48 17
www.rcpslodz.pl
e-mail: info@rcpslodz.pl

Regionalne Obserwatorium Integracji Społecznej
tel. 42 203 48 41, 42 203 48 42, 42 203 48 34
www.obserwatorium-rcpslodz.pl
e-mail: obserwatorium@rcpslodz.pl

© Copyright by Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
Kopiowanie i rozpowszechnianie tylko z podaniem źródła

Druk publikacji współfinansowany przez Unię Europejską ze środków
Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Pomocy Technicznej RPO WŁ na lata 2014-2020

SPIS TREŚCI

Streszczenie	5
Abstract	8
1. Wprowadzenie	11
2. Opis zastosowanej metodologii badawczej.....	21
2.1 Cel badań.....	21
2.2 Pytania badawcze	22
2.3 Planowany i zrealizowany zakres badania	24
2.4 Zastosowane metody badawcze i zrealizowana próba badawcza	24
2.5 Kwestie etyczne	26
2.6 Skróty zastosowane w treści raportu	26
3. Uwarunkowania instytucjonalno-prawne oraz środowiskowe funkcjonowania placówek wsparcia dziennego	27
3.1 Uwarunkowania instytucjonalno-prawne w opinii kierowników placówek wsparcia dziennego	29
3.2 Struktura organizacyjna placówek wsparcia dziennego w województwie łódzkim	34
4. Opis grup docelowych, do których kierowana jest oferta programowa placówek wsparcia dziennego oraz zakres oferty placówek	38
4.1 Charakterystyka grup docelowych	38
4.2 Oferta placówek wsparcia dziennego.....	46
5. Zasoby placówek wsparcia dziennego	50
5.1 Zasoby materialne placówek wsparcia dziennego	50
5.2 Zasoby kadrowe placówek wsparcia dziennego	55
5.2.1 Potrzeby wychowawców placówek wsparcia dziennego.....	61
5.3 Zasoby finansowe placówek wsparcia dziennego	66
6. Współpraca placówek wsparcia dziennego z otoczeniem.....	77
6.1 Współpraca z innymi instytucjami	77
6.2 Współpraca ze środowiskiem lokalnym i ponadlokalnym	80
6.3 Współpraca z rodzicami/opiekunami podopiecznych	82
6.4 Jakość współpracy placówek wsparcia dziennego prowadzonej z instytucjami i środowiskiem lokalnym	84
7. Bariery funkcjonowania placówek wsparcia dziennego.....	89
8. Potrzeby wychowawcze dzieci i młodzieży korzystających z placówek wsparcia dziennego.....	101

9. Dostęp dzieci i młodzieży do wsparcia wychowawczego	106
10. Oferta programowa i zasoby placówek wsparcia dziennego a potrzeby dzieci i młodzieży	108
11. Wpływ działań placówek wsparcia dziennego na sytuację życiową i funkcjonowanie dzieci i młodzieży oraz ich środowiska rodzinnego	114
12. Rekomendowane działania wspierające funkcjonowanie i rozwój placówek wsparcia dziennego	125
Aneksy do raportu	131
Lista dokumentów, publikacji i innych materiałów źródłowych, wykorzystywanych przy badaniu	136
Bibliografia	136
Narzędzia badawcze	141

STRESZCZENIE

Raport pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby* przygotowany został przez Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi. Opracowanie prezentuje wyniki diagnozy sytuacji prawnej placówek wsparcia dziennego (PWD), ich zasobów, dostępności, oferty usług, współpracy z otoczeniem społecznym oraz potrzeb, barier i problemów, jakich doświadczają w swoim funkcjonowaniu. Diagnoza powstała w oparciu o badania ilościowe oraz jakościowe, obejmujące zarówno analizy dokumentów, sondaże, jak i wywiady przeprowadzone wśród kierowników i personelu PWD, podopiecznych oraz ich rodziców/opiekunów prawnych.

Badaniem objęto w sumie 118 placówek wsparcia dziennego. Przeprowadzono:

- 118 wywiadów kwestionariuszowych;
- 118 pogłębionych wywiadów indywidualnych z wychowawcami placówek;
- 70 pogłębionych wywiadów indywidualnych z pracownikami zajmującymi się kwestiami formalno-organizacyjnymi placówek;
- 31 pogłębionych wywiadów indywidualnych z rodzicami/opiekunami prawnymi dzieci uczęszczających w zajęciach organizowanych przez PWD;
- 50 pogłębionych wywiadów indywidualnych z dziećmi i młodzieżą korzystającymi z oferty PWD;
- 20 mini-wypracowań z dziećmi i młodzieżą korzystającymi z oferty PWD.

Badania wykazały, iż ponad połowa PWD z regionu łódzkiego była prowadzona w formie opiekuńczej, co dziewięta w specjalistycznej, 27% miało formę łączoną. Ponad połowę PWD prowadziła gmina lub podmiot działający na jej zlecenie, co czwartą podmiot, który uzyskał zgodę gminy/powiatu (w grupie tej przeważają stowarzyszenia – 74%). 89% PWD stanowiły jednostki o zasięgu gminnym. Nieco ponad połowa (55%) PWD działało samodzielnie, a 40% było połączonych z jednostką organizacyjną pomocy społecznej.

85% PWD było czynnych we wszystkie dni robocze, najczęściej w godzinach od 14⁰⁰ do 18⁰⁰ (15%) lub od 15⁰⁰ do 19⁰⁰ (8%), a blisko 2/3 było otwartych również podczas wakacji. W województwie łódzkim przeważają średniej wielkości placówki, do których uczęszcza od 21. do 40. dzieci. Niemal we wszystkich placówkach w zajęciach uczestniczyła podobna liczba chłopców i dziewcząt. Grupy były bardzo zróżnicowane wiekowo, z przewagą placówek dla dzieci młodszych (tj. uczęszczających do szkół podstawowych).

Oferta działań realizowanych przez placówki obejmowała głównie: gry i zabawy (97%), zajęcia plastyczne (92%), pomoc w odrabianiu lekcji (90%), darmowe posiłki (84%), zajęcia sportowe (69%).

Ponad połowa PWD mieści się w lokalu, w którym działają też inne instytucje (np. szkoły), a co trzecia w lokalu samodzielnym. Oceny kierowników PWD dotyczące stanu lokali i ich wyposażenia były zróżnicowane. Blisko 3/5 oceniło stan techniczny pomieszczeń jako nie wymagający remontu. Zdaniem co trzeciego remont byłby potrzebny, ale nie jest niezbędny, a 8% stwierdziło, że remont jest konieczny. Prawie wszystkie lokale PWD spełniały większość wymaganych przepisami warunków. Wyjątek stanowiło dostosowanie pomieszczeń do potrzeb dzieci niepełnosprawnych (40% spełniało ten warunek). Co czwarta PWD wykorzystywała pomieszczenia zlokalizowane w częściach podziemnych budynków. W 3% występowały problemy z dostępem do urządzeń sanitarnych i ubikacji. Z kolei w odniesieniu do wyposażenia PWD, kierownicy sygnalizowali głównie problemy związane ze sprzętem komputerowym, audiowizualnym i sportowym, występowały również braki w dostępie do podstawowych pomocy niezbędnych na zajęciach, na przykład plastycznych.

Przebadane PWD zatrudniały ogółem 297. wychowawców (na jedną placówkę przypadało średnio od 2. do 3.), jednak 3% nie zatrudniało żadnego. Dominowały umowy o pracę i cywilno-prawne, stosowane porównywalnie często. Co piąta PWD zatrudniała także innych specjalistów (gł. na umowy czasowe). Było to ogółem 50. pedagogów, 37. psychologów, 58. osób prowadzących terapię oraz 13. opiekunów dziecięcych. W opiniach kierowników PWD poprawa ich sytuacji kadrowej wymaga: a) zwiększenia liczby personelu placówek, b) tworzenia zespołów zróżnicowanych kompetencyjnie (wsparcie wychowawców ze strony specjalistów, pracowników gospodarczych), c) zmiany warunków pracy (zwiększenia wysokości zarobków, zatrudniania na umowy o pracę, na dłuższe okresy). Kierownicy uznawali rolę wolontariuszy w PWD za ważną, jednak nie przeceniali ich znaczenia w rozwiązywaniu problemów kadrowych.

W 2016 r. połowa PWD dysponowała rocznym budżetem (uwzględniającym wynagrodzenie pracowników) nie przekraczającym 50 tys. złotych, przy czym budżet co dwunastej placówki nie przekraczał 10 tys. Co piąta PWD dysponowała kwotą pomiędzy 50 a 100 tys. złotych. Podobna liczba miała budżet przekraczający 100 tys. PWD finansowane były z różnych źródeł. Głównym były środki samorządowe. Korzystały z nich prawie wszystkie placówki (98%), a dla ponad 80% było to źródło przynoszące największe wpływy. Kolejnym z najczęściej wykorzystywanych źródeł były darowizny. Zasiłały one budżety ponad 2/5 ogólnej liczby PWD. Przy czym, wpływ darowizn na wysokość budżetów tych placówek był niewielki, bo środki te nie przekraczały ¼ ich przychodów. Mniej niż połowa (46%) PWD oceniła, że środki będące w ich dyspozycji były wystarczające do prowadzenia działalności. Pozostałe (51%) PWD były przeciwnego zdania.

Pomimo zróżnicowanej obiektywnej sytuacji PWD (zasobów finansowych, kadrowych, infrastrukturalnych) ich kierowników i kadrę wychowawczą charakteryzuje opty-

mizm w postrzeganiu sytuacji placówek oraz koncentracja na szansach, jakie stwarzają dla podopiecznych. Postawa taka ułatwia przewyżnianie przeszkód występujących w funkcjonowaniu PWD, z których większość wynika z ograniczeń finansowych rzutu-jących na warunki lokalowe, wyposażenie, wynagrodzenie pracowników, możliwości doskonalenia się oraz trudności w zatrudnianiu specjalistów.

Współpraca PWD z innymi instytucjami okazała się być bardzo zróżnicowana – od modelowej stałej współpracy polegającej na codziennych kontaktach po współ-pracę okazjonalną, polegającą często jedynie na mało pogłębionym współdziałaniu lub kontaktach z innymi podmiotami. Głównymi merytorycznymi instytucjami, z którymi współpracowały placówki wsparcia dziennego są szkoły, do których uczęszczają pod-opieczni i instytucje pomocy społecznej. Podejście PWD do współpracy z rodzicami i opiekunami prawnymi jest także zróżnicowane. Są PWD, które nie widzą potrzeby ta-kiej współpracy lub wyrażają pogląd, iż jest ona w sposób obiektywny utrudniona lub niemożliwa. Są też takie, gdzie długoletnia współpraca jest bardzo pogłębiona i bazuje na zaangażowaniu rodzin podopiecznych w codzienną działalność placówek.

Generalnie pozytywny obraz działań PWD uzupełnia powszechna opinia dzieci i młodzieży oraz rodziców/opiekunów, że realizowana oferta zaspokaja ich oczekiwania i potrzeby, przyczynia się do rozwiązywania ich podstawowych problemów (jak pomoc w odrabianiu lekcji, w lepszym radzeniu sobie z relacjami międzyludzkimi) oraz sprzyja rozwijaniu ich potencjałów. W ten sposób działalność PWD jest również elementem pośredniego wspierania rodzin.

Raport zamykają rekomendacje dotyczące wspierania PWD w zakresie metodyki i organizacji pracy, w tym kompetencji i wspierania kadry zatrudnionej w tego typu pla-cówkach.

Najistotniejsze rekomendacje wskazują na konieczność wzmacniania kryteriów ja-kościowych dotyczących metodyki pracy w PWD. Ważne jest tutaj wspieranie i rozwój odpowiedniej metodyki do pracy z różnymi grupami docelowymi (głównie starszych adolescentów, dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami). Istnieje potrzeba wsparcia pracowników PWD w postaci kierowania do tej grupy dostępnej (również finansowo) oferty szkoleniowej i doradczej (superwizyjnej). Zasadniczym aspektem wsparcia orga-nizacyjnego jest zapewnianie stabilności infrastrukturalnej (także w aspekcie wyposa-żenia w sprzęt edukacyjny), finansowej i kadrowej funkcjonowania PWD. Należy także promować model szerokiej lokalnej współpracy instytucjonalnej oraz współpracy z ro-dzicami podopiecznych.

ABSTRACT

The report „Functioning of day support institutions in Lodz voivodship. Barriers and needs” has been prepared for the Regional Centre of Social Policy by the Nofer Institute of Occupational Medicine in Lodz. It presents the data based on diagnosis of relevant legislation regulating functioning of day support institutions (DSI), their resources, offer/service, co-operation with external environment as well as barriers and pitfalls they experience. The status-quo analysis has been based on qualitative and quantitative research including desk research, surveys and in-depth interviews with managers, operating staff and clients of DSI (children and parents/carers).

Altogether the full population of DSI from Lodz voivodship has been analysed (N=118). The following material has been gathered:

- 118 PAPIs with DSI staff (managers/tutors);
- 118 IDIs with tutors;
- 70 IDIs with DSI managers;
- 31 IDIs with parents/carers of children attending DSIs;
- 50 IDIs with children attending DSIs;
- 20 mini-stories prepared by children attending DSIs.

The research revealed that more than a half DSIs in Lodz voivodship are operating as the care type, one in nine as the specialized type and 27% in as the mixed type. Over half of DSIs is led by municipalities or entities ordered to act by the municipality. One in four is led by the entity that has been approved by the municipality/district (74% of such institutions are associations). 89% of DSIs have been operating at the municipality level. 50% are operating separately and 40% are a part of a welfare institution.

85% of DSIs are operating 7 days per week, and almost 2/3 also during holidays. On average the institutions offer service for the groups of children between 21 and 40. In all DSIs the proportion of girls and boys is equal. The groups show a great age diversity, with majority of young children (primary school).

The service offered by DSIs includes mostly: games and play activities (97%), art activities (92%), homework support (90%), free meals (84%), sport activities (69%).

Over half of the institutions are situated in the premises where also other institutions operate (eg. schools) and one in three in a separated venue. The DSIs managers assessed the technical state of the premises – one in three express the opinion that they do not need restoration, one in three that restoration is needed and 8% that restoration is needed urgently. Almost all premises fulfil legal requirements. The exception there is adjustment for the needs of children with disabilities (that is the case only in 40%). One premises in fourth is situated in rooms located in a basement area.

3% experience problems in WC access. The managers also list equipment problems, such as lack of ICT equipment, audio/video equipment, sport equipment and sometimes even basic equipment for art activities (eg. crayons).

All DSIs employ 297 tutors/instructors (on average 2,5), almost 3% employ none. Permanent and part-time contracts are used in equal frequency. On in five institutions employs also other specialists except tutors/instructors. They are: 50 educators, 37 psychologists, 58 therapy specialists and 13 children carers. The managers express the opinion that: a/the number of personnel should be higher, b/there should be possibility to form multi-disciplinary teams. c/working conditions should be improved (salaries, permanent jobs). Additionally, support of volunteers is not sufficient for improving the situation in the relevant scale.

In the year 2016 over half of the DSIs has the annual budget not exceeding 50.000 PLN, in one in twelve the budget is lower than 12.000. 20% has the budget between 50.000 PLN and 100.000 PLN and one in five over 100.000PLN. They use different sources with a municipality budget as the main source (98% of all DSIs, in 80% as the main source). The second source is based on donations (2/5 of all DSIs. However, money collected from this source do not exceed 1/4 of all resources. Slightly less than half of the institutions are assessing the resources they receive as sufficient for the activities hey provide – the second half presented the contrary opinion.

Despite the diversity of opinions on actual state of resources (financial, staff, premises) most of the staff is optimistic in terms of the opportunities they provide for their clients and ready to overcome the problems stemming from lack of resources.

The cooperation of DSIs with other institutions shows a great variety. Sometimes they implement the model of stable, day-to-day co-operation. In other cases the co-operation is rather formal and sometimes DSI just use the services provided by other institutions. Co-operation with children parents/carers shows the same picture. Some institutions express no need for such kind of co-operation and some think it is impossible or very hard due to objective problems. On the other hand there are DSIs with long-term cooperation based also on parents/cares involvement in daily DSIs activities.

The generally positive picture of DSIs activities is confirmed by the opinions presented by children that attend the institutions and their parents/carers. Generally the offer fulfils their needs, and helps overcome basic problems (learning/homework, interpersonal relations). They also support the children potential through supporting the families.

The report concludes with recommendations concerning methodological and organizational aspects of DSIs functioning, including supporting DSI staff.

The main recommendations focus on necessity to formulate and strengthen quality criteria for DSI activities. It is necessary to develop methodology adjusted to different target groups (mostly adolescents, and children/adolescents with special needs). There is a need to build support system for DSI tutors – mostly training activities and supervision. The main aspect of organizational support is stability concerning infrastructure, financial aspects and staff. Additionally, the model of wide institutional co-operation and a co-operation with children and adolescents' parents should be promoted.

1. WPROWADZENIE

Zrealizowane badania, których wyniki przedstawiono w raporcie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby* dotyczyły funkcjonowania placówek wsparcia dziennego (PWD) w województwie łódzkim, a także opisu sytuacji ich beneficjentów, to jest dzieci i młodzieży korzystających z oferty tych placówek oraz ich rodzin.

Inspiracją dla zainteresowania się funkcjonowaniem PWD była ich rola w ograniczaniu konsekwencji szczególnie istotnych, współczesnych problemów społecznych: dysfunkcyjności rodzin, ubóstwa, wykluczenia i nierówności społecznych. Problemy te (powiązane głównie z bezrobociem, niepełnosprawnością i starzeniem się populacji) to zjawiska nasilające się w minionej dekadzie w województwie łódzkim i wskazane wśród kluczowych problemów społecznych w RPO WŁ na lata 2014-2020. Skutki takich zjawisk (m.in. kulturowe, intelektualne, zdrowotne – Siegrist, Marmot, 2006) dotyczą nie tylko osób bezpośrednio nimi dotkniętych, ale także ich rodzin i szerszej społeczności. Poprzez mechanizmy dziedziczenia społecznego w procesach akulturacji są one powielane w kolejnych pokoleniach (tzw. „dziedziczenie biedy”). Stąd ważnym obiektem uwagi polityki społecznej i jej ochronnych oraz wspierających oddziaływań powinno stać się młode pokolenie żyjące w rodzinach doświadczających szeroko pojętego (nie tylko materialnego) ubóstwa i jego skutków (Mencwel, Wiśniewski, 2014). Wymaga to szczegółowych analiz problemu, z których polityka niestety rzadko korzysta, zadowalając się powierzchownymi danymi sondażowymi (Hanyga, 2010). W tym kontekście warto odnotować, że w Łodzi ukształtowała się tradycja socjologicznych pogłębionych badań problematyki biedy i wykluczenia (m.in. Warzywoda-Kruszyńska, 2012; Warzywoda-Kruszyńska, Janowski, 2013), do której mogą odwoływać się i z której mogą czerpać kolejne badania, podejmujące nowe, szczegółowo określone zagadnienia.

Socjologiczne teorie nierówności społecznych i wyrównywania szans rozwijane są w kontekstach innych teorii nauk społecznych, między innymi socjalizacji, kapitału kulturowego, stylu życia, marginalizacji i wykluczenia, wsparcia społecznego (Sztompka, 2002; Turner, 2010; Giddens, 2012). Zgodnie z teorią nierówności przyczyną wielu problemów i patologii społecznych jest fakt, że szanse na dostęp do dóbr najwyższej cenionych w społeczeństwie nie są równo lub sprawiedliwie rozłożone pomiędzy obywatelami, że jedne grupy mogą łatwiej niż inne zdobywać takie dobra jak bogactwo, władza, prestiż, wykształcenie, a nawet zdrowie. Grupy, które kumulują te dobra i osiągają ich wysoki poziom zajmują uprzywilejowaną pozycję w stratyfikacji społecznej oraz przekazują tę swoją pozycję kolejnym pokoleniom. Podobnie dzieje się z grupami o niskiej pozycji związanej z deficytem owych dóbr, ale proces ten zachodzi w odwrotnym kierunku.

Proces przekazywania pozycji społecznej, zgodnie z teorią P. Bourdieu, przebiega głównie poprzez mechanizmy dziedziczenia kapitału społecznego i kulturowego (Zarycki, 2009). Zalicza się do niego, między innymi zainteresowania, umiejętności, sposoby myślenia o świecie, wartości, gusta, dyspozycje do obcowania ze sztuką (kapitał kulturowy) oraz sieci kontaktów społecznych, znajomości, powiązania, przynależność do grup i organizacji, zaufanie do innych (kapitał społeczny – Ziółkowski, 2012). Niedostatki tych kapitałów utrudniają aprobowany w społeczeństwie dostęp do cenionych dóbr, a grupy ich pozbawione w skrajnych przypadkach podlegają społecznej marginalizacji lub – poprzez specyficzny stosunek do nich większości społeczeństwa – dalej idącemu wykluczeniu społecznemu, które w relacji zwrotnej pogłębiają deficyty owych kapitałów (Golinowska, Broda-Wysocki, 2005; Szarfenberg, 2008).

Większość teorii społecznych głosi, że nierówności są immanentną cechą społeczeństwa i że powodując napięcia strukturalne przyczyniają się do jego rozwoju. Jednak, jak pokazują badania, często stają się one podłożem konfliktów i negatywnych zjawisk społecznych, zwłaszcza, gdy są efektem strukturalnym, a nie wynikają z działań lub zaniedbań jednostki, nie są przez nią zawinione. Stąd w programach polityki społecznej dąży się do pomniejszania niesprawiedliwych (niezawinionych) nierówności – nie tyle w sposób bezpośredni, ile poprzez próby wyrównywania szans na osiąganie określonych pozycji społecznych, między innymi poprzez kompensowanie deficytów w kapitale społeczno-kulturowym jednostek oraz modyfikacje infrastruktur społecznych. Takie podejście prezentuje między innymi Europejski Model Społeczny (Prokurat, 2011), który opiera się na założeniu, że we współczesnej Europie możliwe jest osiągnięcie równych szans dla wszystkich obywateli dzięki dobrym wynikom gospodarczym, wysokiemu poziomowi ochrony socjalnej, edukacji oraz rozwojowi dialogu społecznego. Jest to podejście odmienne niż to, które prezentują koncepcje merytokratyczne, powiązane z teoriami konfliktu społecznego. Głoszą one, że pozycja społeczna wynika głównie z zasług i aktywności jednostek, a tym samym nierówności mogą być społecznie usprawiedliwione. Natomiast nawet na ich gruncie zauważa się, że to pozycja stratyfikacyjna wpływa na możliwości podejmowania działań i osiągania owych zasług – stąd jednostka może być tylko częściowo odpowiedzialna za swoje niekorzystne położenie społeczne (Sztompka, 2002, s. 358-359).

Z pozycją społeczną wiąże się nie tylko poziom zamożności i jego materialne korelaty (m.in. warunki mieszkaniowe, używane sprzęty i technologie), ale też styl życia, który w przypadku niskiego usytuowania kumuluje szereg zjawisk określanych jako problemy społeczne (Frysztański, 2009) i patologie (Pospiszyl, 2008). To, między innymi, skłonność do nadużywania alkoholu, palenia tytoniu i konsumpcji innych substancji psychoaktywnych, do udziału w przestępstwach (jako sprawca lub ofiara), stosowania przemocy,

ale także izolacja społeczna, niezdrowe odżywianie, niedostatki aktywności fizycznej, niskie uczestnictwo w kulturze, bezrobocie, deficyty wykształcenia etc. Tego typu wzory działania, ograniczone możliwości działań alternatywnych, dyspozycje do patologicznych zachowań, wrogie postawy wobec innych ludzi itp. utrwalają się w rodzinach i środowiskach społecznych, które nie są w stanie samodzielnie uzupełnić deficytów posiadanego kapitału społecznego oraz kulturowego. Stąd w kolejnych pokoleniach wychowywanych w tych rodzinach i środowiskach zachodzą procesy powielania a nawet pogłębiania negatywnych zjawisk – mimo częstej skłonności do inwestowania we własne dzieci.

W koncepcjach państwa opiekuńczego rolę przeciwdziałania pogłębianiu się deficytów mogą podejmować instytucje publiczne, udzielające wsparcia zmarginalizowanym rodzinom. Szczególnie istotną formą tego wsparcia może być pomoc bezpośrednio adresowana do dzieci i młodzieży z takich rodzin, która polega głównie na uzupełnianiu i rozwijaniu kapitału kulturowego młodego pokolenia. Wsparcie takie ma za zadanie nie tylko bezpośrednio wyrównywać istniejące już nierówności, ale także zapobiegać zjawisku określanemu jako efekt Mateusza, polegającemu na tym, że grupy lepiej sytuowane mają relatywnie większe szanse na dalsze wzmacnianie swej pozycji, niż grupy deprywowane na poprawę swojego statusu (Sztompka 2002). Tym samym przyczyniać się ma to do zapobiegania wzrostowi rozwarstwienia społecznego.

Działania wspierające w polityce społecznej przyjmują zinstytucjonalizowaną postać a instytucje społeczne mogą być instrumentem zaspokajania potrzeb obywateli i ogółu społeczeństwa. Chodzi tu o szeroko rozumiane potrzeby psychologiczne, układające się w hierarchię – począwszy od podstawowych, fizjologicznych, poprzez potrzebę bezpieczeństwa, następnie przynależności i miłości, dalej uznania, godności, szacunku, wreszcie samorealizacji (Maslow, 1990). Ujęcie to, właściwe dla psychologii humanistycznej, traktuje potrzeby jako coś, co w naturalny sposób i obiektywnie przynależy człowiekowi, a ich zaspokojenie (spełnienie, realizacja) przyczynia się do jego zdrowego, właściwie ukierunkowanego rozwoju. W koncepcji tej wyróżnia się potrzeby deficytu (zaspokojenia braków) oraz potrzeby bycia (doskonalenia). Z drugiej strony, w nawiązaniu do teorii funkcjonalno-strukturalnych (Parsons, 1969), pojęcie potrzeb odnosi się też do instytucji społecznych. Dla sprawnego wypełniania przynależących im ról i zadań w systemach społecznych, opisanych i usankcjonowanych normatywnie, muszą one dysponować odpowiednimi zasobami ideowymi, personalnymi, materialnymi, etc., których deficyty mogą być analizowane w kategoriach potrzeb.

Ważną instytucją systemu społecznego w Polsce, służącą ograniczaniu procesów pogłębiania się nierówności społecznych są placówki wsparcia dziennego. Ich ramy prawno-organizacyjne określa *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887).

W teorii pedagogicznej dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym charakteryzują się specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – SPE (Plichta, 2012), które składają się na zwiększoną wrażliwość (*vulnerability*), podatność na krzywdzenie, bullying (aspekt wiktyimizacyjny, w pewnych okolicznościach na sprawstwo) oraz zaangażowanie w inne zachowania ryzykowne (m.in. Little, 2002, 2004; Kaukiainen i in., 2003; Fekkes, Pijpers, Fredriks, Vogels, Verloove-Vanhorick, 2006; Kumpulainen, Räsänen, Puura, 2001; Griffiths, Wolke, Page, Horwood, 2005; Rose, Espelage, Monda-Amaya, Shogren, Aragon, 2015; Nabuzoka, 2003; Nabuzoka, Smith, 1993; Maag, Katsiyannis, 2012; Rose, Monda i Espelage, 2011, 2012). O konsekwencjach negatywnego zaangażowania w bullying piszą między innymi Pyżalski, 2012; Salmivalli, 2010. Przyjmuje się, że ryzyko stania się ofiarą dręczenia jest 2-3 krotnie większe wśród uczniów ze SPE. Na przykład według British Journal of Learning Support (2008) 60% uczniów niepełnosprawnych było ofiarą bullyingu w porównaniu z 25% typowo rozwijających się rówieśników. Ta zwiększona podatność na zranienie dotyczy zarówno kontekstu tradycyjnego jak i cyfrowego (internetu). Specjalne potrzeby edukacyjne wynikają, między innymi, z zaniedbań środowiskowych, które często wiążą się z niepełnosprawnością, niedostosowaniem społecznym, specyficznymi trudnościami w uczeniu się, zaburzeniami komunikacji językowej, chorobami przewlekłymi, sytuacjami kryzysowymi. Konweniują też z ryzykownymi sposobami spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi oraz trudnościami adaptacyjnymi. Specjalne potrzeby edukacyjne są szerszą kategorią niż niepełnosprawność i wynikają z *odmienności dziecka, spowodowanej różnorodnymi deficytami lub nadmiarami ujawniającymi się w różnych etapach rozwoju w sferze somatycznej, psychicznej i społecznej, niekiedy już od okresu prenatalnego* (Brzezińska i wsp., 2014, s. 37).

Zgodnie z polskim ustawodawstwem tak zwane specjalne potrzeby edukacyjne wynikają, między innymi, z niepełnosprawności, z niedostosowania społecznego, z zagrożenia niedostosowaniem społecznym, ze specyficznych trudności w uczeniu się, z zaburzeń komunikacji językowej, z choroby przewlekłej, z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych, z niepowodzeń edukacyjnych, z zaniedbań środowiskowych; wiążą się też ze sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi oraz z trudnościami adaptacyjnymi związanymi z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym z wcześniejszym kształceniem za granicą.

Warto zauważyć, że w przypadku dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi dochodzi często do kumulacji niekorzystnych czynników (np. środowiskowych i wewnętrznych), zwiększających prawdopodobieństwo wykluczenia społecznego, w tym cyfrowego.

Punktem wyjścia badań i diagnoz przedstawionych w niniejszym raporcie była regulująca funkcjonowanie PWD *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny*

i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887). Wskazuje ona podstawowe obszary, które określają zakres funkcjonowania takich placówek. Stąd jej zapisy wyznaczają szczegółowy zakres podjętej diagnozy – wskazują szczególnie istotne aspekty ich funkcjonowania, zarówno w warstwie infrastrukturalno-organizacyjnej (zasoby placówek: siedziba, kadra, źródła środków na działalność, itp.), jak i działalności merytorycznej (oferta, jej realizacja, współpraca z otoczeniem społecznym, etc.). Uwaga została też skupiona na określeniu, w jakim stopniu PWD w województwie łódzkim zorganizowane są i działają zgodnie z wymaganiami prawnymi.

Następnym, szczegółowo określonym przedmiotem badania uczynione zostały dane na temat beneficjentów ofert PWD w województwie łódzkim. Oprócz charakterystyki społeczno-strukturalnej beneficjentów (dzieci i młodzieży korzystających z oferty tych placówek oraz ich rodzin) uwaga została skoncentrowana na poznaniu ich opinii i ocen dotyczących funkcjonowania placówek oraz opinii i ocen rodziców bądź opiekunów prawnych dzieci i młodzieży korzystających z oferty.

Kolejnym obszarem uwagi były czynniki wspierające bądź stanowiące przeszkody w funkcjonowaniu badanych placówek oraz ich potrzeb. Zostały one zidentyfikowane głównie w oparciu o analizę opinii i ocen wyrażanych przez kadre (kierowników/wychowawców/pedagogów/pracowników) zatrudnioną w badanych placówkach, ale także dane dotyczące ich funkcjonowania wyrażane przez odbiorców.

Temat barier jest w świetle wyników wcześniej przeprowadzonych badań szczególnie istotny.

Jak już wspomniano wcześniej, polskie ustawodawstwo (*Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887) przewiduje trzy rodzaje placówek wsparcia dziennego: w formie opiekuńczej, specjalistycznej oraz podwórkowej. Placówki wsparcia dziennego prowadzone w formie opiekuńczej zobowiązane są do realizacji działań opiekuńczych i wychowawczych, między innymi, w formie pomocy w nauce, organizacji czasu wolnego oraz rozwoju zainteresowań wychowanków, co uznać należy jako najbardziej podstawową formę profilaktyki poprzez zaspokajanie podstawowych potrzeb młodych ludzi.

W placówkach wsparcia dziennego prowadzonych w formie specjalistycznej organizuje się zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz inne specjalistyczne (np. logopedyczne). Takie wskazanie ustawodawcy wyraźnie uzasadnia potrzebę posiadania przez personel kompetencji z zakresu pedagogii specjalnej, w tym resocjalizacyjnej. PWD są miejscem realizacji zasady indywidualizacji oddziaływań, co wyraża się, między innymi pracą w oparciu o indywidualne programy korekcyjne, programy psychokorekcyjne lub psychoprofilaktyczne, ze szczególnym uwzględnieniem prowadzenia terapii pedagogicznej oraz psychologicznej. Część placówek ma charakter

mieszany, wyznacza to potrzebę pogłębionego przyjrzenia się w jaki sposób te różne działania (zarówno opiekuńcze, jak i specjalistyczne) są realizowane w ramach jednej placówki. W PWD prowadzonych w formie pracy podwórkowej realizuje się działania animacyjne i socjoterapeutyczne, które od zatrudnionej tam kadry wymagają wyjątkowych predyspozycji zarówno merytorycznych, jak i osobowościowych charakterystycznych dla metody streetworkingowej.

W zależności od typu placówki zatrudnia się kierownika, wychowawców, pedagogów, psychologów, osoby prowadzące terapię, opiekunów dziecięcych. Podkreśla się również potrzebę korzystania ze wsparcia wolontariuszy i środowiska lokalnego. Potrzeba posiadania kompetencji z zakresu pedagogiki specjalnej, resocjalizacyjnej wyrażona jest wymaganiem udokumentowanego wyższego wykształcenia z tych obszarów przy zatrudnianiu na stanowiska pedagoga i wychowawcy (możliwe jest również posiadanie innych specjalności pedagogicznych).

Znaczącą część PWD prowadzą pozarządowe jednostki tak zwanego trzeciego sektora (NGO). Dlatego interesujące wydają się wnioski z badań dotyczących wymienionych organizacji. Przykładem takich analiz jest „Suwak – innowacyjna metoda kontraktowania usług społecznych na rzecz dzieci”. Badanie zostało przeprowadzone przez Grupę Doradczą BAS pod kierownictwem Stanisława Baski (Baska, 2012) realizowanego przez Stowarzyszenie Ruch Pomocy Psychologicznej Integracja, we współpracy z Rzeszowską Agencją Rozwoju Regionalnego S.A. oraz Gminą Zaleszany.

Wybrane wnioski i rekomendacje jakie płyną z tego raportu mogą stanowić znaczący asumpt do innych analiz:

- NGO prowadzące PWD powinny umieścić wśród swoich priorytetów pracę nad relacjami z otoczeniem, a brak kapitału społecznego i aktywności społeczności lokalnej autorzy wymieniają jako główne pozafinansowe bariery rozwoju PWD;
- Istnieje potrzeba budowania relacji zewnętrznych, szczególnie z organizacjami prowadzącymi podobne obszary aktywności (np. szkołami);
- Istnieje potrzeba prowadzenia działań reklamujących placówki – swoistego PR (*public relations*). Organizacje pozarządowe powinny kreować przekaz do społeczności dotyczący ich roli oraz realizowanych zadaniach. Przekaz taki powinien być dostosowany do konkretnych grup zainteresowanych odbiorców (np. społeczności lokalne, samorządowcy, decydenci).

Autorzy badań zwracają również uwagę na potrzebę udziału, inicjowanie lub samodzielne tworzenie profesjonalnej diagnozy środowiska, a nie tylko bazowanie na własnych ocenach podmiotów prowadzących PWD. Innym ważnym zagadnieniem jest uwzględnienie zasady różnorodności form pracy z dziećmi w tworzeniu standardów profesjonalnego funkcjonowania. Wymienia się również kluczową kwestię stabilizacji funk-

cjonowania organizacji społecznych, co wymaga z jednej strony powtarzalnych źródeł finansowania, ale też większej determinacji NGO w dywersyfikacji źródeł finansowania.

Jako problematyczne dla funkcjonowania PWD wskazuje się brak standardów działania i niewystarczający nadzór nad ich działalnością. Rejestr takich placówek prowadzą urzędy wojewódzkie, ale przepisy nie nakładają obowiązku ich zgłaszania. *W efekcie nie ma oficjalnych danych, co do ilości placówek, liczby podopiecznych, realizowanych działań. Brak też jest realnego nadzoru nad efektywnością ich pracy. W tej sytuacji prawdopodobnym, a nawet często pojawiającym się problemem jest niska efektywność pozaszkolnych form »interwencji socjalnej«. Wynika ona przede wszystkim z: niedostatecznej jakości pracy pozaszkolnych form, braku zasad rekrutacji, czy związku finansowania PWD z jakością ich pracy, braku ujednoliconych metod kontroli jakości i standardów pracy placówek, ograniczonym wymiarze wymiany doświadczeń, czy braku popularności zjawiska upowszechniania dobrych praktyk (Baska, 2012).*

Na podstawie wstępnych badań diagnozujących, przeprowadzonych przez RARR (za: Baska, 2012) w styczniu 2011r., a więc przed wejściem w życie ustawy o Wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej zdiagnozowano, że:

- mniej niż 1/3 podmiotów, prowadzących świetlice środowiskowe, dokonywała ewaluacji jakości własnej pracy merytorycznej (innymi słowy 70% funkcjonuje nie mając informacji zwrotnej o efektach własnej działalności);
- 73% badanych PWD nie podlegało żadnej zewnętrznej ocenie jakości pracy;
- jedynie 12% świetlic prowadziło diagnozę indywidualnych potrzeb uczestników zajęć.

Ważne wydaje się zatem, żeby po kilku latach od wprowadzenia zmian ustawowych sprawdzić czy te zdiagnozowane bolączki straciły na aktualności, czy wciąż należy je uznać jako problem dla funkcjonowania PWD. Warto również zwrócić uwagę na protesty środowisk prowadzących PWD w związku z rozporządzeniem dotyczącym wymagań lokalowych dla placówek wsparcia dziennego (np. <http://poradnik.ngo.pl/wiadomosc/1658545.html>).

Innymi aktami prawnymi, częściowo wpływającymi na pracę placówek wsparcia dziennego, są rozporządzenia dotyczące tak zwanych specjalnych potrzeb edukacyjnych (SPE), a precyzyjnie mówiąc indywidualnych potrzeb rozwojowych (*Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych*). Spodziewać się można, że znacząca część wychowanków placówek wsparcia dziennego to młodzi ludzie

wymagający pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a jednym z czynników przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu tej grupy uczniów powinna być współpraca między szkołami, do których uczęszczają i placówkami wsparcia dziennego.

Specjalne potrzeby edukacyjne są czynnikiem ryzyka dla wielu problemowych sytuacji, na przykład zwiększonej wrażliwości/podatności (*vulnerability*) na szeroko rozumiane wykluczenie oraz krzywdzenie. W pewnych okolicznościach osoby zaliczane do tej grupy sami stają się sprawcami przemocy oraz angażują się w inne zachowania ryzykowne (m.in. Little, 2002, 2004; Rose, Espelage, Monda-Amaya, Shogren, Aragon, 2015; Nabuzoka, 2003; Nabuzoka, Smith, 1993; Rose, Monda i Espelage, 2011, 2012). Przyjmuje się, że ryzyko stania się ofiarą dręczenia (bullyingu) jest 2-3 krotnie większe wśród uczniów ze SPE. Ta zwiększona podatność na zranienie dotyczy zarówno kontekstu tradycyjnego, jak i cyfrowego (internetu). O konsekwencjach negatywnego zaangażowania w bullying piszą między innymi Pyżalski (2012) i Salmivalli (2010).

Dodatkowo, ocena jakości funkcjonowania powinna odwoływać się do zaleceń Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE) (Dz. Urz. UE L 394 z 30.12.2006, str. 10). Kompetencje te obejmują: a) porozumiewanie się w języku ojczystym; b) porozumiewanie się w językach obcych; c) kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne; d) kompetencje informatyczne; e) umiejętność uczenia się; f) kompetencje społeczne i obywatelskie; g) inicjatywność i przedsiębiorczość; h) świadomość i ekspresję kulturalną (wg. IZ RPO placówki uczestniczące w badaniu powinny realizować przynajmniej dwie z ośmiu tu wymienionych).

Możliwość skutecznej realizacji zadań placówek wsparcia dziennego uwarunkowana jest ramami prawno-organizacyjnymi, ale w codziennej pracy jednym z decydujących czynników są kompetencje zawodowe, zarówno kadry kierowniczej jak i personelu. Niestety, zauważalnym problemem jest niska samoocena profesjonalnych umiejętności pracy z młodymi ludźmi, mieszczących się w kategorii specjalnych potrzeb edukacyjnych wśród nauczycieli, pedagogów (Plichta, 2016). Taki stan może mieć negatywny wpływ na realizację potrzeb wychowanków. Warto również zauważyć, że w przypadku dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi dochodzi często do kumulacji niekorzystnych czynników, na przykład środowiskowych i osobistych zwiększających prawdopodobieństwo wykluczenia społecznego, w tym cyfrowego.

W konsekwencji wydaje się konieczne pogłębione zainteresowanie stanem kwalifikacji osób pracujących w PWD oraz dostarczenie im niezbędnego wsparcia merytorycznego zgodnie z ich potrzebami szkoleniowymi. Odpowiedzi na to ostatnie pytanie przynajmniej częściowo udzielają autorzy raportu końcowego: *Ocena potrzeb rozwojowych pracowników placówek wsparcia* (oprac. Rogowska, 2014).

Głównym celem projektu było przygotowanie adekwatnej oferty szkoleniowej dla kadry kierowniczej i współpracowników warszawskich PWD. W związku z tym przeprowadzono badanie mające na celu określenie potrzeb rozwojowych członków tych grup zawodowych. Badanie pośrednio dotyczyło zatem kwalifikacji rozumianych nie tylko, jako wykształcenie lub posiadane uprawnienia, ale również doświadczenia, wartości, motywacji, temperamentu i innych cech psychofizycznych.

Zgodnie z wnioskami końcowymi i rekomendacjami dotyczącymi potrzeb szkoleniowych współpracowników, ogólny poziom rozwoju kompetencji specjalistycznych, społecznych i osobistych wskazanych jako kluczowe w pracy współpracownika PWD, należy ocenić jako dobry, choć w przypadku niektórych kompetencji oczekuje się ich dalszego rozwoju, ze względu na wysoki poziom opisany w profilu wzorcowym. Autorzy podkreślają zróżnicowanie potrzeb szkoleniowych, ze względu na specyfikę pracy na poszczególnych stanowiskach. Zwiększone wysiłki powinny być skierowane w celu nabywania i doskonalenia metod pracy z rodziną, z grupą, w zakresie Treningu Zastępowania Agresji (*Agression Replacement Training*), radzeniem sobie z przemocą, umiejętności diagnozy dziecka oraz rodziny. Zauważalna jest również potrzeba umiejętności rozwiązywania konfliktów, która zdaniem autorów badania wyraża się koniecznością szkoleń z zakresu mediacji i zarządzania konfliktem. Rekomenduje się stworzenie podstawowej ścieżki szkoleniowej, zarówno dla pracowników PWD, jak i dla kadry kierowniczej, podzielonej na cztery ścieżki:

- Ścieżkę szkoleń zawodowych;
- Ścieżkę szkoleń rozwijających kompetencje osobiste;
- Ścieżkę szkoleń rozwijających kompetencje społeczne;
- Ścieżkę szkoleń uzupełniających, dobranych indywidualnie do konkretnych potrzeb i specyficznych zadań realizowanych przez poszczególne grupy zawodowe w PWD (oprac. Rogowska, 2014).

Innymi rekomendowanymi w raporcie pn. *Ocena potrzeb rozwojowych pracowników placówek wsparcia* działaniami rozwojowymi, ukierunkowanymi na kadre PWD, powinny być między innymi:

- zapewnienie pracownikom dostępu do wiedzy i umiejętności niezbędnych do realizacji kluczowych zadań;
- racjonalizacja wydatków szkoleniowych;
- ujednolicenie ścieżki szkoleń poszczególnych grup pracowniczych;
- wprowadzenie standardów szkoleniowych w odniesieniu do wskaźników behawioralnych poszczególnych kompetencji;
- wzmocnienie motywacji pracowników;
- wzrost indywidualnej odpowiedzialności za rozwój pracowników;

- analiza wpływu podejmowanych działań szkoleniowych na skuteczność działań PWD;
- dokumentowanie i archiwizowanie podejmowanych działań rozwojowych.

Wyraźnie zatem widać, że ważną potrzebą jest wzrost jakości szkoleń dostosowanych do specyfiki pracy w PWD oraz wprowadzenie elementów standardów szkoleniowych.

Ostatnim z głównych obszarów przedmiotowych była ocena wpływu uczestnictwa beneficjentów w działaniach oferowanych przez placówki wsparcia dziennego na poprawę ich sytuacji życiowej i funkcjonowanie społeczne, wskaziwana poprzez opinie tej grupy.

Przeprowadzone badania i analizy zgromadzonych danych dostarczyły materiału niezbędnego do sformułowania eksperckich rekomendacji dotyczących wspierania rozwoju omawianych placówek tak, by w możliwie największym stopniu dostosowane były do zaspokajania potrzeb podopiecznych i ich środowiska.

2 OPIS ZASTOSOWANEJ METODOLOGII BADAWCZEJ

2.1 Cel badań

Głównym celem badań było dokonanie wszechstronnej oceny warunków funkcjonowania, potrzeb oraz barier i możliwości rozwoju placówek wsparcia dziennego z województwa łódzkiego, przedstawionej w kontekście potrzeb dzieci i młodzieży korzystających z oferty PWD oraz ich rodziców bądź opiekunów prawnych.

Oceniane zostały następujące aspekty funkcjonowania placówek wsparcia dziennego:

1. sytuacja prawna w kontekście ustawodawstwa i innych regulacji formalnych (na poziomie krajowym, regionalnym, lokalnym);
2. zasoby, którymi dysponują placówki (organizacyjne, infrastrukturalne, kadrowe, etc.);
3. dostępność placówek dla ich potencjalnych beneficjentów (rozmieszczenie terytorialne, zasięg funkcjonowania, etc.);
4. oferta usług realizowanych przez placówki (identyfikacja typów i zakresu działalności oraz docelowych grup beneficjentów);
5. sytuacja finansowa placówek (ocena środków finansowych pozostających w dyspozycji placówek, główne źródła finansowania);
6. współpraca placówek z ich otoczeniem społecznym – na poziomie lokalnym i ponadlokalnym (charakter, formy współpracy, współpracujące podmioty);
7. bariery i problemy w funkcjonowaniu placówek, utrudniające osiąganie założonych celów, jak również czynniki wspierające ich funkcjonowanie (materialne i niematerialne);
8. potrzeby dotyczące dalszego funkcjonowania placówek.

Ponadto analizowane są następujące aspekty dotyczące dzieci i młodzieży korzystających z oferty placówek wsparcia dziennego oraz ich rodziców bądź opiekunów prawnych:

1. charakterystyka społeczno-demograficzna beneficjentów placówek (określenie usytuowania społecznego);
2. oceny i opinie dotyczące dostępu do wsparcia w zakresie opieki, wychowania i edukacji;
3. realizacja potrzeb beneficjentów przez placówki wsparcia dziennego (w tym wychowawczych, opiekuńczych, edukacyjnych);
4. oceny i opinie dotyczące wpływu działań placówek wsparcia dziennego na sytuację życiową i funkcjonowanie beneficjentów (wpływ na ich kapitał społeczny i kulturowy, pozycję społeczną).

2.2 Pytania badawcze

Badania miały charakter eksploracyjny, opisowy i dotyczyły przedmiotu bardzo słabo rozpoznanego empirycznie. Z tego względu, w odniesieniu do pierwotnych założeń, lista przedstawionych pytań uległa niewielkiej modyfikacji i uzupełnieniu. Modyfikacje i uzupełnienia następowały na różnych etapach procesu badawczego, to jest podczas procesu przygotowywania badań (pilotaż narzędzi badawczych, konsultacja ich z ekspertami) oraz podczas prowadzonych analiz zgromadzonego materiału empirycznego (zgodnie z metodologią teorii ugruntowanej, problemy badawcze wyłaniają się w procesie gromadzenia i analizy danych uzyskanych przy zastosowaniu narzędzi jakościowych). Przeprowadzone badania pozwoliły odpowiedzieć na następujące pytania badawcze:

1. Jakie są uwarunkowania instytucjonalno-prawne oraz środowiskowe funkcjonowania placówek wsparcia dziennego w Polsce? Jaki jest zgodny z prawem zakres ich działalności, wymagania infrastrukturalne, kadrowe itd.?
2. Jaka jest charakterystyka formalna placówek wsparcia dziennego w województwie łódzkim? Kto prowadzi te placówki, w jakich formach one działają, jaki jest zakres ich działalności?
3. Jakimi zasobami dysponują placówki wsparcia dziennego? Jak przedstawia się ich sytuacja kadrowa, jaki jest stan i status zatrudnienia personelu? Jaka jest struktura zawodowa i kompetencje personelu? W jakim stopniu dysponują określonymi ustawowo podstawowymi zasobami infrastruktury kadrowej i materialnej?
4. Jak placówki wsparcia dziennego w województwie łódzkim oceniają swoją sytuację finansową? Z jakich źródeł pozyskują środki finansowe?
5. Jakie działania podejmują placówki wsparcia dziennego w województwie łódzkim? Jakie kluczowe kompetencje rozwijają u swoich podopiecznych?
6. W jakim zakresie i w jakich aspektach placówki wsparcia dziennego podejmują współpracę z otoczeniem społecznym: innymi instytucjami i organizacjami (placówkami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, etc.), ze środowiskiem lokalnym, z rodzicami bądź opiekunami prawnymi podopiecznych? Jak oceniają efekty swojej współpracy z otoczeniem społecznym? Jak współpracę tę oceniają rodzice/opiekunowie dzieci i młodzieży będącej beneficjentem badanych placówek?
7. Jakie problemy i bariery w funkcjonowaniu placówek wsparcia dziennego identyfikuje ich kierownictwo/personel? Jakie czynniki pozwalają im przezwyciężać te problemy i bariery? Jakie potrzeby (materialne i niematerialne, w tym dotyczące rozwoju zawodowego) związane z funkcjonowaniem placówek wsparcia dziennego identyfikuje ich personel?

8. Do kogo placówki wsparcia dziennego w województwie łódzkim kierują swoją ofertę programową? Jakie są cechy społeczno-demograficzne dzieci i młodzieży korzystających z ich oferty? Jakie jest położenie społeczne rodzin dzieci i młodzieży korzystających z oferty placówek wsparcia dziennego?
9. Jakie są potrzeby (m.in. wychowawcze, opiekuńcze, edukacyjne oraz profilaktyczne) dzieci i młodzieży korzystających z oferty placówek wsparcia dziennego? Jak potrzeby te określa personel placówek, a jak ich beneficjenci?
10. Jaki jest dostęp dzieci i młodzieży korzystających z oferty placówek wsparcia dziennego oraz ich rodziców bądź opiekunów prawnych do usług w zakresie opieki, wychowania i edukacji?
11. W jakim stopniu oferta programowa i zasoby placówek wsparcia dziennego odpowiadają potrzebom dzieci i młodzieży korzystających z oferty placówek wsparcia dziennego oraz ich rodziców bądź opiekunów prawnych?
12. Jak personel placówek wsparcia dziennego oraz ich beneficjenci oceniają wpływ działań placówek na sytuację życiową i funkcjonowanie dzieci i młodzieży korzystających z oferty oraz ich rodziców bądź opiekunów prawnych (ich status, położenie społeczne, kapitał społeczny i kulturowy)?

W oparciu o zgromadzone wyniki badań i przeprowadzone analizy, eksperci (autorzy badań) przygotowali rekomendacje dotyczące działań wspierających funkcjonowanie i rozwój placówek wsparcia dziennego, zmierzające do:

- a) dopasowania oferty i sposobów jej realizacji do potrzeb beneficjentów i ograniczenia zjawiska ich wykluczenia społecznego;
- b) wzrostu efektywności funkcjonowania placówek wsparcia dziennego poprzez zaspokojenie ich potrzeb instytucjonalnych;
- c) doskonalenia obecnych i planowanych usług opiekuńczo-wychowawczych, edukacyjnych i profilaktycznych w ofercie placówek wsparcia dziennego w województwie łódzkim.

Ze względu na bogactwo uzyskanego materiału i częste łączenie przez respondentów, podczas wywiadów pogłębionych, informacji dotyczących różnych aspektów, w logicznie powiązanych kontekstowych wypowiedziach, zdecydowano, aby zastosować w raporcie strukturę i kolejność przedstawiania informacji nieco odmienną niż lista pytań badawczych. Jednocześnie zadbano o to, by raport zawierał odpowiedzi na wszystkie pytania badawcze.

2.3 Planowany i zrealizowany zakres badania

Założono, że badaniami objęte zostaną wszystkie placówki wsparcia dziennego z województwa łódzkiego (próba wyczerpująca). Bazując na najbardziej aktualnej liście placówek dostarczonej przez Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, skontaktowano się ze wszystkimi placówkami z listy, co pozwoliło terenowo zweryfikować informacje z dokumentacji (por. opis zrealizowanej próby niżej).

Analiza funkcjonowania badanych placówek obejmowała na ogół okres minionego roku ich działalności, co oznacza, że dotyczy ich aktualnej sytuacji.

Sytuacja placówek wsparcia dziennego przedstawiona została w oparciu o:

1. analizę aktów prawnych regulujących ich działalność (zakres działalności placówek wsparcia dziennego, wymagania formalne dotyczące ich funkcjonowania);
2. analizę literatury naukowej przedstawiającej wyniki wcześniejszych badań dotyczących placówek wsparcia dziennego funkcjonujących na terenie kraju;
3. informacje pochodzące od kierowników (reprezentantów kierownictwa) badanych placówek województwa łódzkiego (nt. statusu placówek, form i uwarunkowań działalności, zasobów kadrowych i materialnych, etc.);
4. informacje udzielane przez przedstawicieli kadry (pracowników: pedagogów, wychowawców) badanych placówek województwa łódzkiego (nt. metod pracy z podopiecznymi, problemów stanowiących wyzwanie dla funkcjonowania placówek, współpracy ze środowiskiem, potrzeb dotyczących doskonalenia kompetencji kadry, etc.).

Sytuacja beneficjentów działań placówek wsparcia dziennego przedstawiona została w oparciu o:

1. informacje pochodzące od kierowników (reprezentantów kierownictwa) badanych placówek województwa łódzkiego oraz przedstawicieli kadry (pracowników) badanych placówek województwa łódzkiego (nt. sytuacji społeczno-demograficznej beneficjentów, ich potrzeb, wpływu działalności placówek na sytuację beneficjentów, etc.);
2. informacje udzielane przez beneficjentów badanych placówek (dzieci i młodzież korzystające z oferty placówek oraz ich rodziców lub opiekunów prawnych nt. własnych potrzeb, oceny oferty placówek, jej realizacji, przydatności, etc.).

2.4 Zastosowane metody badawcze i zrealizowana próba badawcza

Przyjęte założenia metodologiczne przewidywały przeprowadzenie badania we wszystkich placówkach wsparcia dziennego znajdujących się na terenie województwa łódzkiego. W badaniu zastosowano następujące techniki badawcze:

- w każdej PWD – wywiad kwestionariuszowy;

- w każdej PWD – pogłębiony wywiad indywidualny, zawierający listę poszukiwanych informacji z dwoma pracownikami. Jeden z nich miał być odpowiedzialny za bezpośrednią pracę z podopiecznymi placówki, drugi za kwestie formalno-organizacyjne;
- pogłębiony wywiad indywidualny, zawierający listę poszukiwanych informacji z dziećmi i młodzieżą korzystającymi z oferty PWD oraz ich rodzicami/opiekunami prawnymi;
- mini-wypracowanie przygotowane przez podopiecznych PWD.

Badaniem objęto w sumie 118 placówek wsparcia dziennego. Przeprowadzono:

- 118 wywiadów kwestionariuszowych;
- 118 pogłębionych wywiadów indywidualnych z wychowawcami placówek;
- 70 pogłębionych wywiadów indywidualnych z pracownikami zajmującymi się kwestiami formalno-organizacyjnymi placówki;
- 31 pogłębionych wywiadów indywidualnych z rodzicami/opiekunami prawnymi dzieci uczęszczających w zajęciach organizowanych przez PWD;
- 50 pogłębionych wywiadów indywidualnych z dziećmi i młodzieżą korzystającymi z oferty PWD;
- 20 mini-wypracowań z dziećmi i młodzieżą korzystającymi z oferty PWD.

Tabela 1 Szczegółowy rozkład badań zrealizowanych w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego

powiat	kierownik	wychowawca	dzieci	opiekun	mini-wypracowanie
bełchatowski	3	4	0	4	0
brzeziński	2	2	0	0	0
kutnowski	1	1	0	0	4
łaski	1	9	6	4	0
łęczycki	3	4	0	4	0
Łódź	13	30	12	7	8
łódzko-wsch.	1	3	0	2	4
opoczyński	1	1	0	0	0
pabianicki	2	2	0	2	0
piotrowski	5	11	4	0	0
radomszczański	3	9	4	0	0
rawski	2	2	0	0	0
sieradzki	6	7	4	4	4
skierniewicki	8	9	4	0	0
tomaszowski	4	4	0	4	0
wieluński	2	3	0	0	0

powiat	kierownik	wychowawca	dzieci	opiekun	mini-wypracowanie
wieruszowski	3	4	4	0	0
zgierski	6	8	8	0	0
zduńsko-wolski	4	5	4	0	0

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016.

Założeniem projektu było objęcie badaniem wszystkich 135. placówek wsparcia dziennego znajdujących się na terenie województwa łódzkiego, wg dokumentacji RCPS. Przy czym, realizacja badania była niemożliwa w przypadku 17. jednostek. Przyczyny odmowy udziału w badaniu były następujące:

- 7 placówek – nie funkcjonowało, działalność zawieszono;
- 4 placówki – brak zgody związany z deklarowanym brakiem czasu oraz brakiem zainteresowania badaniem;
- 3 placówki – prowadzone były przez jedną fundację, okrojone działanie PWD;
- 2 placówki – nie były placówkami wsparcia dziennego;
- 1 placówka – brak możliwości kontaktu z osobą odpowiedzialną za jednostkę.

Należy również zwrócić uwagę na fakt, iż w kilku jednostkach kierownik/dyrektor zarządzał więcej niż jedną PWD, dlatego liczba wywiadów z nimi była mniejsza niż liczba placówek objętych badaniem. Taka sytuacja miała miejsce między innymi, w przypadku niektórych placówek wsparcia dziennego prowadzonych przez towarzystwa lub ośrodki pomocy społecznej.

2.5 Kwestie etyczne

Badanie zrealizowano kierując się zasadą dobrowolności udziału oraz możliwości wycofania się respondentów na dowolnym etapie procesu badawczego. Dane zastosowane w materiale zostały zakodowane oraz zanonimizowane – nazwy miejscowości i instytucji wymienianych przez respondentów zastąpiono znakiem X.

2.6 Skróty zastosowane w treści raportu

PWD – placówka wsparcia dziennego lub placówki wsparcia dziennego

(Knr) – wywiad z kierownikiem wraz z numerem przyporządkowanym do PWD

(Wnr) – wywiad z wychowawcą wraz z numerem przyporządkowanym do PWD

(Onr) – wywiad z rodzicem/opiekunem prawnym dziecka wraz z numerem przyporządkowanym do PWD

(Dnr) – wywiad z dzieckiem wraz z numerem przyporządkowanym do PWD

(DWnr) – mini-wypracowanie dziecka wraz z numerem wypracowania

3 UWARUNKOWANIA INSTYTUCJONALNO-PRAWNE ORAZ ŚRODOWISKOWE FUNKCJONOWANIA PLACÓWEK WSPARCIA DZIENNEGO

Tworzenie i funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego oraz związane z tym wymogi i zadania reguluje *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (Dz. U. 2016 poz. 575). Niniejszy akt prawny nie określa bezpośrednio definicji placówek wsparcia dziennego, przytacza natomiast cel tego rodzaju działalności, to jest pomoc w opiece i wychowaniu dzieci rodzinom przeżywającym trudności oraz ochrona i pomoc dzieciom z tych rodzin.

Ustawa wymienia również formy, w jakich mogą być prowadzone PWD:

- opiekuńcza – ma zapewnić opiekę, wychowanie, pomoc w nauce oraz organizację czasu wolnego, zabawę, zajęcia sportowe czy zajęcia rozwijające zainteresowania uczestników. Może być ona prowadzona w postaci kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych;
- specjalistyczna – organizuje różnego rodzaju terapie (np. psychologiczną, pedagogiczną, socjoterapię) czy indywidualne programy korekcyjne, kompensacyjne oraz inne specjalistyczne zajęcia;
- praca podwórkowa – jej zadaniem jest prowadzenie działań animacyjnych i socjoterapeutycznych.

Placówki wsparcia dziennego mogą również przybrać formy mieszane.

Według *Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* uczestnictwo w działaniach powyższych rodzajów placówek jest nieodpłatne i dobrowolne. Jednakże do pobytu w placówce wsparcia dziennego może również skierować sąd rodzinny.

Wedle przytaczanego aktu prawnego organem prowadzącym PWD, może być gmina. Jednocześnie może ona zlecić to zadanie innemu podmiotowi. Tego rodzaju placówkami może zajmować się również podmiot, który uzyskał zgodę wójta. Co więcej, gmina może tworzyć tak zwane centra administracyjne, zapewniające wspólną obsługę ekonomiczno-administracyjną i organizacyjną PWD.

Istnieje również możliwość zarządzania placówką wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym, jednakże prowadzić ją może powiat lub podmiot, któremu zleci on takie działanie oraz organizacja, która uzyska zgodę od starosty.

W celu otrzymania zezwolenia na prowadzenie PWD należy złożyć do wójta lub starosty wniosek oraz przedstawić dokumenty, takie jak między innymi: potwierdzenie tytułu prawnego do nieruchomości, w której będzie się prowadzić działalność; odpis z właściwego rejestru; nr identyfikacyjny REGON oraz NIP; statut lub projekt statutu placówki, regulamin organizacyjny lub jego projekt, a także informacje o sposobie

finansowania działalności. Jeśli brak jest przeciwwskazań zezwolenie jest wydawane na czas nieokreślony.

Aby móc prowadzić PWD (poza formą pracy podwórkowej), jednostka musi być prowadzona w lokalu spełniającym wymogi lokalowe i sanitarne (z pewnymi ustępstwami), określone w *Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 października 2015 r.* (Dz. U. 2015 poz. 1630). Według niniejszego aktu prawnego budynek (lub jego część), w którym prowadzi się działalność będącą przedmiotem niniejszego raportu musi spełniać warunki ochrony przeciwpożarowej, a także wymagania sanitarne wiążące się, między innymi, z odpowiednimi warunkami technicznymi pomieszczeń (chodzi tu np. o wysokość pomieszczeń, dostosowanie lokalu do potrzeb osób niepełnosprawnych, odpowiednie oświetlenie, temperatura, odpowiednie usytuowanie obiektu, sprawne i bezpieczne wyposażenie).

Zgodnie z *Ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (Dz. U. 2016 poz. 575) placówką wsparcia dziennego kieruje kierownik. Może zarządzać on więcej niż jedną jednostką, jednakże przy pomocy wyznaczonych w poszczególnych PWD wychowawcach. Aby móc zarządzać jednostką, osoba pełniąca funkcję kierowniczą musi posiadać wykształcenie wyższe o kierunku określonym w ustawie. Istotne, iż kierownikiem nie może być osoba, która:

- była skazana prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe;
- była lub jest pozbawiona władzy rodzicielskiej lub władza ta została zawieszona czy ograniczona;
- nie wypełnia obowiązku alimentacyjnego w przypadku wystąpienia takiego zobowiązania.

Akt prawny traktujący o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej reguluje również wytyczne jakie muszą spełnić osoby pracujące z dziećmi w PWD, to jest wychowawca, pedagog, psycholog, osoba prowadząca terapię, opiekun dziecięcy. Wymieniony personel musi posiadać udokumentowane wykształcenie wyższe o określonym kierunku studiów (przykładowo w przypadku pedagoga musi on posiadać tytuł zawodowy magistra o kierunku pedagogika/pedagogika specjalna), nie mieć ograniczonej lub nie być pozbawionym władzy rodzicielskiej, nie być skazanym prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub przestępstwo skarbowe oraz jeśli występuje wobec nich takie obciążenie z tytułu egzekucyjnego muszą wypełniać obowiązek alimentacyjny. Co do innych zatrudnionych niż wymienieni powyżej pracownicy lub w przypadku wolontariuszy ustawa mówi jedynie o wymogu bycia niekaranym za umyślne przestępstwo bądź przestępstwo skarbowe.

Jeśli chodzi o kontrolę nad podmiotami organizującymi pracę PWD, to sprawuje ją odpowiednio wójt w odniesieniu do placówek gminnych, zarząd powiatu dla ponadgminnych placówek lub osoby do tego przez nich wyznaczone (m.in. zastępca, członek zarządu powiatu, pracownik urzędu albo kierownika jednostki organizacyjnej gminy/powiatu).

Istotną kwestią jest również fakt, iż na funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego mają pośredni wpływ także inne niż wcześniej wspomniane przepisy prawne. Mowa tu między innymi o następujących aktach: *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (Dz. U. 2016 poz. 930), *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* (Dz. U. 2015 poz. 1390), *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* (Dz. U. 2016 poz. 487), *Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym* (Dz. U. 2016 poz. 814), *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (Dz. U. 2016 poz. 446) i *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Dz. U. 2015 poz. 1339). Wymienione przepisy prawne mogą odgrywać istotną rolę w finansowaniu PWD, ponieważ to na ich podstawie tworzone są programy gminne; przykładowo: Rada Gminy opracowuje lokalne programy pomocy społecznej na podstawie ustawy o pomocy społecznej (Dekert, Tomczak, Rogowski, 2014).

Warto również wspomnieć, iż do tego rodzaju jednostki dzieci mogą zostać skierowane przez sąd, co wiąże się z regulacjami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (Dekert, Tomczak, Rogowski, 2014).

Dodatkowo na funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego ma również wpływ *Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych* (Dz. U. 2015 poz. 2135) ponieważ placówka tego typu jest administratorem danych osobowych i w związku z tym ciąży na niej szereg obowiązków (Dekert, Tomczak, Rogowski, 2014).

3.1 Uwarunkowania instytucjonalno-prawne w opinii kierowników placówek wsparcia dziennego

Istotnym elementem wpływającym na funkcjonowanie PWD jest świadomość legislacyjna osób, które odpowiadają za ich prowadzenie oraz ich stosunek do implementacji określonych rozwiązań prawnych.

W wielu przypadkach kierownicy placówek wskazywali, że przepisy na podstawie, których placówka funkcjonuje są im znane w niewielkim stopniu lub wskazywali na bardzo ogólne odniesienie się do ich zdaniem obowiązujących świetlicę aktów prawnych:

Nie wiem co jeszcze mi przyjdzie na myśl. Chyba tyle. No bo to jest tak dogłębny temat, trzeba by było zgłębić wszystkie zagadnienia, tak, odnośnie regulacji. My stosujemy się do potrzeb dzieci i to jest dla nas najważniejsze. (K60)

Placówka ma swój statut, działa zgodnie z ustawą o wsparciu dziennym placówek takich jak my, uregulowane wszystko prawnie jest. (K58)

I to jest moja słaba strona ponieważ kiedy 6 lat temu kiedy to tworzyłam byłam nie na bieżąco i się nie przygotowałam z tego, podstawą działania świetlicy jest regulamin i statut zaakceptowany przez organ jak najbardziej z którym musimy się rozliczać z finansów. (K50)

Czyli tak wszelkie dokumenty dotyczące naszej placówki tak jak mówiłam znajdują się w towarzystwie przyjaciół w X. tam jest oczywiście statut. (K47)

Bardzo częste było błędne podawanie nazw ustaw i rozporządzeń lub mieszanie znaczenia aktów prawnych wyższego i niższego rzędu. Pojawiały się także stwierdzenia wskazujące na obowiązywanie przepisów, które już zostały uchylone – np. art. 28.1 Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej stanowiący, że w świetlicy jednorazowo może przebywać do 30 dzieci¹. Oczywiście w przypadku niektórych placówek, szczególnie tam, gdzie kierownik placówki był jednocześnie urzędnikiem, znajomość obowiązujących przepisów była zdecydowanie lepsza.

Zdiagnozowana sytuacja może nieść pewne problemy – brak znajomości przepisów lub ich niewystarczająca znajomość prowadzić może do nieświadomego ich nieprzestrzegania, a w niektórych szczególnie niekorzystnych sytuacjach do podejmowania działań, które narażają podopiecznych na ryzyko lub zaniżoną jakość oferowanych usług. Może to także wiązać się z odpowiedzialnością prawną podmiotów, czy osób prowadzących PWD. Uzyskane dane pozwalają uznać, iż sfera znajomości regulacji związanych z funkcjonowaniem PWD oraz wiedzy o sposobie ich wprowadzania to obszar często zaniedbany i wymagający wsparcia.

Osoby kierujące PWD wskazały szereg konkretnych problemów związanych z obowiązującymi przepisami, przekładającymi się negatywnie na jakość funkcjonowania placówek. Wśród takich spraw, które osoby prowadzące placówki wymieniają i interpretują jako utrudnienia, związane z przepisami, można na podstawie materiału badawczego wyodrębnić następujące kategorie:

- Przepisy dotyczące atestów sprzętu/wyposażenia (*Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 października 2015 r.*), które wiążą się z wyższymi jego cenami, co przy brakach finansowych stanowi znaczne utrudnienie w zakupie.

Kiedy moglibyśmy, no nie wiem, pewne rzeczy kupić za dużo mniejsze pieniądze, nie obciążając budżetu placówek nadmiernie, no to niestety wszystkie atesty podwyższają ceny i na pewno to też jest dla nas kłopotliwe. (K1)

¹ Limit ten może obowiązywać przy braku spełnienia warunków infrastrukturalnych określonych w Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 października 2015 r.

- Niemożność świadczenia usług wszystkim podopiecznym, którzy potrzebują wsparcia.

Utrudniają prowadzenie Placówki przepisy, które określają zamkniętą grupę dzieci z rodzin dysfunkcyjnych – natomiast do Placówki chcą przychodzić dzieci z innych środowisk. (...) są rodziny, które trudno zaliczyć do rodzin dysfunkcyjnych, a mają dzieci z problemami wychowawczymi i też uważam, że te dzieci powinny mieć możliwość korzystania z zajęć socjoterapeutycznych, pedagogicznych, które oferuje PWD. (K3)

- Przepisy związane z bezpieczną organizacją pracy, np. ilością opiekunów przypadających na grupę.

(...) bo osoby zatrudnione nie mogą iść na urlop, bo przypada na jednego nauczyciela 15 dzieci, a wiemy, że w okresie wakacyjnym czy feryjnym dzieci jest znacznie więcej i chęci uczestnictwa te przepisy właśnie ograniczają. (K2)

Zapisy o ustawie o wspieraniu rodziny i systemu opieki zastępczej, które określają, ilu wychowanków może być pod opieką jednego wychowawcy. (K4)

Bardziej mamy teraz problemy, że po prostu mamy za dużo chętnych a mamy ograniczenia, że na jednego wychowawcę przypada 15 osób. (K61)

Z reguły wypowiedzi sugerowały, że dozwolona liczba dzieci na grupę powinna być wyższa, choć pojawiały się też głosy przeciwnie, na przykład:

Ja myślę, że gdyby jeden wychowawca miał 6-8 byłaby wystarczająca. (K29)

- Brak formalnych możliwości zatrudnienia kadry, która ma predyspozycje do pełnienia ról pedagogicznych, a jednocześnie nie posiada wymaganych kwalifikacji.

Są osoby, które naprawdę mają, gdzieś tam pomyliły się w wyborze zawodu i mają predyspozycje do pracy z dziećmi i chciałyby pracować, a jak są tak bardzo określone limity dotyczące wykształcenia, to po prostu nie mogą. (K7)

- Obowiązki biurokratyczne wynikające ze stosowania niektórych przepisów.

Natomiast akty prawne te zewnętrzne, to przede wszystkim jest mnóstwo biurokracji. Chyba te rozporządzenia, przede wszystkim, to o ochronie danych osobowych, są zbyt obszerne i nie do każdej placówki się nadają. (K8)

Utrudnia mi bardzo duża ilość dokumentacji, która trzeba wypełniać. Z jednej strony ja sobie zdaję sprawę, że jest mi potrzebna duża ilość dokumentacji, żeby to kontrolować, żeby mieć nad tym wgląd. Natomiast czasami mam wrażenie, że niektóre jakby informacje nie łączą się razem i czasami wynika tak, że podajemy te same informacje do różnych urzędów, urzędników i one się potem nie sklejają razem. (K12)

To znaczy myślę, że przede wszystkim zbiurokratyzowanie różnej dokumentacji, która powinna być realizowana. (K55)

- Brak możliwości zatrudnienia wymaganej prawem specjalistycznej kadry w niektórych typach placówek.

Jest to placówka wsparcia dziennego, ale placówka specjalistyczna i teraz musimy spełniać konkretne warunki, prowadzić konkretnego rodzaju zajęcia i nie zawsze tych specjalistów możemy zatrudnić na pojedyncze godziny na przykład. Nie mamy pieniędzy żeby zatrudnić takich specjalistów, chociaż oni są bardzo potrzebni, ale z pozyskaniem szczególnie pracy wolontaryjnej to jest bardzo trudno o takie osoby, no to są pojedyncze godziny, nie mam na to po prostu pieniędzy. (K33)

Warto tutaj zwrócić uwagę na pojawiający się często w ramach zidentyfikowanych kategorii konflikt pomiędzy potrzebą zapewnienia bezpiecznych warunków podopiecznym a świadczenia usług dostosowanych do skali potrzeb. Dobrym przykładem jest regulacja dotycząca liczby podopiecznych pod opieką jednego wychowawcy. Rzeczywiście przepisy (art. 28.2 *Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*) stanowią, iż pod opieką jednego wychowawcy w placówce wsparcia dziennego, w tym samym czasie, może przebywać nie więcej niż 15 dzieci. Nie oznacza to jednak, że należy prowadzić tylko placówki, w których liczba dzieci na wychowawcę wynosi do 15 osób. Natomiast należy zorganizować grafik zajęć tak, aby o konkretnej porze nie było ich więcej. Logika tego przepisu wynika zarówno z potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa, jak i organizacji efektywnych zajęć, przynoszących korzyści podopiecznym. Warto zauważyć, że pożądanym rozwiązaniem jest zwiększenie liczby wychowawców, a nie podwyższanie liczby dzieci przypadających na jednego opiekuna. Myśląc o rozwiązaniu dotyczącym zwiększenia ilości dzieci przypadających na jednego wychowawcę, badani kierują się realiami finansowymi, które nie pozwalają zwykle na planowanie zwiększenia zasobów kadrowych przy braku stabilności finansowania. Jednak świadomość, że nie jest to najkorzystniejsze rozwiązanie jest obecna w myśleniu niektórych badanych, postulujących nawet zmianę przepisów, tak aby pozwalały one na mniejszą liczbę dzieci niż pozwalają na to obecne przepisy. Taką argumentację oddaje następująca wypowiedź:

Ja myślę, że przepis, który powinien się zmienić w ustawie to liczba wychowanków będących pod opieką jednego wychowawcy. To nie 15 osób, ale tak jak wniośkuje już od kilku lat Polska Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w takiej grupie piętnastoosobowej powinno być dwóch wychowawców. Proszę zważyć, że większość tych dzieci to są dzieci z różnego rodzaju dysfunkcjami, to są zdiagnozowane dysfunkcje przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Te dzieci są u nas i tym dzieciom staramy się pomóc, ale nikt nie chciałby z dorosłych,

nauczycieli nawet mieć pod opieką 15 dzieci, nie w jednym wieku, w jednej klasie, w jednym temacie tylko bardzo różnych dużo dysfunkcji, bardzo dużo postaw i zachowań w związku z tym i móc sprostać oczekiwaniom dziecka i móc pomóc dziecku i tu jest ogromna trudność. I oczywiście samorządy nie wyłożą nam pieniędzy na kolejne etaty jeśli ustawa tego nie wprowadzi, bo ustawa nie wprowadza tego, więc tu jest konieczność żeby ustawa zmieniła liczbę wychowanków pod opieką jednego wychowawcy. (K29)

Odmienne przekonania dotyczące wymagań infrastrukturalnych wyraża następujący głos:

Ułatwiają takie zarządzenia, które jakby zobowiązują zarządzającego czy prowadzącego placówkę do przestrzegania pewnych standardów, żeby nie było tak, że dzieci gnieźdzą się w jakimś nieodpowiednim lokalu, że jest brak tych pomieszczeń, które powinny funkcjonować w takiej placówce, więc jeżeli jest ustawa czy rozporządzenie, które pewne rzeczy narzuca no to jest to z jednej strony patrząc, jakby utrudnienie dla prowadzącego, ale jednocześnie musimy się kierować dobrem dzieci i tutaj bazować na tym, że dzieci jeżeli przebywają w takiej placówce to muszą mieć warunki dobre. Muszą mieć odpowiednie zabawki, muszą mieć książki, muszą mieć wyposażenie, pomoce i przybory do zajęć, więc żeby jakiś taki standard tych placówek był zachowany, to muszą być przepisy, które regulują. I według mnie nie ma takich przepisów, które utrudniają, bo teoretycznie utrudniają, ale to są przepisy, które podjął ustawodawca z myślą o tym, żeby dzieci mogły funkcjonować lepiej niż w swoich domach rodzinnych, bo po to jest Placówka Wsparcia Dziennego, żeby wspierać te dzieci w tych funkcjach, w których rodzina jakby jest słabsza i niewydolna. (K36)

Podsumowując, należy zauważyć, iż przy koncentracji na działaniach na rzecz podopiecznych i ich rodzin, sfera prawno-organizacyjna bywa traktowana częściej jako balast organizacyjny i przeszkoda w podejmowaniu zawodowych, codziennych czynności. Wydaje się jednak, że profesjonalizacja pracy wymaga tego, aby placówki i zatrudniona w nich kadra otrzymały wsparcie doskonalące ich wiedzę prawną w zakresie funkcjonowania PWD, co stworzy warunki do prawidłowego funkcjonowania, w ramach którego przepisy prawne będą implementowane w sposób odpowiedni dla samych placówek i podopiecznych, korzystających z ich oferty.

3.2 Struktura organizacyjna placówek wsparcia dziennego w województwie łódzkim

Wśród przebadanych placówek wsparcia dziennego ponad połowę stanowiły placówki opiekuńcze (58%). Blisko co czwarta była prowadzona jako forma łączona, z czego 41% z nich funkcjonowało jako placówki opiekuńczo-specjalistyczne, a 38% jako opiekuńczo-wychowawcze. W kilku odpowiedziach placówki określały swoją formę łączoną jako socjoterapeutyczną oraz opiekuńczo-specjalistyczną pracy podwórkowej. W pojedynczych przypadkach kierownicy badanych PWD wskazywali na prowadzenie placówki środowiskowej czy środowiskowo-opiekuńczo-specjalistycznej. Jeśli chodzi o pozostałe formy działalności to 11% respondentów określało prowadzone przez siebie jednostki jako specjalistyczne. Jedynie jedna PWD wskazała swój profil jako pracę podwórkową. Ten ostatni wynik nie jest optymistyczny – analizy wskazują na znaczną skuteczność tego typu metodyki, pod warunkiem wysokiej jakości jej wdrażania (por. Biernat, 2009).

Tabela 2 Forma prowadzonej PWD

forma prowadzonej placówki	liczebność	%
opiekuńcza	69	58
forma łączona	32	27
specjalistyczna	13	11
pracy podwórkowej	1	1
brak danych	3	3
ogółem	118	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

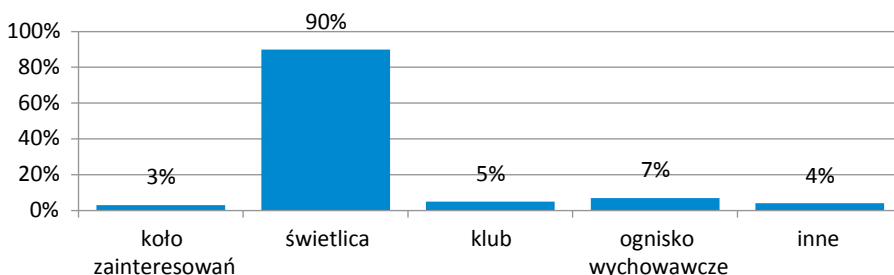
Tabela 3 PWD określające swoją działalność jako formę łączoną

placówki w formie łączonej	liczebność	%
opiekuńczo- specjalistyczna	13	41
opiekuńczo-wychowawcza	12	38
socjoterapeutyczna	3	9
opiekuńczo-specjalistyczna pracy podwórkowej	2	6
środowiskowa	1	3
środowiskowo-opiekuńczo-specjalistyczna	1	3
ogółem	32	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy N=32)

W wywiadzie kwestionariuszowym kierownicy badanych podmiotów opiekuńczych wskazywali również rodzaj prowadzonej działalności. Dominującym typem były świetlice (90%). Respondenci rzadziej określali rodzaj placówki jako ognisko wychowawcze (7%), klub (5%), koło zainteresowań (3%) lub inny rodzaj (4%). Odpowiedzi przedstawione na Rysunku nr 1 nie sumują się do 100%, ponieważ respondenci mogli wskazać kilka kategorii.

Rysunek 1 Procentowy rozkład rodzajów prowadzonej placówki opiekuńczej

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Blisko połowa PWD uczestniczących w badaniu była prowadzona przez gminę, a niemal co czwartą zarządzał podmiot, który samodzielnie ubiegał się o zezwolenie i uzyskał zgodę gminy/powiatu. Z kolei co piątą placówkę prowadził podmiot, któremu to zadanie zleciła gmina. Jedynie w przypadku 4% PWD organem administrującym był powiat.

Tabela 4 Organ prowadzący PWD

organ prowadzący	liczebność	%
gmina	54	46
podmiot, który samodzielnie ubiegał się o zezwolenie na prowadzenie PWD i uzyskał je od gminy/powiatu	29	25
podmiot, któremu gmina zleciła prowadzenie PWD	24	20
powiat	5	4
brak danych	6	5
ogółem	118	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Spośród 53. podmiotów, które samodzielnie ubiegały się o zezwolenie na prowadzenie PWD oraz tych, którym kierowanie nią zleciła gmina, większość stanowiły

stowarzyszenia (74%). W przypadku 9% były to parafie/organizacje wyznaniowe, a 8% dotyczyło fundacji. Co jedenasty respondent wskazał na administrowanie PWD przez inny rodzaj podmiotu – wśród nich wymieniano najczęściej gminne lub miejskie ośrodki pomocy społecznej.

Tabela 5 Rodzaj podmiotu prowadzący PWD

rodzaj podmiotu	liczebność	%
stowarzyszenie	39	74
parafia/organizacja wyznaniowa	5	9
fundacja	4	8
przedsiębiorstwo (także os. fizyczna prowadząca działalność gospodarczą)	0	0
inny podmiot	5	9
ogółem	53	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Zdecydowaną większość placówek uczestniczących w badaniu stanowiły jednostki organizacyjne o zasięgu gminnym. Nieliczne (8%) obejmowały rejon ponadgminny.

Tabela 6 Zasięg działania PWD

zasięg działania placówki	liczebność	%
gminny	105	89
ponadgminny	9	8
brak danych	4	3
ogółem	118	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Ponad połowa z badanych placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego działała samodzielnie. Natomiast 40% z nich było połączonych z jednostką organizacyjną pomocy społecznej, taką jak na przykład gminny/miejski ośrodek pomocy społecznej.

Tabela 7 Współpraca PWD z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej

współpraca PWD z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej	liczebność	%
działa samodzielnie	65	55
jest połączona z jednostką organizacyjną pomocy społecznej	47	40
brak danych	6	5
ogółem	118	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Zdecydowana większość badanych placówek (85%) była czynna we wszystkie dni robocze od poniedziałku do piątku. Pozostałe funkcjonowały w wybrane dni tygodnia. Najczęściej PWD były otwarte w godzinach od 14⁰⁰ do 18⁰⁰ (15%) lub od 15⁰⁰ do 19⁰⁰ (8%). Pozostali kierownicy podawali inne przedziały czasowe. Co dziewiąty respondent deklarował, iż kierowana przez niego PWD była czynna regularnie, również w weekendy (jednak głównie były to soboty).

Sześciu na dziesięciu uczestniczących w badaniu kierowników (64%) odpowiedziało, iż jednostka była również otwarta podczas wakacji.

Tabela 8 Funkcjonowanie PWD w okresie wakacyjnym

funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego w okresie wakacyjnym	liczebność	%
tak	76	64
nie	41	35
brak danych	1	1
ogółem	118	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Ta ostatnia informacja jest bardzo istotna, ze względu na fakt uchwyczonego w badaniu zapotrzebowania podopiecznych na zachowanie ciągłości wsparcia ze strony placówki oraz związku emocjonalne odbiorców z placówką i jej kadrą. W tym kontekście prowadzenie działalności także w okresie wakacyjnym należy uznać za korzystne.

4 OPIS GRUP DOCELOWYCH, DO KTÓRYCH KIEROWANA JEST OFERTA PROGRAMOWA PLACÓWEK WSPARCIA DZIENNEGO ORAZ ZAKRES OFERTY PLACÓWEK

4.1 Charakterystyka grup docelowych

Jedną z podstawowych informacji podlegających analizie była liczba podopiecznych uczęszczających do PWD.

Łączna liczba dzieci skierowanych/uczęszczających okazjonalnie lub regularnie do wszystkich PWD objętych badaniem wyniosła, według deklaracji kierowników placówek, 5 848. Liczba uczestników w poszczególnych placówkach mieściła się w przedziale od 12 do 480 osób.

Tabela 9 Częstotliwość korzystania z oferty PWD przez dzieci

częstotliwość korzystania	korzystających z ogólnej, niespecjalistycznej oferty placówki		korzystających ze specjalistycznych zajęć	
	liczebność	%	liczebność	%
regularnie	3 232	77	1 046	82
sporadycznie	949	23	224	18
ogółem	4 181	100	1 270	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Z ogólnej, niespecjalistycznej oferty PWD korzystało 4 181 dzieci. Spośród nich ponad 3/4 uczestniczyło w tej formie zajęć regularnie (77%). W zależności od placówki takich osób w grupie było od 5 do 120. Natomiast na jedną placówkę przypadało od 2 do 56 uczestników okazjonalnych.

Z zajęć specjalistycznych, na przykład z logopedą, korzystało łącznie 1 270 podopiecznych. Spośród nich znacząca większość (82%) uczestniczyła regularnie (przy czym w grupach tych mieściło się od 1 do 58 dzieci), a jedynie co około piąta osoba (18%) sporadycznie (od 1 do 46 dzieci).

Tabela 10 Liczba dzieci korzystających z zajęć organizowanych przez PWD okazjonalnie

rodzaj zajęć	liczebność	%
imprezy okolicznościowe/wydarzenia specjalne	4 028	60
wyjazdy	2 663	40
ogółem	6 691	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Z zajęć organizowanych przez PWD okazjonalnie, takich jak imprezy okolicznościowe i wyjazdy korzystało łącznie 6 691 osób. Warto zwrócić uwagę na fakt, że liczba dzieci korzystających z tych dwóch ofert przekroczyła łączną liczbę dzieci uczęszczających do PWD. Taki stan rzeczy wynika z możliwości korzystania przez część dzieci z obu omawianych form zajęć.

Wśród dzieci korzystających z tych zajęć większość uczestniczyła w imprezach okolicznościowych/wydarzeniach specjalnych, takich jak na przykład ogniska czy dyskoteki. Łącznie było ich 4 028. Liczba takich osób w zależności od placówki mieściła się w przedziale się od 0 do 180.

W organizowanych przez PWD wyjazdach, na przykład na kolonie/obozy w ferie lub wakacje uczestniczyło w sumie 2 663 dzieci. W zależności od placówki było to od 0 do 160 osób.

Tabela 11 Liczba podopiecznych w PWD w podziale na płeć

płeć	liczebność	%
dziewczęta	2 092	53
chłopcy	1 881	47
ogółem	3 973	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Procentowy rozkład liczby uczestników ze względu na płeć był bardzo podobny (53% dziewcząt i 47% chłopców), co oznacza, że proporcja płci wśród korzystających z oferty PWD była wyrównana.

Łączna liczba dziewcząt będących pod opieką PWD wyniosła 2 092. Ich liczba w zależności od placówki mieściła się w przedziale od 3 do 80 osób.

Przy czym średnio w placówce było ich od 23 do 24. Jeśli chodzi o chłopców to łącznie pod opieką PWD znajdowało się ich 1 881, a ich liczba w jednej placówce mieściła się w przedziale od 4 do 100 osób. Średnio na jedną placówkę przypadało 21 chłopców.

Warto przy tym zaznaczyć, że suma liczby dziewcząt i chłopców nie jest równa łącznej liczbie uczestników PWD. Wynika to z faktu, iż badani kierownicy 29 placówek nie podali informacji na temat płci swoich podopiecznych.

Tabela 12 Liczba podopiecznych w PWD w podziale na sytuację rodzinną

sytuacja rodzinna	liczebność	%
rodziny niepełne	1 750	35
rodziny, w których brakuje pieniędzy na zaspokojenie podstawowych potrzeb	1 647	33
rodziny, w których występuje uzależnienie od alkoholu lub narkotyków	1 044	20
rodziny, w których występuje przemoc	439	9
dzieci skierowane przez sąd	86	2
dzieci pochodzące z mniejszości narodowych	29	1
ogółem	4 995	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Wśród podopiecznych PWD znalazło się 4 995 osób mających trudną sytuację rodzinną. Największą grupę stanowiły dzieci pochodzące z niepełnych rodzin (35%) oraz z takich, w których brakuje środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb (33%). W wielu świetlicach takich osób jest kilka, lecz mają miejsce sytuacje, w których ich liczba sięga nawet odpowiednio 135 i 144. Średnio, w placówkach, które zadeklarowały istnienie wśród swoich podopiecznych osób z trudną sytuacją rodzinną, było od 15 do 16 dzieci.

Rzadko miała miejsce sytuacja, aby w PWD znalazły się dzieci skierowane tam przez sąd lub pochodzące z mniejszości narodowych (odpowiednio 1% i 2% ogółu dzieci ze specyficzną sytuacją rodzinną).

Tabela 13 Liczba podopiecznych w PWD w podziale na wiek

przedział wieku	liczebność	%
10-12 lat	1 330	39
7-9 lat	1 081	32
13-15 lat	696	20

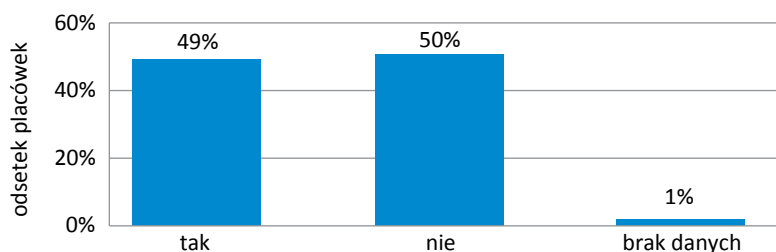
przedział wieku	liczebność	%
3-6 lat	166	5
16-18 lat	129	4
19 lat i więcej	1	-
ogółem	3 403	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Najczęściej uczestnikami PWD były osoby w wieku 10-12 lat (39%) oraz 7-9 lat (32%). Najrzadziej do PWD uczęszczali starsze dzieci i młodzież – w wieku 16-18 lat (4%) oraz w wieku 19 lat i więcej.

Wyraźnie widać zdiagnozowany już we wcześniejszych badaniach w województwie łódzkim, problem niewielkiej oferty i uczestnictwa w działaniach PWD młodzieży z najstarszych grup wiekowych. Wcześniejsze badania wykazały, że młodsze dzieci uczestniczące w działaniach PWD w okresie adolescencji rezygnują z udziału w zajęciach ze względu na niedopasowanie oferty i metod pracy do ich potrzeb (por. Adamiak, Pyżalski, 2013).

Rysunek 2 Uczestnictwo w zajęciach organizowanych przez PWD dzieci z orzeczoną niepełnosprawnością

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Z danych wynika, że w blisko połowie placówek w zajęciach brały udział osoby z orzeczoną niepełnosprawnością.

Tabela 14 Liczba dzieci uczęszczających do placówki w podziale na rodzaj niepełnosprawności

rodzaj niepełnosprawności	liczebność	%
z niepełnosprawnością intelektualną	184	51
z niepełnosprawnością ruchową	47	13
z niepełnosprawnościami sprzężonymi	46	13
z chorobami ze spektrum autyzmu	42	12
niestyszący lub słabostyszący	24	7
niewidomi lub słabowidzący	8	3
z afazją	5	1
ogółem	356	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Największą grupą osób z niepełnosprawnością były dzieci z problemami intelektualnymi. Stanowiły one ponad połowę uczestników z niepełnosprawnością (51%). Średnio na placówkę, która zadeklarowała posiadanie w swoim gronie takich podopiecznych, przypadały 3 takie osoby.

Tabela 15 Liczba dzieci wymagających pomocy psychologiczno-pedagogicznej

liczba dzieci wymagających pomocy psychologiczno-pedagogicznej ze względu na:	liczebność	%
zaniedbania środowiskowe	1 813	28
niepowodzenia edukacyjne	1 679	26
specyficzne trudności w uczeniu się	1 153	18
doświadczenie sytuacji kryzysowych lub traumatycznych	882	13
zaburzenia komunikacji językowej	521	8
posiadanie szczególnych uzdolnień	344	5
chorobę przewlekłą	112	2
trudności adaptacyjne związane z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związane z wcześniejszym kształceniem za granicą	19	-
ogółem	6 523	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Wśród uczestników PWD wymagających specjalistycznej pomocy psychologiczno-pedagogicznej największą grupę stanowiły osoby, które doświadczyły zaniedbań

środowiskowych (28%) oraz borykające się z niepowodzeniami edukacyjnymi (26%). Średnio na placówkę przypadało odpowiednio 15 oraz 14 takich dzieci. Przy czym w zależności od placówki było to nawet odpowiednio 10 i 45 osób.

W kolejnych trzech tabelach zawarte są dane o wychowankach PWD, biorących udział w jakościowej części badania (wywiadach i mini-wypracowaniach).

Tabela 16 Procentowy rozkład liczby uczestników PWD z podziałem na klasy

Klasa	%
4 szkoły podstawowej	10
5 szkoły podstawowej	22
6 szkoły podstawowej	26
1 gimnazjum	8
2 gimnazjum	18
3 gimnazjum	12
1 liceum	4
ogółem	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad indywidualny z dziećmi i młodzieżą, N=50)

Jak wynika z powyższego zestawienia, 58% badanych uczestników to uczniowie szkół podstawowych, 38% gimnazjów i 4% szkół ponadgimnazjalnych (liceów). Innymi słowy, 40% uczestników wywiadów w próbie, stanowili 10-13 latkowie a pozostałą część, młodzież powyżej 13 roku życia.

Tabela 17 Procentowy rozkład liczby uczestników PWD z podziałem na rok urodzenia

Rok urodzenia	%
1999 (10 lat)	4
2000 (11 lat)	7
2001 (12 lat)	11
2002 (13 lat)	9
2003 (14 lat)	9
2004 (15 lat)	27
2005 (16 lat)	22
2006 (17 lat)	11
ogółem	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad indywidualny z dziećmi i młodzieżą, N=50)

Badani wychowankowie różnili się również pod względem długości okresu, w którym korzystali ze wsparcia PWD. Najczęściej w badaniu uczestniczyły dzieci, które korzystały od 1. roku do 2. lat (40%) z oferty tej konkretnej placówki, o której wypowiedziały się (w mini-wypracowaniach) pisemnie (N=20).

Tabela 18 Staż uczestników w PWD

Staż w PWD	N
do roku	3
pow. 1 do 2 lat	8
pow. 2 do 4 lat	3
pow. 4 do 6 lat	4
pow. 6. do 8 lat	2
ogółem	20

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016 (mini wypracowanie, N=20).

Niemal równe pod względem liczebnym okazały się grupy dzieci korzystających z oferty placówek wsparcia dziennego do 2 lat (11 osób) i powyżej 2 lat (9 osób). Najdłuższym stażem w PWD charakteryzował się wychowanek z 8 letnim okresem uczestnictwa.

Z przeprowadzonych wywiadów (N=50) wynika, że zdecydowana większość (42 na 50 dzieci) deklaruje regularne, zwykle codzienne (kilka razy w tygodniu) korzystanie z oferty PWD, na przykład:

Codziennie. W wakacje zależy, czy gdzieś z rodzicami jadę, to staram się chodzić codziennie. (D5)

Tylko 8. dzieci wymieniło inną opcję niż codzienne, bądź prawie codzienne korzystanie, na przykład:

Od czasu do czasu jak mam czas. Jeżeli jest otwarte w ferie, to tak. (D21)

Wtedy zwykle chodzi o rzadsze, ale jednak regularne uczestnictwo:

Raz w tygodniu. (D25)

Staram się przychodzić w każdy czwartek, jeśli tylko moje możliwości na to pozwolą. (D49)

Czasami częstotliwość uczestnictwa związana jest z porą roku i temperaturą:

Jak było ciepło, to od czasu do czasu, ale teraz jak się robi chłodno to codziennie, bo jest ciepło na świetlicy i dużo znajomych przychodzi. (D14)

Elementem opisu docelowej grupy jest również charakterystyka postrzeganych przez pracowników zachowań wychowanków (zarówno pozytywnych, jak i negatywnych). Respondenci na skali od 1 (nigdy nie występuje) do 7 (występuje bardzo często) zaznaczali częstotliwość, z jaką obserwowali występowanie danego zachowania u wychowanków. Tabela nr 19 zawiera zestawienie średnich arytmetycznych obrazujących postrzeganą częstotliwość pozytywnych przejawów zachowania.

Tabela 19 Ranking występowania pozytywnych zachowań

Pozytywne zachowania podopiecznych	$\bar{x}$
opieka nad młodszymi kolegami	5,1
udział w zawodach sportowych	5
pomoc kolegom w nauce	4,9
udział w konkursach, np. organizowanych przez placówkę, szkołę, dom kultury	4,8
rozwijanie zainteresowań/pasji	4,8
wywiązywanie się z podjętych zobowiązań	4,5
udział w grupach/zespołach artystycznych	4,4
pomoc rodzicom w organizacji pracy/opieki	4,1

$\bar{x}$ - średnia arytmetyczna

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, pracownicy merytoryczni, N=118)

Na podstawie przytoczonych danych można stwierdzić, iż częstym jest postrzeganie pozytywnych zachowań wychowanków przez kadry PWD. Budzi to optymizm zważywszy na stereotypowe opinie na temat podopiecznych takich placówek. Zwracają również uwagę zbliżone wartości średnich arytmetycznych poszczególnych zachowań, co wskazuje na to, że wszystkie diagnozowane pozytywne przejawy zachowania można ocenić jako występujące równie często. Najczęściej obserwowanym zachowaniem okazała się opieka nad młodszymi kolegami ($\bar{x}=5,1$).

W porównaniu z negatywnymi zachowaniami, które są przedstawione w Tabeli nr 20, te pozytywne były spostrzegane jako częściej występujące i mimo różnicowego charakteru, z podobną częstotliwością. W przypadku zachowań negatywnych, występowały widoczne różnice między ocenianymi jako „częste”, a wskazywanymi stosunkowo „rzadko”.

Tabela 20 Ranking występowania zachowań podopiecznych o charakterze negatywnym

Negatywne zachowania podopiecznych	$\bar{x}$
brak motywacji do nauki w szkole	4,7
wulgarne zachowania młodych ludzi wobec siebie	3,8
brak zainteresowań/pasji	3,5
tradycyjna przemoc w grupie rówieśniczej	3
agresja słowna wobec nauczycieli w szkołach	2,8
wagary	2,7
niszczenie mienia (tzw. wandalizm)	2,2
cyberprzemoc w grupie rówieśniczej	2,2
palenie papierosów	2
drobna przestępczość (np. kradzieże sklepowe)	1,9
picie alkoholu	1,5
przynależność do grup destruktywnych/subkulturowych	1,4
używanie narkotyków	1,3

$\bar{x}$ - średnia arytmetyczna

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, pracownicy merytoryczni, N=118)

Najczęściej występującymi zachowaniami wychowanków o charakterze negatywnym okazały się: brak motywacji do nauki w szkole ($\bar{x}=4,7$), wulgarne zachowania młodych ludzi wobec siebie ($\bar{x}=3,8$), brak zainteresowań/pasji ($\bar{x}=3,5$) oraz tradycyjna przemoc rówieśnicza ($\bar{x}=3$). Im bardziej ryzykowny charakter zachowania tym rzadziej, zdaniem kadry PWD, występuje. Do najrzadszych należały: drobna przestępczość ($\bar{x}=1,9$), picie alkoholu ($\bar{x}=1,5$), przynależność do grup destruktywnych/subkulturowych ($\bar{x}=1,4$) i używanie narkotyków ($\bar{x}=1,3$). Mimo relatywnie mniejszej częstotliwości takich zachowań, nawet sporadycznie pojawiająca się tego typu sytuacja, może spowodować poważne konsekwencje zarówno dla otoczenia, jak i dla samych wychowanków. Wynika stąd potrzeba posiadania przez kadre merytoryczną PWD specjalistycznej wiedzy i umiejętności profilaktyki, diagnozy, wsparcia w obszarze zachowań ryzykownych.

4.2 Oferta placówek wsparcia dziennego

Analiza oferty PWD dotyczyła raportowanych przez kadre rodzajów konkretnych działań, które nie występują w ofercie programowej, mogą być prowadzone okazjonalnie lub regularnie.

Tabela 21 Częstotliwość realizowania działań w PWD

działanie/forma pracy	nigdy		okazjonalnie		regularnie		brak danych	
	liczebność	%	liczebność	%	liczebność	%	liczebność	%
gry i zabawy	0	0	3	3	114	97	1	1
zajęcia plastyczne (np. rysowanie, malowanie)	1	1	9	8	108	92	-	-
pomoc w odrabianiu lekcji	1	1	11	9	106	90	-	-
darmowe posiłki	8	7	10	8	99	84	1	1
zajęcia sportowe	3	3	33	28	81	69	1	1
zajęcia z zakresu radzenia sobie w trudnych sytuacjach	11	9	39	33	66	56	2	2
zajęcia z języka polskiego	25	21	31	26	62	53	-	-
zajęcia rozwijające kompetencje matematyczne	27	23	28	24	63	53	-	-
zajęcia komputerowe	15	13	41	35	61	52	1	1
zajęcia muzyczne/taneczne	15	13	54	46	48	41	1	1
zajęcia z języka obcego	40	34	30	25	48	41	-	-
socjoterapia, inne zajęcia grupowe ze specjalistą np. psychologiem, terapeutą	34	29	36	31	46	39	2	2
zajęcia kulinarne (np. gotowanie)	25	21	53	45	37	31	3	3
indywidualne zajęcia z psychologiem, terapeutą	54	46	32	27	31	26	1	1
wyjścia w ciekawe miejsca, wycieczki	5	4	83	70	30	25	-	-
zajęcia z zakresu metod uczenia się	31	26	57	48	30	25	-	-
indywidualne zajęcia z logopedą	83	70	11	9	23	19	1	1
wyjazdy na kolonie/obozy w ferie lub wakacje	54	46	39	33	22	19	3	3
imprezy okolicznościowe (np. ogniska, dyskoteki, festyny)	5	4	94	80	18	15	1	1

działanie/forma pracy	nigdy		okazjonalnie		regularnie		brak danych	
	liczebność	%	liczebność	%	liczebność	%	liczebność	%
zajęcia techniczne (np. budowanie czegoś, naprawa sprzętu, majsterkowanie)	42	36	58	49	18	15	-	-
zajęcia teatralne/filmowe	24	20	77	65	17	14	-	-
zajęcia o charakterze religijnym (np. wyjścia do kościoła)	72	61	37	31	9	8	-	-
spotkanie z udziałem gości, z ciekawymi ludźmi	14	12	97	82	7	6	-	-
zajęcia z przedsiębiorczości	73	62	41	35	3	3	1	1

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy/pracownicy merytoryczni, N=118)

Analizowane dane pokazują, że oferta działań realizowanych przez placówki była bardzo bogata. Wśród zajęć odbywających się regularnie najczęściej wskazywane były: gry i zabawy (97%), zajęcia plastyczne (92%), pomoc w odrabianiu lekcji (90%), darmowe posiłki (84%), zajęcia sportowe (69%). Wśród tych, które odbywały się okazjonalnie respondenci najczęściej wskazywali następujące działania: spotkania z udziałem gości, ciekawych ludzi (82%), imprezy okolicznościowe (80%), wyjścia w ciekawe miejsca (70%), zajęcia teatralne/filmowe (65%). Wśród zajęć, które w ogóle nie były organizowane w PWD, respondenci najczęściej wskazywali: indywidualne zajęcia z logopedą (70%), zajęcia z przedsiębiorczości (62%), zajęcia o charakterze religijnym (61%).

Dane te są spójne z wypowiedziami rodziców bądź opiekunów dzieci uczęszczających do PWD.

Przywoływane przez nich zajęcia można podzielić na kilka grup:

- Artystyczne. Wśród nich znalazły się takie formy spędzania wolnego czasu jak zajęcia plastyczne (w tym malowanie, rysowanie, lepienie z plasteliny), muzyczne (w tym gra na gitarze, śpiew, taniec), teatralno-filmowe (w tym przygotowania do przedstawień z okazji różnych wydarzeń);

Z tego co wiem, to śpiewają, grają na gitarze, (...) różne prace plastyczne robią, co mi się bardzo podoba, bo różne kwiaty nie kwiaty takie w kierunku świąt na przykład. To jest fajne manualnie takie rzeczy, gdzie dziecko trochę wyobraźni używa. (O25)

- Rekreacyjne. W ofercie placówek znalazły się takie sposoby spędzania czasu jak granie w gry planszowe i komputerowe, różnego rodzaju wspólne zabawy, zajęcia ćwiczące zdolności manualne (układanie puzzli, tworzenie budowli z klocków), oglądanie bajek, wycieczki, spacer, ogniska, wyjścia na plac zabaw, do domu kultury, do restauracji;
- Sportowe. Respondenci wskazywali, że ich podopieczni w czasie obecności w PWD mieli możliwość wyjścia na boisko, uczestnictwa w zajęciach na basenie, a także grania w tenisa stołowego, badminton, piłkę nożną, hokeja;
- Edukacyjne. Podopieczni czytali książki, korzystali z pomocy personelu w odrabianiu prac domowych. Poza tym organizowane były korepetycje z matematyki, języka polskiego i angielskiego oraz informatyki. Zdarzało się, że do realizacji tych działań zapraszani byli nauczyciele z zewnątrz;

Jest duża pomoc taka edukacyjna. Przychodzą też nauczyciele z zewnątrz, z naszej szkoły podstawowej. (O29)

- Terapeutyczne. Oferta placówek obejmowała pomoc pedagogiczną, psychologiczną, socjologiczną, logopedyczną, a także zajęcia z zakresu socjoterapii, czy warsztaty radzenia sobie z emocjami;

Pani psycholog z nią miała jakieś tutaj zajęcia ze względu na to, że były problemy wychowawcze z nią. (O18)

- Przygotowujące do samodzielności. Opiekunowie mówili, że ich podopieczni mieli możliwość uczestnictwa w zajęciach kulinarnych. Ponadto byli uczeni obowiązkowości, między innymi poprzez zaangażowanie w sprzątanie sali, pomaganie wychowawcom, czy współpracę z fundacjami realizującymi projekty społeczne;

Są zajęcia, które w jakiś sposób kształtują te dzieci, sprzątają, pomagają paniom. (O11)

Tłumaczę mu na czym polega..., że trzeba najpierw odrobić lekcje dopiero jakieś zabawy i różne rzeczy. Wdrażają go w obowiązki. (O14)

- Inne. Placówki świadczyły pomoc materialną w postaci wydawanych dzieciom posiłków. Ponadto organizowane były różnego rodzaju konkursy z nagrodami.

5 ZASOBY PLACÓWEK WSPARCIA DZIENNEGO

5.1 Zasoby materialne placówek wsparcia dziennego

W przypadku charakterystyki tego rodzaju warunków funkcjonowania PWD opartej na danych ilościowych skoncentrowano się na trzech zasadniczych kwestiach. Po pierwsze ustalono, jaka część PWD mieści się w samodzielnych lokalu, przeznaczonym na jej prowadzenie, a jaka korzysta z obiektu innej instytucji, która użycza pomieszczeń na realizację jej celów. Po drugie wskazano, czy ich stan techniczny jest odpowiedni, czy też wymaga remontu. Po trzecie zdiagnozowano, ile placówek spełnia określone warunki, przewidziane w przepisach, a istotne z punktu widzenia komfortu i zdrowia podopiecznych. Badanie jakościowe służyło zgromadzeniu opinii kierowników placówek na temat warunków pracy personelu placówek, ich przekonani dotyczących zmian czy usprawnień w tym zakresie.

Analiza danych ilościowych wykazała, że nieco ponad połowa, bo 54% PWD, mieści się w lokalu przeznaczonym na działalność innego rodzaju instytucji, które użyczają jej pomieszczeń, a około co trzecia (37%) w lokalu przeznaczonym wyłącznie na potrzeby jej działalności. Od 9% badanych PWD nie uzyskano danych na ten temat.

Stan techniczny lokali został oceniony przez ponad połowę kierowników PWD (57%) dobrze, czyli jako nie wymagający remontu. Zdaniem co około trzeciego (30%) remont taki byłby potrzebny, ale nie jest natychmiast potrzebny, a 8% sądziło, że remont jest pilnie potrzebny. Dyrektorzy 5% placówek nie udzielili odpowiedzi na to pytanie.

Bardziej szczegółowe analizy na temat wyposażenia i warunków lokalowych zawiera Tabela nr 22. Dane w niej zawarte ilustrują w jakiej części badanych PWD spełnione są podstawowe standardy w tym zakresie.

Tabela 22 Poziom w jakim PWD spełniają podstawowe wymogi dotyczące wyposażenia i warunków lokalowych

parametry wyposażenia i warunków lokalowych	Liczebność	%
wysokość pomieszczenia co najmniej 2,5 metra	113	96
dostosowanie do potrzeb niepełnosprawnych dzieci	44	38
podłoga co najmniej na poziomie terenu przy budynku	86	74
temperatura co najmniej 20 stopni C	113	97
możliwość otwierania co najmniej 50% powierzchni okien	109	93
oświetlenie zgodne z wymaganiami polskiej normy	114	97
zapewnienie dostępu dla dzieci i personelu do węzła sanitarnego wyposażonego w ciepłą i zimną wodę	113	97
dostęp do miski ustępowej	114	97

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

Generalnie prawie wszystkie PWD dysponowały odpowiednimi warunkami (biorąc pod uwagę kryteria uwzględnione w badaniu) do prowadzenia swojej działalności. Wyjątek stanowiły dwie kwestie. Najgorzej sytuacja przedstawiała się w zakresie dostosowania pomieszczeń do potrzeb dzieci niepełnosprawnych. Tylko niespełna 40% z nich spełniało ten warunek (ogółem, w 49% badanych PWD jest przynajmniej jedno dziecko z niepełnosprawnością). Zatem w części placówek stanowi to poważny problem i wyzwanie. Ponadto, około jedna czwarta wykorzystywała pomieszczenia zlokalizowane w częściach podziemnych budynków, co może powodować pewien dyskomfort, chociaż w tym zakresie brak jest szczegółowych informacji. Zwracają też uwagę występujące w minimalnej skali problemy z zapewnieniem dostępu do urządzeń sanitarnych i ubikacji.

Reasumując można stwierdzić, że wg danych ilościowych PWD funkcjonowały częściej w lokalach, z których korzystały na zasadzie użyczenia niż we własnych. Niepokoić może fakt, że infrastruktura ta wymagała zdaniem około 40% kierowników badanych placówek remontów, w tym blisko co dziesiątego, w najbliższym czasie. Ponadto, ponad 60% PWD nie było dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych podopiecznych, co limituje ich dostęp do tego rodzaju placówek. Natomiast prowadzenie działalności w pomieszczeniach zlokalizowanych poniżej terenu wokół budynku, co miało miejsce w przypadku co czwartej PWD, może sugerować, że występował w nich niedostatek naturalnego światła dziennego. Tylko sporadycznie w badanych placówkach wystąpiły problemy z właściwą wysokością pomieszczeń, utrzymaniem w nich odpowiedniej temperatury, czy ich wietrzeniem. Przeprowadzona diagnoza dowodzi także, że niezwykle istotną potrzebą jest całkowite wyeliminowanie problemów z dostępem do ubikacji

i węzła sanitarnego, bo choć występują one sporadycznie, są to kwestie podstawowe dla zdrowia i komfortu personelu oraz podopiecznych. Są to także warunki w zakresie infrastruktury, których zapewnienie jest wymagane prawem.

Analiza subiektywnego odbioru warunków lokalowo-sprzętowych dokonana na podstawie wywiadów swobodnych z kierownikami PWD, wykazała, iż funkcjonowanie tego rodzaju placówek w użyczonych obiektach jest różnie oceniane, zależnie od konkretnych warunków. Czynnikiem niesprzyjającym jest konieczność dostosowywania godzin pracy placówki do potrzeb odstępujących lokal, czy fakt, że na przykład nie utrzymują oni porządku czy czystości we wspólnie wykorzystywanych salach. Z drugiej strony niektórzy kierownicy doceniali to, że dzięki temu rozwiązaniu mają duże, dobrze wyposażone pomieszczenia czy dostęp do zaplecza socjalnego czy sportowego. Respondenci – kierownicy PWD wykazywali na przykład odmienny stosunek do korzystania z obiektów szkolnych, z punktu widzenia realizacji podstawowych funkcji PWD wobec podopiecznych. Jedni uznawali na przykład, że dzięki temu mają one ułatwione kontakty z ich nauczycielami, lepsze rozpoznanie środowiska, w którym funkcjonują. Drudzy byli przeciwnego zdania:

Samo to, że ta placówka funkcjonuje poza szkołą jest według mnie bardzo dobre, ponieważ w szkole dzieci się znajdują, wiedzą, że ten jest z biedniejszej a tamten z bogatszej rodziny, ten ma taką komórkę czy inną, czyli następuje stygmatyzacja. U nas tego nie ma, ponieważ placówka istnieje poza terenem szkoły i tu dzieci przychodzą z podobnych rodzin, nie mówię, że z jednakowych, ale z podobnych, każde z jakimś problemem, w którym my staramy się pomóc mu jakoś rozwiązać. (K77-78)

Wypowiedzi kierowników ukazały także dużą skalę zróżnicowania warunków lokalowych, w jakich funkcjonują PWD w województwie łódzkim. Zjawiska tego nie uchwyciły dane ilościowe, odnoszące się do kwestii remontów, czy spełniania wymogów prawa w zakresie jakości pomieszczeń PWD. Na jednym krańcu lokują się placówki, w których są one komfortowe:

Budynek ma odpowiednią ilość pomieszczeń, odpowiednio jest wyposażony, zadbany i zlokalizowany na działce, która jest też własnością gminną. Otoczenie budynku jest zagospodarowane, bo jest ogródek, jest plac zabaw, jest siłownia, są boiska, czyli takie zaplecze rekreacyjno-sportowe przy budynku. Dostajemy środki z budżetu na bieżące naprawy i konserwacje. (K69-72)

Myślę, że na chwilę obecną mamy doskonale wyposażoną placówkę i nie ma potrzeby aby dokonywać zmian aby świadczyć podopiecznym usługi najwyższej jakości. Jedyнным mankamentem jaki widzę to pozyskanie funduszy na transport dzieci. (K104)

Mamy do dyspozycji pracownię komputerową (na pewno przez 2 dni w tygodniu), oprócz tego mamy do dyspozycji dużą świetlicę która jest wyposażona w stoliki i szereg gier i pomocy dydaktycznych, mamy tam też możliwość przygotowywania posiłków prostych oraz spożywania tych posiłków, zmywania po sobie, bo to też jest ważne. Mamy możliwość korzystania z sali gimnastycznej rekreacyjnej, sanitariatów, placów zabaw na terenie zielonym znajdującym się przy placówce... korzystania z siłowni, która jest na terenie ośrodka. (K49)

Na drugim krańcu znalazły się te, w których jest ciasno, zimno i brakuje podstawowych udogodnień:

Barierą są warunki lokalowe, marzyło by mi się aby świetlica miała oddzielne pomieszczenie, no ale wiem, że tak nie będzie. (K91)

No brak tego ogrzewania jest na pewno pewną barierą, na pewno dużo więcej rzeczy dałoby się zrobić, gdybyśmy ogrzewali wszystkie pomieszczenia, a nie tylko to główne (K123)

Bardzo różnie się to układa, pod kątem lokalowym, np., to około 50 m kw. podzielone na dwa pomieszczenia z aneksem kuchennym. Potrzeba jest bardzo duża, jest dużo więcej dzieci, niż ten lokal nam daje i tam, jeżeli chodzi o lokal, warunki są bardzo trudne. (K1, 10, 12-14,29-31)

Ponadto kierownicy pytani o warunki funkcjonowania PWD często podnosili kwestię ich wyposażenia. Ponownie sytuacja była odmiennie oceniana. Jedni respondenci wyrażali pozytywne opinie:

Jest telewizor, jest sprzęt grający, oprócz tego na bieżąco uzupełniamy jakieś materiały plastyczne, papierowe, które wiadomo na bieżąco są zużywane. (K94)

Inni nie byli optymistami:

Komputery, kuchenka mikrofalowa, czajniki, lodówka, szafy, wszystko ulega powoli zniszczeniu. (K36)

W tym ostatnim przypadku najczęściej pojawiał się problem niedostatków w zakresie sprzętu komputerowego i audiowizualnego, materiałów edukacyjnych (np. do prac ręcznych, zajęć plastycznych) czy sprzętu sportowego:

No tu po prostu myślę, że najważniejsza sprawa to jest sprawa komputerów, ponieważ komputery są potrzebne nie tylko na zajęcia jakieś takie komputerowe, ale do pracy z dziećmi,. Dużo dzieci korzysta z komputerów... szukając informacji na zajęcia szkolne, poszerzając jakieś wiadomości szkolne, czy jakieś są prace niekiedy tak konkretnie zadawane. W szkole korzystają z komputerów i tu myślę, że ten sprzęt po prostu dla nas jest najważniejszy. (K4)

Sprzęt komputerowy jest stary jak świat, połowa nie działa albo działa w takim kawałku, że jest niewystarczający, ale jakoś sobie radzimy. Potrzebne jest przede wszystkim odnowienie tego sprzętu komputerowego, żeby działał, żeby nie trzeba go było ciągle naprawiać. Jak będzie dobry sprzęt, to się nie będzie psuł, a ten dostaliśmy w spadku, po banku jakimś. (K20)

No i właśnie, dzisiaj żeby przyciągnąć dziecko do świetlicy to ona też musi być miejscem atrakcyjnym. Dzisiaj dzieci już troszeczkę właśnie idą w tą stronę, wiadomo, że dla nich laptop, telefon i tego typu sprzęty to jest jakby już rzecz naturalna. I czasem bywa trudno też pracować tylko na bazie książki, zeszytu, ale to musi być wciąż nowe, jakieś takie nośniki właśnie informacji, edukacji...idące po prostu z duchem czasuchociażby w formie multimedialnej właśnie. (K124-129)

Mówiłam o rzutniku, projektorze, ekranie, o sprzęcie nagłaśniającym, bo jak bierzemy udział w imprezach żeby zaistnieć na takim pikniku gdzie tych organizacji jest skupionych około 40 trzeba mieć siłę przebicia, nie mając sprzętu nie możemy zaistnieć. (K69-72)

Na ten czas sprzęt to komputery, różnego rodzaju zabawy planszowe, piłki, sprzęt podstawowy do pracy z dziećmi, kredki, ołówki, różne malowanki i rzeczy, które na bieżąco są potrzebne. Brakiem jest to, że nie ma środków na zakup nowego sprzętu, bo ten już jest sprzętem zużytym, modernizujemy go, ale w pewnym momencie nie będzie można z niego korzystać. (K112-113)

Nowocześniejsze rzeczy związane z pracami ręcznymi. Plastelina, bibuła, te rzeczy muszą być na bieżąco uzupełniane. (K133)

Zawsze jakieś potrzeby są. Zużywa się papier, zużywają się kredki i musimy mieć na bieżąco te materiały. Pomagamy w nauce, więc muszą być też przybory szkolne. (K69-72)

No oczywiście te wszelkie pomoce, czy do zajęć plastycznych, czy do jakiś innych zajęć, no żeby była jakaś, jakiś po prostu możliwość zakupu piłki nożnej, siatki na przykład do bramki. Były siatki już miały parę lat niestety, musiałyśmy zdjąć, bo było tak zużyte i nie ma na to funduszy, żeby to można zapewnić. Więc bramka jest, dzieci po prostu gole biją, ale nie ma siatki, więc to są po prostu bardzo konkretne sytuacje, na które nie możemy sobie pozwolić. (K4)

Reasumując, zgromadzone dane empiryczne dowodzą bardzo zróżnicowanej sytuacji PWD, w zakresie warunków lokalowych i wyposażenia. W przypadku części przebadanych podmiotów zaplecze jest wystarczające, w innych wymaga pilnej poprawy. Więcej niż połowa nie dysponuje własnymi pomieszczeniami, blisko połowa lokali placówek

wymaga remontu, blisko dwie trzecie lokali wymaga do potrzeb niepełnosprawnych podopiecznych. Około co czwarta funkcjonuje w części podziemnej budynków. Zdarzają się sytuacje, że PWD dysponują zbyt małą powierzchnią i nie są wyposażone w odpowiednie zaplecze sanitarne. Dość powszechna jest potrzeba doposażenia PWD w sprzęt komputerowy, audiowizualny, sportowy. PWD miewają także problemy z finansowaniem zakupu prostych pomocy dydaktycznych (papieru, kredek, plasteliny itp.).

5.2 Zasoby kadrowe placówek wsparcia dziennego

W oparciu o badanie ilościowe (kwestionariusz wywiadu) w odniesieniu do każdej PWD ustalono: jakie ma stanowiska pracy w swojej strukturze, ile osób pracuje na każdym z nich oraz na podstawie jakiego typu umów z pracodawcą odbywa się zatrudnianie personelu. Ponadto, zebrano dane jakościowe (w oparciu o wywiad swobodny ze standaryzowaną listą pytań), w ramach których kierownicy placówek charakteryzowali kompetencje i zaangażowanie kadry podległej im placówki, specyfikę ich pracy (trudności, wyzwania, z którymi się stykają) i związane z tym potrzeby (istotne z punktu widzenia rozwoju zawodowego członków kadry oraz realizacji celów PWD). Odpowiadający odnosili się również do kwestii wolontariatu i jego roli w funkcjonowaniu placówki.

Zgodnie z przepisami każda PWD powinna zatrudniać wychowawcę. Natomiast na zasadzie dobrowolności może także zatrudniać innych specjalistów: pedagoga, psychologa, osobę do prowadzenia terapii, opiekuna dziecięcego. (*Prowadzenie placówki wsparcia dziennego*, <http://poradnik.ngo.pl/prowadzenie-olancowki-wsparcia-dziennego>, data dostępu: 25.11.2016 r.).

W tabeli nr 23 zilustrowano, jaka część biorących udział w badaniu PWD dysponuje w swojej strukturze stanowiskami określonymi we wcześniej przywołanych przepisach o ich prowadzeniu.

Tabela 23 Personel PWD według stanowisk

rodzaj stanowiska	liczebność PWD	%PWD
wychowawca	114	97
pedagog	33	28
psycholog	29	25
osoba prowadząca terapię	27	23
opiekun dziecięcy	10	8

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy, N=118)

W przebadanej zbiorowości PWD 97% z nich zatrudniało wychowawcę. Tym samym okazało się, że wprowadzić w marginalnym zakresie, bo rzędu 3% (tj. w 4 placówkach),

ale wystąpiło zjawisko funkcjonowania niezgodnego z przepisami. Ponadto, uzyskane dane pokazują, że tylko co około czwarta PWD zatrudniała specjalistów takich jak: pedagog, psycholog, terapeuta, a mniej niż co dziesiąta opiekunów dziecięcych. Świadczy to o małym zróżnicowaniu zasobów kadrowych w badanych PWD oraz dominującej roli wychowawców w wypełnianiu ich zadań.

W przypadku stanowiska wychowawcy ustalono, że najczęściej, bo co około trzecia placówka (35%), zatrudniała ich dwóch, a co piąta (20%) jednego. W 18% PWD było trzech wychowawców, w 15% czterech. Pięciu i więcej miały tylko pojedyncze placówki. W sumie biorące udział w badaniu PWD w celu realizacji swoich zadań dysponowały 297 wychowawcami. Stosunek zatrudnienia był realizowany w różnych formach: 42% placówek czyniło to w oparciu o umowę o pracę, 47% o umowę cywilno-prawną, 15% współpracowało z nimi na zasadzie wolontariatu, 12% stosowało inne rodzaje umów.

Spośród 118 przebadanych PWD, 85 (72%) nie miało pedagoga wśród swojego personelu, a 33 (28%) zatrudniało przynajmniej jednego. Łącznie w badanych placówkach pracowało 50 pedagogów, przy czym w największej liczbie PWD pracowała jedna osoba na takim stanowisku (19% placówek), w 5% były to dwie osoby, a w przypadku 4% PWD trzy lub cztery takie osoby. W 8% placówek zatrudniano pedagogów w ramach umowy o pracę, w 16% na podstawie umowy cywilno-prawnej, w 2% przypadków był to wolontariat, w 3% inny rodzaj umowy.

W grupie przebadanych PWD w 89 z nich (co stanowiło 75%) nie było psychologów, a w 29 (czyli 25%) byli oni obecni w gronie personelu. W sumie w PWD zadania realizowało 37 psychologów. Jednego psychologa wśród swojego personelu miało 22% placówek, 2% dwóch psychologów. W pojedynczym przypadku (1%) tego typu specjalistów było siedmiu. Wśród placówek 5% zatrudniało psychologów w oparciu o umowę o pracę, 16% na podstawie umowy cywilno-prawnej, w jednym przypadku był to wolontariat (1%), w trzech (3%) działało się to w ramach innej umowy.

Jeśli idzie o osoby prowadzące terapię to dysponowało nimi 27 (tj. 23%) badanych placówek, a brakowało ich w 91 (tj. w 77%) placówkach. Łącznie PWD biorące udział w badaniu zatrudniały 58 osób na takim stanowisku. Liczba osób prowadzących terapię w danej PWD mieściła się w przedziale 1-4 specjalistów, ale zdarzyło się też, że w jednej było ich 9 (1%). Najczęściej, bo w 11% placówek była jedna taka osoba, w 5% były to trzy osoby, w 4% natomiast dwie, a w 2% cztery. PWD biorące udział w badaniu zatrudniały zatem 58 osób prowadzących terapię. W 6% PWD działało się to w oparciu o umowę o pracę, w 14% o umowę cywilno-prawną, w 4% w ramach wolontariatu, a w 3% na podstawie umowy w innej formie.

Opiekunów dziecięcych zatrudniano tylko w 10 spośród 118 badanych PWD (tj. w 8%). Łącznie placówki dysponowały 13 osobami na takim stanowisku.

Najczęściej, bo w 7% jednostek, jako tego typu opiekun pracowała jedna osoba, natomiast dwie i trzy w pojedynczych przypadkach. Wszystkie badane PWD dysponowały zatem 13 opiekunami dziecięcymi. W 2% placówek zatrudnieni oni byli na podstawie umowy o pracę, w 3% w oparciu o umowę cywilno-prawną, w 4% w formie wolontariatu, w 1% zastosowano inny rodzaj umowy.

Podsumowując, uczestniczące w badaniu PWD w województwie łódzkim zatrudniały 297 wychowawców (średnio przypadało od 2 do 3 wychowawców na jedną placówkę). W formie zatrudnienia dominowały: umowy o pracę i umowy cywilno-prawne, stosowane porównywalnie często. Przy czym cztery PWD, co stanowi 3% wszystkich, nie wypełniło obowiązujących przepisów, nie posiadając wśród swego personelu stanowiska wychowawcy. Tylko mniej więcej co piąta badana placówka tego rodzaju zatrudniała także innych specjalistów. W skali województwa było to 50 pedagogów, 37 psychologów, 58 osób prowadzących terapię oraz 13 opiekunów dziecięcych. Jeśli placówka dysponowała stanowiskiem pedagoga, to najczęściej zatrudniała jedną osobę, bez wsparcia innego profesjonalisty tego samego rodzaju. Podobnie sytuacja wyglądała w przypadku psychologa, terapeuty oraz opiekuna dziecięcego. Z tego rodzaju specjalistami PWD zawierały najczęściej umowy cywilno-prawne, z wyjątkiem opiekunów dziecięcych, gdzie dominował wolontariat.

Przedstawiona powyżej sytuacja kadrowa w PWD województwa łódzkiego, znalazła odzwierciedlenie w opiniach kierowników tego rodzaju placówek, na temat stanu i głównych determinant funkcjonowania podległego im personelu. I tak, podkreślali oni fakt, że podopieczni tego rodzaju placówek (a przynajmniej znaczna ich część) wymagają na ogół interdyscyplinarnego wsparcia wychowawcy, pedagoga, psychologa i terapeuty, a często placówki nie są im w stanie tego zapewnić:

Wychowawcy muszą się sprawdzać na każdym polu i jako pedagog i trochę z dziedziny psychologa. (K124-129)

Odrębnie etatów pedagoga, psychologa nie mamy. Wychowawca pełni rolę pedagoga i terapeuty. (K74)

Kiedyś zatrudnialiśmy oprócz wychowawcy, psychologa, terapeutę, pedagoga, takiego, który pomagał pokonywać braki. Natomiast teraz od dłuższego czasu to, to są już tylko wychowawcy. (K 24-25)

Kierownicy narzekali także na niedostatki wsparcia wychowawców ze strony osób posiadających kompetencje w zakresie przedmiotów nauczanych w szkole (szczególnie takich jak matematyka, czy język angielski), które sprawiają podopiecznym problemy w sytuacji odrabiania lekcji w placówce.

Do tego dołączali brak możliwości zatrudniania osób do prac gospodarczych (drobnych napraw, sprzątania, robienia zakupów, gotowania), które to obowiązki spadają najczęściej na wychowawców.

Wskazywali też na niedostatki w zatrudnianiu opiekunów dziecięcych (wg danych ilościowych jest ich niewielu), szczególnie w sytuacji zróżnicowania wiekowego podopiecznych:

(...) ja uważam, że jeszcze jeden etat potrzebny by był takiej opiekunki dziecięcej, bo.... mamy zróżnicowaną wiekową grupę i dlatego jest to nam potrzebne. (K64)

Sytuację tę barwnie ilustruje następująca wypowiedź:

Pracując w takiej placówce, zwłaszcza jeszcze prowadzonej przez organizację pozarządową to trzeba traktować jak swój dom, niestety, czyli tak naprawdę tak jak się w domu sprząta, gotuje, pierze i zajmuje dziećmi, tak samo trzeba tutaj robić. (K2, 6-7)

Generalnie wielu badanych kierowników PWD uważało, że optymalną byłaby sytuacja, w której w placówce pracuje w określonych odcinkach czasu równocześnie minimum dwóch wychowawców:

No powinno być tak, żeby w ciągu dnia, przynajmniej w określonych godzinach, kiedy trzeba odrobić lekcje i przygotować podwieczorek, żeby były dwie osoby w każdej z tych placówek. (K24-25)

Liczba pracowników jest niewystarczająca, mamy jednego opiekuna wychowawcę, świetlica mieści się na piętrze, gdy wychowawca sprowadza dzieci do autobusu wtedy grupa zostaje bez opieki, ewentualnie pani sprzątająca zwraca uwagę żeby się nic nie stało. Mamy potrzebę żeby pracowało co najmniej dwóch wychowawców. (K104)

Czasami towarzyszyła temu krytyczna refleksja dotycząca rozwiązań ustawowych:

Wytyczne ustawy, że pod opieką jednego wychowawcy może być 15 dzieci moim zdaniem nie są do końca właściwe, dlatego, że ten wychowawca, który siada z dziećmi do odrabiania lekcji i tym zajmuje się z piątką, to dziesięć w tym momencie pozostaje zdana sama na siebie i nie ma się kto nimi zająć. (K115)

Oczywiście my, zgodnie z ustawą, przyjmujemy zasadę, że na jednego wychowawcę może przypadać nie więcej niż piętnaścioro dzieci, natomiast ponieważ staramy się jakby kompleksowo te dzieci zaopiekować, czyli poczynawszy od takiej kwestii nawet i wyżywieniowej, poprzez naukę i poprzez zabawy i jeżeli nawet jest piętnaścioro dzieci, jest jeden wychowawca, ciężko mu jest czasem pogodzić

obowiązkki, żeby w tej jednej roli, jakby, żeby być jednocześnie, właśnie i tutaj poprowadzić zajęcia i mieć czas na to, żeby dzieci odrobiły lekcje i czas również na to, żeby jeszcze się nimi, że tak powiem, w formie takiej zabawowej, no poprzemywać, tak? (K124-129)

Jeszcze inny problem, zgłoszony przez badanych kierowników, to zbyt mała w świetle obowiązujących przepisów liczba wychowawców, którymi dysponuje placówka:

Mam dwie panie, które są wychowawcami grup, ale nasza placówka liczy 52-53 dzieci, więc... taka ilość personelu jest po prostu zbyt mała (K4).

Jeśli chodzi o potrzeby kadrowe, na pewno, bo przydałoby się zwiększenie zatrudnienia bezwzględnie. Jeśli chodzi o ilość etatów przypadających na świetlicę, bo jeden wychowawca, nawet jeżeli ma przypadać na niego piętnaścioro dzieci, nie jest w stanie ogarnąć i zaspokoić ich jednoznacznie, wszystkich ich potrzeb, bo to jest fizyczną niemożliwością. (K124-129)

Osobny, nierzadko podnoszony przez część badanych kierowników problem kadrowy to częste zmiany personelu (fluktuacja), a nawet problemy z zapewnieniem płynności zatrudnienia.

Co oczywiste, badani wskazywali jako przyczynę takiego stanu rzeczy niskie uposażenia:

W ciągu jednego roku 3 raz się zmienia kadra. Jeżeli się pojawia kolejna nowa Pani albo kolejny nowy Pan dzieci się przyzwyczajają. To są kolejne 2 miesiące zanim dziecko się otworzy, przyzwyczai, zdobędzie zaufanie. I mijają 4 miesiące i pojawia się ktoś inny, bo poprzedni miał za niskie zarobki. (K2, 6-7)

oraz powody wynikające z feminizacji personelu (ciąża, urlopy wychowawcze). Co bardzo istotne kierownicy wskazywali także na niekorzystny wpływ rozwiązań w zakresie finansowania działalności PWD. Głównie chodziło im o konieczność zatrudniania na określony (na ogół niedługi) czas oraz na podstawie umów cywilno-prawnych, a nie „na etat”, spowodowane tym, że środki na ten cel pochodzą z konkursów, projektów (np. unijnych) czy dotacji gminnych, ograniczonych własnymi harmonogramami:

Więc u nas zatrudnienie to po prostu polega na zasadzie ponawiania umów w ramach konkursu w opiece społecznej. Jeżeli są umowy, znaczy się oferta, konkurs jest na 3 lata... w takiej pracy z takimi dziećmi trudnymi, z takich trudnych środowisk, jest po prostu potrzeba stałego personelu z tym, że jak powiedziałam już wcześniej personel powinien być godnie wynagradzany. (K4)

Jest mało opiekunów etatowych i gdyby nie praca wolontariuszy, placówka nie mogłaby istnieć. (K74)

Na to nakłada się jeszcze częsta praktyka zatrudniania na małą liczbę godzin w ramach umów cywilno-prawnych, a w sytuacji gdy jest to umowa o pracę tylko na część etatu, co stanowi dodatkową barierę w pozyskiwaniu nowych i zatrzymywaniu wartościowych pracowników. Niektórzy kierownicy, wyciągając wnioski z tej sytuacji, uważali nawet, iż powinni mieć możliwość zatrudniania osób do przygotowywania aplikacji na potrzeby konkursów czy projektów, dzięki którym mogliby prowadzić określoną politykę kadrową.

Kierownicy, biorący udział w badaniu, powszechnie bardzo dobrze wyrażali się o kompetencjach i zaangażowaniu swojego personelu. Ponadto uważali, że w zespołach panuje atmosfera współpracy, a komunikacja przebiega pomyślnie. Podkreślali też, jak trudne zadania mają do realizacji ich podwładni, stąd byli gorącymi zwolennikami stwarzania warunków do podnoszenia ich kwalifikacji:

Same studia pedagogiczne wydają mi się mało wystarczalne. Szkolenia wpływają jakoś na predyspozycje do radzenia sobie z problemami charakterystycznymi dla tej placówki. (K115)

Bo to życie niesie nam problemy, sytuacje...trzeba byłoby się jeszcze z jakiejś tam dziedziny jednak doszkolić, nauczyć...widzimy potrzeby ciągłego doskonalenia się. (K124-129)

Optowali też za częstszym zatrudnianiem w PWD mężczyzn, ze względu na problemy podopiecznych:

Niestety dominują kobiety ...ponieważ niejednokrotnie nasi podopieczni mają zniekształcony wzorzec ojca, męski pierwiastek w świetlicy jest bardzo potrzebny. (K111)

W przypadku oceny wolontariuszy przeważały opinie pozytywne. Po pierwsze, wielu badanych uważało, że bez nich PWD właściwie nie byłyby w stanie funkcjonować w obecnej sytuacji organizacyjno-finansowej:

Jest mała liczba opiekunów etatowych i gdyby nie praca wolontariuszy placówka nie mogłaby istnieć. (K74)

Przede wszystkim od lat oparci byliśmy na zasadzie wolontariatu. To bardzo ważny element. (K3)

Po drugie doceniano ich wkład w jakość oddziaływań na podopiecznych:

Wolontariusze wprowadzają nowy oddech, swoje pomysły... dzieci czują się takie dowartościowane, mają kontakt z kimś spoza swojego środowiska. (K123)

Wolontariusze w świetlicy... pomagają wychowawcom i realizują swoje działania. Pomagają podopiecznym w ich słabych punktach edukacyjnych, są zawsze przygotowani do współpracy. (K92-93)

Równocześnie jednak zdiagnozowano obawy, iż sytuacja ta może stanowić zagrożenie dla przyszłości PWD. Badani kierownicy obawiali się, albo już nawet doświadczali problemów z naborem i współpracą z wolontariuszami:

(...) młodzież studencka jest coraz mniej odpowiedzialna, przychodzą, podpisują umowy o wolontariacie, po czym znikają albo są nieobowiązkowi, nie mają pomysłu na pracę z dziećmi. (K3)

(...) tylko niestety w zamkniętych środowiskach o wolontariuszy nie jest łatwo. To wieś oddalona od aglomeracji miejskiej, liczba mieszkańców jest mała, więc trudno o wolontariuszy. (K123)

Przydałby się jakiś wolontariusz, ale nie mieliśmy żadnego zgłoszenia i osoby takiej, która chciałaby tutaj nieodpłatnie pomagać. Nawet jedna osoba się nie interesowała tym. (K33)

Ostatnio wolontariusze nie chcą chętnie przychodzić do nas, bo gdy zobaczą, że u nas nie ma szans na zatrudnienie, to po prostu sobie idą szukać gdzieś indziej, gdzie mają szanse, nadzieję, że dostaną pracę. (K135)

Zgromadzony materiał empiryczny na temat zasobów kadrowych PWD wykazał zatem, iż z punktu widzenia formalnego sytuacja przedstawia się generalnie poprawnie. Natomiast oceny kierowników tych placówek wskazują na potrzeby: a) zwiększenia liczby personelu placówek, b) tworzenia zespołów zróżnicowanych kompetencyjnie, zarówno w przypadku wsparcia wychowawców ze strony specjalistów, jak i pracowników pomocniczych (gospodarczych), c) udoskonalenie rozwiązań stosowanych w procesie pozyskiwania personelu (tj. zwiększenie wysokości zarobków, zatrudnianie istotnej części personelu na podstawie umów o pracę, zatrudnianie na dłuższe okresy czasu oraz na cały etat lub większą liczbę godzin) w celu zapewnienia większej stałości zatrudnienia i pozyskania najbardziej wartościowych kandydatów. Kierownicy doceniali rolę wolontariuszy w realizacji celów PWD, z drugiej jednak strony niektórzy z nich dostrzegali zagrożenia związane z przecenianiem roli wolontariatu w rozwiązywaniu problemów kadrowych kierowanych przez siebie placówek. Zdaniem uczestniczących w badaniu kierowników PWD wyżej wymienione kwestie mają istotne znaczenie nie tylko dla skutecznego zarządzania PWD, ale przede wszystkim dla zapewnienia właściwej opieki i komfortu podopiecznym.

5.2.1 Potrzeby wychowawców placówek wsparcia dziennego

W celu uzupełnienia opisu funkcjonowania PWD, preferowanych potrzeb zawodowych kadry merytorycznej, obowiązujących w placówkach norm, posiadanej oferty działań, respondenci proszeni byli o potwierdzenie bądź zaprzeczenie prawdziwości

w odniesieniu do stwierdzeń dotyczących swoich placówek („Które ze stwierdzeń odnoszą się do Pana/Pani placówki, a które nie?”).

Tabela 24 Rozkład procentowy stwierdzeń opisujących poszczególne placówki

Stwierdzenia opisujące placówkę	Tak %
Nasza placówka posiada zespół zmotywowanych pracowników	97
W naszej placówce reguły postępowania są ułożone wspólnie z wychowankami	92
W naszej placówce wychowankowie mają bardzo dużo do powiedzenia na temat tego, co i jak będzie realizowane	90
Spotykamy się często całym zespołem, aby omawiać problemy wychowanków	89
W naszej placówce te same reguły postępowania dotyczące wychowawców i wychowanków	88
W naszej placówce dożywiamy podopiecznych	85
Nasi pracownicy regularnie się szkolą	75
W naszej placówce oferujemy porady innych specjalistów (np. konsultacje lekarskie, porady prawnika)	34
Praca naszych wychowawców jest poddawana superwizji	26
Nasza placówka prowadzi poradnię dla rodziców	16
W naszej placówce prowadzimy streetworking (pracę podwórkową)	11
W naszej placówce mamy programy dla absolwentów (którzy już do placówki nie uczęszczają)	11

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy/pracownicy merytoryczni, N=118)

Stwierdzenia opisujące placówki można podzielić na dwie grupy: na takie, które są niemal powszechnie potwierdzane i na takie, które wskazuje zdecydowanie mniejsza część pracowników. W świetle danych zawartych w powyższej tabeli wynika, że badane PWD posiadają zespoły zmotywowanych pracowników (97%), są miejscami gdzie głos wychowanków jest w wysokim stopniu uwzględniany w realizacji działań (90%) i w ustalaniu reguł postępowania (92%). Powszechnie występuje również zwyczaj częstych spotkań całego zespołu przy okazji omawiania problemów wychowanków (89%), a normą jest obowiązywanie tych samych reguł regulujących postępowanie wychowawców i wychowanków (88%). Zdecydowana większość PWD organizuje dożywanie podopiecznych (85%) i zatrudnia pracowników, którzy regularnie się szkolą (75%). Taką charakterystykę należy zaliczyć do istotnych zasobów badanych placówek.

Mniej rozpowszechnionymi formami oferowanymi przez badane PWD było udzielanie porad przez innych specjalistów (np. konsultacje lekarskie, porady prawnika – 34%),

superwizowanie pracy wychowawców (26%), prowadzenie streetworkingu (pracy podwórkowej – 11%) i realizowanie programów ukierunkowanych na absolwentów (11%). Wydaje się, że szczególnie te dwa ostatnie typy działań powinny być szerzej podejmowane ze względu na ogromną wartość docierania do młodzieży w jej środowisku i podtrzymywania kontaktu z tymi, którzy do placówek już nie przychodzą.

Respondenci (kierownicy placówek i wychowawcy) byli również proszeni o wskazanie w jakim stopniu ich zdaniem, istnieje potrzeba rozwoju umiejętności profesjonalnych pracowników placówki (na skali od 1 do 5, gdzie „1” oznaczało, że nie ma takiej potrzeby, a „5”, że jest ona bardzo duża). Sposób postrzegania przez pracowników tych obszarów ma istotne znaczenie, gdyż znajdować może wyraz w zakresie realizowania działań programowych (oferty) placówek.

Tabela 25 Ranking średnich arytmetycznych ilustrujących potrzeby rozwoju poszczególnych kompetencji pracowników PWD

Kompetencje	$\bar{x}$
praca z dziećmi z zaburzeniami zachowania np. agresja, przemoc rówieśnicza	3,3
umiejętność pracy z rodziną dysfunkcyjną	3,3
problemy związane z przemocą w rodzinie	3,2
umiejętność prowadzenia mediacji między wychowankami	3
praca z dziećmi mającymi problemy w nauce	3
radzenie sobie z wypaleniem zawodowym i stresem	2,9
programy profilaktyczne dotyczące zapobiegania używania substancji psychoaktywnych	2,8
radzenie sobie z trudnymi emocjami (np. złością)	2,7
kompetencje w zakresie współpracy z innymi specjalistami zajmującymi się wychowankiem	2,6
prowadzenie zajęć z grupą	2,5
problemy związane z używaniem substancji psychoaktywnych przez młodzież (alkohol, narkotyki)	2,5
radzenie sobie z agresją skierowaną wobec wychowawcy	2,5
zarządzania czasem i planowanie	2,4
określanie celów osobistych i zawodowych, poznawanie swoich mocnych i słabych stron	2,4
porozumiewanie się i utrzymywanie dobrych relacji interpersonalnych w zespole	2,3

$\bar{x}$ - średnia arytmetyczna

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy/pracownicy merytoryczni, N=118)

Generalnie, różnice między średnimi wynikami najbardziej i najmniej preferowanych (wskazywanych jako najbardziej lub najmniej ważne pod względem potrzeby ich rozwijania) kompetencji nie są znaczące. Można zatem ostrożnie wnioskować o względnie równomiernie rozłożonych w próbie preferencjach rozwoju różnych kompetencji. Innymi słowy, potrzeba rozwoju poszczególnych kompetencji jest na podobnym poziomie. Do najbardziej preferowanych obszarów i potrzeb rozwoju kompetencji zawodowych należały umiejętności: w zakresie pracy z dziećmi z zaburzeniami zachowania ($\bar{x}=3,3$), pracy z rodziną dysfunkcyjną ($\bar{x}=3,3$), rozwiązywania problemów związanych z przemocą w rodzinie ($\bar{x}=3,2$), prowadzenia mediacji między wychowankami ($\bar{x}=3$) oraz pracy z dziećmi mającymi problemy w nauce ($\bar{x}=3$). Warto zwrócić uwagę, że dwie z pięciu najbardziej preferowanych umiejętności dotyczą pracy z rodziną.

Komplementarnym sposobem przedstawienia danych o potrzebie rozwoju kompetencji zawodowych jest rozkład ilustrujący odsetek wychowawców przypisujących konkretną wartość na skali ważności rozwoju poszczególnych kompetencji.

Tabela 26 Procentowy rozkład odpowiedzi ilustrujący potrzeby rozwoju poszczególnych kompetencji pracowników PWD

Kompetencje	1 (nie ma potrzeby) - 5 (jest bardzo duża potrzeba)				
	1	2	3	4	5
	%	%	%	%	%
zarządzania czasem i planowanie	47	11	13	13	15
radzenie sobie z wypaleniem zawodowym i stresem	33	8	21	14	24
radzenie sobie z trudnymi emocjami (np. złością)	33	16	16	16	18
prowadzenie zajęć z grupą	38	17	19	12	14
umiejętność prowadzenia mediacji między wychowankami	22	14	26	17	20
porozumiewanie się i utrzymywanie dobrych relacji interpersonalnych w zespole	44	16	18	6	15
kompetencje w zakresie współpracy z innymi specjalistami zajmującymi się wychowankiem	34	16	22	14	14
określanie celów osobistych i zawodowych, poznawanie swoich mocnych i słabych stron	35	21	23	8	13
praca z dziećmi z zaburzeniami zachowania np. agresja, przemoc rówieśnicza	17	14	20	23	25
praca z dziećmi mającymi problemy w nauce	23	18	18	17	24

Kompetencje	1 (nie ma potrzeby) - 5 (jest bardzo duża potrzeba)				
	1	2	3	4	5
	%	%	%	%	%
problemy związane z używaniem substancji psychoaktywnych przez młodzież (alkohol, narkotyki)	39	13	20	12	16
programy profilaktyczne dotyczące zapobiegania używania substancji psychoaktywnych	33	11	21	15	20
problemy związane z przemocą w rodzinie	19	15	17	26	23
radzenie sobie z agresją skierowaną wobec wychowawcy	36	19	18	16	11
umiejętność pracy z rodziną dysfunkcyjną	10	20	23	22	25

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy/pracownicy merytoryczni, N=118)

Około 40% badanych osób wskazało w następujących obszarach brak potrzeb rozwoju kompetencji zawodowych kadry PWD (wybór opcji „1” – nie ma takiej potrzeby): zarządzanie czasem i planowanie, porozumiewanie się i utrzymywanie dobrych relacji interpersonalnych w zespole, prowadzenie zajęć z grupą i problemy związane z używaniem substancji psychoaktywnych przez młodzież. Przypuszczać można, iż brak potrzeb rozwoju umiejętności w tych obszarach wynikał głównie z poczucia kompetencji badanych osób.

Około 25% wskazań respondentów (kategoria „5” – bardzo ważne) uznaje za najważniejsze, z punktu widzenia wyzwań jakie przynosi praca w PWD, rozwijanie umiejętności pracy z dziećmi mającymi problemy w nauce, rozwijanie kompetencji związanych z rozwiązywaniem problemów przemocy w rodzinie, umiejętność pracy z rodziną dysfunkcyjną, pracy z dziećmi z zaburzeniami zachowania oraz radzenie sobie z wypaleniem zawodowym i stresem. W ostatnim obszarze padło najwięcej rozbieżnych wskazań (najmniej/najbardziej ważny) pracowników PWD. „Fenomen wypalania się sił” posiada bogatą literaturę przedmiotu i dobrze opisywany negatywny wpływ zarówno na możliwość zaspakajania potrzeb wychowanków, koszty osobiste oraz atmosferę pracy, klimat społeczny instytucji (np. Sęk, 2000; Plichta, 2015; Pyżalski, 2002).

5.3 Zasoby finansowe placówek wsparcia dziennego

Ponad połowa PWD w 2015 r. oraz równo połowa w 2016 r. miała do dyspozycji na swoją działalność roczny budżet nieprzekraczający 50 tys. złotych, przy czym budżet co dwunastej nie przekraczał 10 tys. złotych. Te nieliczne PWD dysponujące bardzo niskim budżetem prowadziły działalność w wąskim zakresie lub ich personel w znaczącej części wykonywał pracę na zasadach wolontariatu. Co piąta PWD dysponowała w obu tych latach roczną kwotą pomiędzy 50 a 100 tys. złotych. Podobna liczba placówek miała budżet przekraczający 100 tys. złotych. Warto zauważyć, że w 2016 roku wzrósł o 6 punktów proc. odsetek najbogatszych PWD (o budżecie ponad 100 tys. złotych).

Tabela 27 Kwota budżetu, jakim rozporządzały PWD w 2015 oraz 2016 r. (w %)

Kwota (PLN)	2015	2016
poniżej 10.000	8	8
10.000 – 49.999	47	42
50.000 – 99.999	22	21
100.000 – 199.999	13	16
powyżej 200.000	6	9
brak danych	4	4
ogółem (N=118)	100	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy/pracownicy merytoryczni, N=118)

PWD finansowane były z różnych źródeł. Najważniejszym okazały się środki samorządowe. Ze środków tych korzystały prawie wszystkie placówki (98%), a dla ponad 80% z nich było to główne źródło finansowania, bo zabezpieczające przynajmniej 3/4 rocznego budżetu każdej z nich.

Drugim pod względem częstości wykorzystania źródłem były różnego typu darowizny. Zasiłały one budżety ponad 2/5 ogólnej liczby PWD. Jednak – odmiennie niż przy dotacjach samorządowych – wpływ darowizn na wysokość finansów tych placówek był relatywnie niewielki. Niemal we wszystkich PWD, które z nich korzystały (98% ogółu), środki te nie przekraczały 1/4 ich rocznych budżetów.

Częściej niż co dziesiąta PWD zasilala swój budżet pieniędzmi z programów/projektów UE. Dla 1/3 spośród tych placówek stanowiły one nawet 75-100% posiadanych przez nie środków, jednak w przypadku blisko 60% nie przekraczały one połowy ich rocznych zasobów finansowych.

Nieliczne PWD korzystały z różnych krajowych środków publicznych, a także dochodów z prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Jednak udział tych źródeł w budżetach wszystkich wykorzystujących je organizacji był niewielki, ponieważ w żadnej z nich nie przekraczał 25% ogółu środków finansowych będących w dyspozycji PWD.

Dość rozpowszechnione, występujące częściej niż w co czwartej PWD, okazało się zasilanie budżetów z innych źródeł (nie wymienionych w kwestionariuszu badania). W zdecydowanej większości placówki wskazujące na „inne źródła” deklarowały, że były nimi ogólnie określone środki własne (często ze wskazaniem na ich pochodzenie ze stowarzyszeń, fundacji lub organizacji wyznaniowych, które były podmiotami prowadzącymi PWD). Należy odnotować, że w blisko 80% placówek korzystających z tych środków stanowiły one mniej niż 1/4 ich rocznych budżetów, a tylko w co piątej docho-
dziły do ich połowy.

Tabela 28 Źródła finansowania PWD (w % – odsetki nie sumują się, ponieważ każda PWD mogła korzystać z kilku źródeł)

Typ źródła	% PWD korzystających z danego źródła finansowania
środki samorządowe	98
darowizny, zbiórki publiczne, składki	42
zagraniczne środki publiczne (programy/projekty unijne)	11
środki krajowe/rządowe	6
środki z własnej działalności gospodarczej	2
inne źródła	27

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy/pracownicy merytoryczni, N=118)

Tabela 29 Udział poszczególnych źródeł finansowania w całości rocznych budżetów PWD (% PWD, dla których dane źródło stanowi określoną część budżetu – wśród korzystających z danej formy finansowania)

Typ źródła	do 25%	26-50%	51-75%	76-100%	n = liczba PWD finansowanych z danego źródła (jako 100%)
środki samorządowe	4	6	9	81	116
darowizny, zbiórki publiczne, składki	98	2	0	0	50
zagraniczne środki publiczne (programy/projekty unijne)	17	42	8	33	13
środki krajowe/rządowe	100	0	0	0	7
środki z własnej działalności gospodarczej	100	0	0	0	2
inne źródła	79	21	0	0	32

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy/pracownicy merytoryczni, N=118)

Konstrukcję budżetów poszczególnych PWD można ułożyć na kontinuum, gdzie na jednym krańcu znajdują się placówki, które korzystały tylko z jednego źródła finansowania, natomiast na przeciwnym te, które takich źródeł miały kilka (w badaniu uwzględniono 5 takich zdefiniowanych źródeł oraz kategorię „inne” – zob. tabela 29). Te ułożone najbliżej pierwszego krańca, finansowane wyłącznie lub głównie z jednego źródła (na ogół ze środków samorządowych), tylko niekiedy uzupełnianego innymi mniejszymi wpływami, opisują poniższe wypowiedzi ich kierowników (zgromadzone przy zastosowaniu wywiadów swobodnych):

Tylko i wyłącznie ze środków gminy jest finansowana. (...) Były próby pozyskania innych funduszy, ale nieudane. (K66)

My podlegamy pod Miejskie Centrum Pomocy Społecznej i Urząd Miasta i jesteśmy finansowani z korkowego, to są pieniądze z programu przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu. (K44)

Mamy tylko te pieniądze, które dostajemy z TPD. (K55)

Podstawowa działalność jest finansowana przez MOPS i to dostajemy na taką pracę opiekuńczo-wychowawczą (...) Natomiast jak pozyskujemy, to pozyskujemy dodatkowe środki z innych programów, ale to się zmienia. Niestety wcześniej była możliwość większego pozyskiwania, więcej programów można było. (K25)

Wiele PWD z konieczności (bo środki otrzymywane z jednego źródła, np. z budżetu gminy, nie zaspokajają potrzeb placówki) lub kierując się potrzebą dywersyfikacji źródeł finansowania (m.in. dla zabezpieczenia płynności finansowej), budowało swój budżet w oparciu o zróżnicowane wpływy, przesuwając się tym samym w kierunku przeciwnego krańca przywołanego kontinuum:

Świetlica jest finansowana w około 60-63% ze środków samorządowych, pozyskujemy to z konkursów ogłaszanych. Około 20-25% to jest nasze stowarzyszenie Przymierze Rodzin. I jeszcze kilka % to wolontariat, bo to też wkład pracy. I pozostali to sponsorzy. (K60)

Po pierwsze z urzędu miasta dostajemy, proboszcz nas finansuje i my piszemy ciągle do sponsorów (...) ale też mamy fundacje do których piszemy, jedna fundacja (...) wysyła dzieci, druga fundacja dom wyremontowała, obie są z Warszawy. (K40)

To są różnego rodzaju projekty z różnych konkursów, z różnych stron jakie się ukazują. Wszystko wyłapujemy (...) mamy swoich zamiłowanych (...) przedsiębiorców, którzy odzywają się i przed akcją feryjną, i przed akcją wakacyjną (...) To dla nas jest bardzo ważne. Zwłaszcza, że na te ferie i wakacje pieniędzy z miasta nie dostajemy. Mamy też konto, są wpłaty od tych, którzy wiedzą. (K3)

Środki pozyskujemy chociażby z odpisu 1%, korzystamy z innych środków (...) pozyskiwanych w konkursach (...) w tej chwili np. realizujemy projekt finansowany przez firmę Tesco (...) inny realizujemy ze środków pozyskiwanych z reklamy (...) kolejna grupa dzieci teraz korzysta ze środków w dyspozycji powiatu - też na zasadzie konkursu te środki pozyskaliśmy. Jeszcze jest jeden projekt ze środków pefronowskich będących w dyspozycji RCPS w Łodzi, (...) i przy wszystkich tych projektach wkład własny stowarzyszenia pochodzący przede wszystkim z jakiś tam zbiórek publicznych. Nie mamy stałych dotacji, nie korzystamy z żadnych środków budżetowych. (K94)

Mniej niż połowa (46%) kierowników PWD badanych wywiadem kwestionariuszowym oceniła, że środki będące w dyspozycji ich placówek były wystarczające do prowadzenia działalności, przy czym przedstawiciele co dziesiątej uznali je za zdecydowanie

wystarczające. Z drugiej strony ponad połowa (51%) kierowników PWD była przeciwnego zdania. Skrajnie negatywną ocenę wyraziło w tym względzie 15% respondentów, a więc o połowę więcej niż skrajnie pozytywną ocenę.

Tabela 30 Oceny kierowników PWD w zakresie stopnia, w jakim środki pozostające do dyspozycji placówek w 2016 r. były wystarczające do prowadzenia ich działalności (w %)

Ocena	%
zdecydowanie wystarczające	10
raczej wystarczające	36
raczej niewystarczające	36
zdecydowanie niewystarczające	15
brak oceny	3
ogółem	100

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy/pracownicy merytoryczni, N=118)

Rozbieżność ocen w zakresie wystarczalności ogółu posiadanych środków (pochodzących ze wszystkich źródeł) do prowadzenia działalności PWD ujawniły też wypowiedzi respondentów w wywiadach swobodnych. Niektórzy uznali zasoby finansowe swojej placówki za w zupełności wystarczające, a nawet nadmierne. Inni stanowczo wskazywali na ich niedobór. Oceny tych pierwszych, bardziej lub mniej akceptujące stan posiadania, wyrażają następujące wypowiedzi:

Rada gminy uchwalając budżet na dany rok zapewnia środki na naszą działalność, jesteśmy finansowani w sposób ciągły. Z mojej inicjatywy wnioskowałam o zmniejszenie środków, ponieważ nie byliśmy w stanie ich wykorzystać. Myślę, że gdyby była taka potrzeba i zwróciła bym się o większą kwotę to bym ją dostała. (K104)

Do tej pory nie musieliśmy się troszczyć o pieniądze, bo miasto zapewnia nam pieniądze związane z wyżywieniem i wyposażeniem świetlicy. Mamy pełną gamę materiałów biurowych. Zabawki, gry edukacyjne. Niektóre rzeczy dostajemy też od sponsorów. (K103)

Świetlica utrzymuje się przede wszystkim z dotacji z urzędu miasta. Uczestniczy w konkursie ofert zadania publicznego. Dostajemy tam około 90% środków, a reszta to jest wkład własny. Pozyskujemy od podatników 1% podatku i tak

naprawdę nam to spokojnie wystarcza na te wszystkie potrzeby, na prowadzenie tej działalności. (K91)

Powiem tak: na poziomie dotacji, którą otrzymywaliśmy od gminy to uważam, jak tak robiłam rozeznanie między placówkami, że to były całkiem nieźle pieniądze. Natomiast to było takie absolutne minimum tego, żeby zabezpieczyć te dzieciaki, na tym poziomie, na którym nam zależało. W tym momencie, po otrzymaniu środków unijnych myślę sobie, że mamy już bardzo dobrą sytuację finansową. (K35)

Trochę mogłyby być większe, ale to co mamy to nam starcza i jakoś to przygotowujemy. (K56)

Na przeciwnym krańcu kontinuum umieścić można wypowiedzi osób, które z różną siłą negują wystarczalność środków finansowych przeznaczonych na działalność PWD:

Nie są wystarczające. Brakuje na wszystko. (K55)

W całym ubiegłym roku na całą profilaktykę, prowadzenie tych wszystkich świetlic, które kiedyś były prowadzone, miałam ponad 100 tys. zł., a w tym roku mam 54 tys. i to wszystko. I nie wystarcza pieniędzy na potrzeby. (K97)

Absolutnie nie. I to w większej części są niewystarczające. 70% brakuje. (K53)

Z pewnością nie. Wiele dokładamy z własnych pieniędzy, naszych czy wolontariuszy. Kupowane materiały do zajęć plastycznych, czy gry są pokrywane z naszych prywatnych pieniędzy. Wyposażenie sali, zabawki, piłkarzyki również były zakupione z mojej wypłaty. (K74)

W wielu wypowiedziach ujawnia się relatywność dokonywanych ocen. To, czy posiadane środki finansowe są wystarczające, czy nie, zależy od określenia potrzeb, których zaspokojeniu mają one służyć. I tak część PWD uznała, że potrzeby zawsze będą na tyle duże, że w immanentny sposób zawsze będzie występował niedobór środków, niezależnie od wielkości ich zasobów:

No środki nie są wystarczające i nigdy nie będą, bo człowiek jest niewymierny w swoich potrzebach. (K73)

Zawsze uważam, że środki nie są wystarczające, zawsze mogłyby być większe, bo zawsze można dodatkowo coś jeszcze zrobić. (K42)

W tym kontekście warto zauważyć, że kierownicy PWD określają potrzeby swoich placówek na dwa odmienne sposoby. Niektórzy mówią o potrzebach placówki jako organizacji, dotyczących zapewnienia jej sprawnego funkcjonowania, natomiast inni mówią o potrzebach jej beneficjentów (podopiecznych). Różnicę tą oddają dwie kolejne

wypowiedzi swobodne, z których każda akcentuje inny punkt widzenia (oba te punkty widzenia na wyższym poziomie ogólności mogą, choć nie muszą, być zbieżne – sprawne działanie organizacji jest przecież warunkiem ułatwiającym zaspokojenie potrzeb jej podopiecznych):

To zależy jakie cele postawimy sobie, bo jeżeli stwierdzimy, że chcielibyśmy, żeby wychowawcy pracowali na umowę o pracę, bo to byłby duży komfort dla wychowawców i dla dzieci, jeżeli chcielibyśmy całkowicie, w sposób optymalny doposażyć świetlice, to są niewystarczające środki. Bo te środki wystarczają na to, żeby zatrudnić osoby na umowy-zlecenie. Wystarczają, żeby zabezpieczyć podstawę, czyli dożywianie, no i w zasadzie te wynagrodzenia wychowawców, no czynsz również mamy zabezpieczony w tej dotacji. Natomiast to co byśmy chcieli, żeby usprawnić efektywność i żeby lepiej i skuteczniej się pracowało, no to pod tym kątem są niewystarczające. (K1)

Nie wiem czy ktoś jest w stanie powiedzieć, że zawsze są wszystkie potrzeby zaspokojone, bo to oczywiście nie byłoby prawdą. Zawsze są obszary gdzie rzeczywiście to finansowanie przydałoby się oczywiście dużo większe, bo właśnie, bo rodzą się potrzeby w zależności od tego, jakie dzieci przychodzą (...) i tutaj zawsze będzie zapotrzebowanie na to, żeby tych środków było więcej, żeby móc dostosować się do potrzeb dzieci. (K124)

Jeżeli PWD stają przed dylematem, który typ potrzeb powinien być zaspokojony w pierwszej kolejności, to wydaje się, że w dłuższej perspektywie ważniejszymi stają się potrzeby organizacji:

Wiadomo, że dzieci mają ogromne potrzeby (...) Jeżeli mamy środki albo jakieś oszczędności to kupujemy potrzebne rzeczy, ale czasem tych środków brakuje. Wiadomo, tak jak wszędzie, najpierw zaspokaja się potrzeby podstawowe. Musimy przede wszystkim zagospodarować środki na płace i opłaty. (K70)

W sytuacji większego lub mniejszego niedoboru środków, ale także gdy placówki nie odczuwają stanu deprywacji potrzeb finansowych, wiele PWD po prostu dostosowuje swoją działalność (jej zakres, sposób funkcjonowania) do posiadanych zasobów. Albo podejmują dodatkowe działania, gdy dysponują odpowiednimi zasobami, albo ograniczają swoje chęci, zamierzenia i plany:

Podstawowe środki do finansowania mamy i zadania, które wykonujemy z tych środków wykonujemy dobrze, według mnie. Natomiast wiadomo, że zawsze by się chciało więcej i więcej. Jak mamy więcej to się cieszymy i staramy się dokupić jakiś nowy sprzęt, czy jak jest potrzeba to wymalować placówkę. Po prostu żeby te pieniądze spożytkować rozsądnie. (K78)

Oczywiście, że środki mogłyby być większe i powinny być większe. No ale jest jak jest. Musimy się wykazywać wielką elastycznością i gospodarnością. Gdyby było więcej pieniędzy to można by organizować wycieczki, jakieś spotkania czy lepsze jedzenie dzieciom zapewniać. (K94)

W takiej instytucji jak nasza placówka to im więcej, tym fajniej. Mamy więcej też pola do popisu. I to nie mówię o własnych potrzebach, tylko potrzebach dzieci i dla nich zorganizowania na przykład ferii zimowych, takich z wyjazdem. Może nam się uda zorganizować, ale to też zupełnie gdzie indziej, przez kogoś innego. Więc może się uda, może się nie uda. (K9)

Nie możemy zapewnić dzieciom psychologa czy osoby, która by przyjechała tutaj na jakieś takie pogadanki, takie już dogłębne o życiu. Na pewno nie możemy takich osób zapewnić (...). Na pewno byśmy się starali i chcieli, żeby takie osoby u nas przebywały i było tych osób jak najwięcej do pomocy. No ale niestety, nie możemy sobie na takie coś pozwolić. (K122)

Przytoczone wypowiedzi ukazują, że poczucie zaspokojenia potrzeb finansowych PWD, czyli posiadania wystarczających zasobów pieniężnych sprawia, że niektóre placówki rezygnują z części środków (bo nie są w stanie ich spożytkować przy posiadanych zasobach organizacyjno-kadrowych), podczas gdy inne podejmują się realizacji większego zakresu działań. Z kolei poczucie deprywacji potrzeb finansowych skłania do ograniczania zakresu aktywności (realizowanych potrzeb podopiecznych, także potrzeb organizacji) lub/i do działań rekompensujących niedobory materialne placówki (np. poprzez pracę wolontaryjną personelu, zakupy materiałów dla podopiecznych dokonywane przez personel z własnych pieniędzy) bądź służących zwiększeniu jej zasobów finansowych:

Sponsorów prosimy, jeździmy i żebrzemy – to jest na takiej zasadzie. Takie proszenie i żebranie. Ciągłe oczywiście ta nazwa „Trampolina” jednak jakoś tam działa w ludziach – kto się spotkał ten tam zawsze jakoś wspiera. Jednak tak to wygląda, że to jest taka żebranina. (K101)

Pozyskujemy środki z małych projekcików. Przymierzaliśmy się do projektów unijnych, ale na to trzeba mieć czas i siły. (K60)

Piszemy różnego rodzaju konkursy, natomiast chyba za słabi jesteśmy, bo przechodzimy część pierwszą, formalną, natomiast przy drugim podejściu przy ocenie już odpadamy. (K112)

Ja uważam że to, że dzieci muszą biegać na zbiórki publiczne i w Tesco żebrąć to jest po prostu okropne, tak nie powinno być, ponieważ żadna to przyjemność,

że dzieci, żeby mieć przyzwoitą gwiazdkę, musiały stać z puszką przy kasie (...) Na tym poziomie finansowania, jak chcemy objąć szeroką rzeszę dzieci opieką, to musimy w ten sposób działać. Ale dzieci jadą na przykład na obóz nie na dwa tygodnie tylko na tydzień (...) mamy taką umowę z MOPSem, że (...) dzieci informują rodziców żeby (...) wystąpili o dofinansowanie do obozu wakacyjnego, przy czym MOPS nie daje rodzicom tych pieniędzy tylko my wysyłamy listę, że zabieramy te dzieci (...) i w kasie Mopsu odbieramy pieniądze jako dotacje celową. Musimy zaplanować zajęcia i dostosować do budżetu. (K39)

Część badanych kierowników PWD, zwłaszcza tych odczuwających dużą depryzację potrzeb finansowych, wprost wyrażała niezadowolenie z konieczności zdobywania środków na działalność placówki, a nawet walki o takie środki.

Ja myślę, że coś w kraju powinno się zmienić, że tego typu placówki nie mogą tylko walczyć o pieniądze z konkursów aby utrzymać jakąkolwiek kadrę. Ci ludzie młodzi, którzy przychodzą tutaj, naprawdę dużo dają tym dzieciom, ale oni także muszą żyć, muszą zakładać własne rodziny, a to nie jest możliwe i oni odpłyną. Tu nie ma przydziału, my co roku walczymy, co roku tworzę budżet. Coroczne zdobywanie środków na zapewnienie na poziomie dostatecznym funkcjonowania tej placówki to jest ogrom pracy i ilość zdobytych środków nigdy nie jest wystarczająca. (K60)

(...) ja już nie mam na to czasu żeby się tym zajmować, bo ja mam tyle obowiązków, że chodzenie i zbieranie pieniędzy na świetlicę jest już ponad moje siły. Niektórzy uważają, że nasza świetlica jest dla dzieci z rodzin patologicznych, a patologią powinna zajmować się opieka albo wójt. (K104)

Większość działalności placówki jest finansowana z projektów czyli Stowarzyszenie bierze udział w ogłaszanych konkursach. Są to konkursy z ramienia miasta (...) czyli Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (...) Wydział Edukacji, Wydział Sportu, RCPS. To są wszystko projekty i konkursy, które są czasowe, które wymagają sprawozdań częściowych. RCPS jest wojewódzki, dodatkowo dochodzą projekty sponsorów prywatnych typu inne fundacje, np. Fundacja Dzieci Niczyje, TESCO, w swoim czasie dawno temu Danone, to też są projekty. Zgłaszamy się do konkursu, piszemy projekt i (...) jest to kwestia jeszcze darowizn (...), ale też jednego procenta, które dopełniają brak, i pomimo tych wszystkich działań i wielu programów realizowanych i tego, że piszemy wszędzie gdzie konkurs dotyczy naszej działalności (...) to miesięcznie przy minimalnych potrzebach i kosztach to jest 9 tys. braku. Nie jest utrzymany poziom bazowy żeby spokojnie funkcjonować, brakuje do poziomu normalnego spokojnego funkcjonowania, brakuje. No

tu jest no ciężko. Ponieważ nie mam takiej osoby, która śledzi każdy konkurs, jaki się pojawia, tak? (...) też nam ciężko by w jednej osobie też non stop tylko siedzieć i przeglądać. Na pewno byśmy chcieli, tak? Na razie nie pozyskujemy żadnych środków zewnętrznych. (K122)

PWD różniły się pod względem stałego dostępu do środków finansowych. Część placówek (głównie te, w budżetach, których główną część stanowią środki samorządowe) nie zgłaszała problemu braku ciągłości uzyskiwania środków, inne (także korzystające z projektów finansowanych przez samorządy) eksponowały ów problem. Płynność była największym problemem głównie dla tych PWD, które musiały pozyskiwać mniejsze środki z wielu źródeł.

Sposób finansowania placówki jest w sposób ciągły z gminy, a okresowo z projektów, ale oczywiście jak te projekty to my piszemy i musimy wygrać. (K61)

Działania placówki są finansowane okresowo, dlatego, że piszemy wniosek do Urzędu Miasta w miesiącu styczniu, dostajemy te pieniądze w miesiącu marcu. Czyli od stycznia do marca bądź kwietnia pracujemy, jak to się mówi, zawieszeni w powietrzu. Jeszcze gorzej sytuacja wygląda z finansowaniem przez Urząd Wojewódzki. (...) Już wystaliśmy wnioski, bo było to do wypełnienia do 16 października, a do MSWiA do 1 grudnia. Niemniej jednak umowy podpisywane są dopiero w maju. I znów byliśmy zawieszeni od stycznia do maja. I pół roku bez pieniędzy. (K50)

Uzupełnieniem zasobów finansowych PWD były środki rzeczowe zdobywane przez te placówki dla zaspokojenia potrzeb ich podopiecznych.

Wiadomo, że dzieci mają ogromne potrzeby. Niekiedy bazujemy na tym, że udzielamy im pomocy rzeczowej, którą otrzymujemy od darczyńców. (K69)

Tak mamy i paczki i rzeczową pomoc przed rokiem szkolnym i na początek tam rodzice zgłaszają, że nie mają choćby bloków, zeszyty to zawsze dzieci w formie czy prezentu czy paczki takie rzeczy otrzymują. (K65)

W 2016 r. najwięcej PWD (2/5 ogółu) otrzymało wsparcie rzeczowe od osób prywatnych, niespełna co trzecia od firm i tyle samo od samorządów, natomiast co piąta od organizacji pozarządowych.

Tabela 31 Liczba PWD, które w 2016 r. otrzymały wsparcie rzeczowe – w podziale na typy źródeł wsparcia (w % – odsetki nie sumują się, bo każda PWD mogła korzystać z kilku źródeł wsparcia)

Źródła wsparcia rzeczowego	% PWD korzystających z danego źródła wsparcia rzeczowego
osoby prywatne	41
firmy	30
samorząd (gminy, powiatu, województwa)	29
organizacje pozarządowe	22
rząd (wsparcie krajowe)	5
zagraniczne źródła publiczne	0
inne źródła	6

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy/pracownicy merytoryczni, N=118)

6 WSPÓŁPRACA PLACÓWEK WSPARCIA DZIENNEGO Z OTOCZENIEM

6.1 Współpraca z innymi instytucjami

Generalnego obrazu dotyczącego współpracy instytucjonalnej PWD dostarczają odpowiedzi kierowników placówek/osób merytorycznych dotyczące faktu współpracy świetlicy z konkretnymi instytucjami/organizacjami wymienionymi w kwestionariuszu.

Tabela 32 Instytucje, z którymi współpracują PWD

Rodzaj prowadzonej placówki	liczebność	%
szkoła, do której chodzą podopieczni	115	97
pomoc społeczna	101	86
stowarzyszenia i innego rodzaju instytucje	57	63
policja	71	60
kuratorzy sądowi	69	58
inne placówki podobnego typu jak Pani/Pana placówka	51	43
straż miejska	41	35

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy/pracownicy merytoryczni, N=118)

Analiza danych ilościowych wskazuje, iż PWD współpracowały najczęściej z instytucjami, które w swoje formalne obowiązki mają wpisane zadania opiekuńcze lub edukacyjne związane z podopiecznym i jego rodziną – czyli ze szkołą, do której uczęszcza podopieczny – bądź instytucjami pomocy społecznej². Wyraźnie niższy odsetek placówek współpracuje ze stowarzyszeniami i innego rodzaju instytucjami. Analiza podawanych przez respondentów instytucji wskazuje, że były to zwykle podmioty prowadzące podobną jak PWD działalność wspierającą (wymieniane tutaj pomimo osobnej kategorii bezpośrednio odnoszącej się do tego typu placówek) – często w odniesieniu do podobnych grup odbiorców (np. stowarzyszenia zajmujące się dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, prowadzące inne świetlice). W innych przypadkach były to organizacje prowadzące placówki dla innych grup klientów, na przykład seniorów. Rzadziej wskazywano inne instytucje, to jest straż pożarną, bibliotekę, harcerstwo, dom kultury, czy radę osiedla.

² W przedstawionych niżej wypowiedziach respondentów – kierowników i pracowników merytorycznych placówek, nazwy tych miejscowości usunięto, dla zachowania anonimowości.

Obraz sytuacji wyłaniający się z analizy danych ilościowych został pogłębiony w badaniach jakościowych. Uzyskane zróżnicowanymi metodami dane okazały się być bardzo spójne. Jak wskazują cytowane niżej wypowiedzi, respondenci wymieniali przede wszystkim szkoły, do których uczęszczają podopieczni oraz instytucje pomocy społecznej, znajdujące się na pierwszych pozycjach w rankingu ilościowym.

Między innymi właśnie Intermarche, z Politechniką Łódzką, pokazują doświadczenia. Z OPKiem, z Domem Kultury i wspomaga nas w działaniach Młodzieżowy Dom Kultury, również gimnazjum, policja, Urząd Miasta, całkowicie tu finansuje. (K2)

Przede wszystkim z MOPS, gdzie tutaj jesteśmy, no w głównej mierze dofinansowani i posiadamy dotacje. Ze szkołami współpracujemy, jeżeli chodzi już o konkretną sytuację dziecka i rodziny. Z kuratorami sądowymi bardzo ściśle, niejednokrotnie zdarza się, że kurator prosi, żebyśmy przyjęli dziecko na świetlicę, co prawda u nas nie ma takiej potrzeby i raczej się nie stosuje, bardzo rzadko, żeby sąd zlecił, bo u nas jest dobrowolność korzystania, ale na bazie współpracy z kuratorami sądowymi, mamy w niektórych placówkach, w zasadzie we wszystkich tak ułożoną współpracę, że znamy się, zapraszamy się jeżeli chodzi o posiedzenia zespołów, co do analizy sytuacji rodzinnej dziecka i wtedy na zasadzie takiej współpracy kurator też prosi nas o to, żebyśmy objęli opiekę, jeżeli taka potrzeba zachodzi, dane dziecko. Współpracujemy również z policją i z dzielnicowymi. Tak no teraz z instytucji, pod kątem finansowania, to współpracujemy z różnymi instytucjami. (...) Współpracujemy obecnie z fundacją D., która również wygrała budżet obywatelski dla dzieci P. i my angażujemy naszych podopiecznych i nasze dzieci, bo tu jest aspekt taki bardzo artystyczno- kulturalny i my chcemy w tym obszarze wzbudzić zainteresowanie kulturą, sztuką. (K6)

MOPSy, na pewno, do nas są kierowane dzieci z MOPSów, albo przez pomoc społeczną, asystentów, przez pracowników socjalnych. Co tam jeszcze, współpracujemy ze szkołami, tak samo są kierowani na jakieś rozmowy z pedagogami szkolnymi. MOPSy, szkoły i kuratorzy sądowi, którzy bezpośrednio do nas przychodzą i rozmawiają o danej rodzinie. (K16)

Współpracujemy ze szkołami, w których są dzieciaki, współpracujemy z pracownikami socjalnymi, jak się chcę wciągnąć w tą współpracę. Z kuratorami o ile też mają na to ochotę, no ze strażą miejską, no tu z racji tego, że akurat proboszcz jest kapłanem straży, więc ta współpraca wygląda tak, że są bardzo otwarci i jak placówka zaczynała to od strażników miejskich, dostaliśmy pierwszą grupę tak, że oni nam bardzo pomogli na samym początku. No z Policją, to jak się faktycznie zadzieje coś takiego trudnego. (K15)

Przede wszystkim współpracujemy ze szkołami - dzieci uczęszczają do tych szkół, z pedagogami, no w miarę możliwości po prostu zapraszamy czy dyrektorów czy wychowawców na jakieś takie imprezy, które organizujemy dla tej naszej placówki. Współpracujemy oczywiście z urzędem miasta, z opieką społeczną, przede wszystkim teraz z takimi ośrodkami pracy środowiskowej z MOPSu, bo to są pracownicy socjalni gdzie spotykamy się żeby omawiać sytuacje materialne poszczególnych rodzin, tak na zasadzie jaka jest pomoc danej rodziny, czy od strony opieki społecznej, od strony szkoły, od strony naszej placówki, więc to są takie najbardziej chyba te instytucje, z którymi współpracujemy. (K10)

Jeśli chodzi o typową merytorykę to współpracujemy ze szkołami, z pracownikami socjalnymi, z MOPS-em, z kuratorami sądowymi. To są 3 takie grupy, z którymi współpracują kierownik i wychowawcy świetlicy w sprawach dzieci. (K7)

Na pewno staramy się i współpracujemy ze szkołami. Bo to jest jakby nieodłączne i tutaj kwestia współpracy z pedagogami, z nauczycielami a nawet wychowawcami, powiedzmy klas do których uczęszczają nasi wychowankowie. To bezwzględnie, ponieważ staramy się też jakby troszeczkę taką, może nie tyle połączyć nasze działania, co jakoś je uzupełnić, tak. Jeżeli wiemy, że są to np. problemy edukacyjne bądź jakiegokolwiek jeszcze inne wychowawcze, no to tutaj kontakt z pedagogiem, z wychowawcą jest nieodzowny. Podobnie jest współpraca z asystentami rodzin. To też jest taki bardzo mocny obszar, kiedy wiemy, że jeżeli chodzi o współpracę z asystentami, dotyczy to rodzin już z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, takimi bym powiedziała, troszeczkę poważniejszymi, tam gdzie właśnie było wskazane włączenie asystenta, a te dzieci jeśli są właśnie uczestnikami naszych świetlic, w związku z tym na pewno z asystentami współpracują. Współpracujemy również z kuratorami, jeżeli jest taka potrzeba. A mieliśmy też takie sytuacje, gdzie wiemy, że rodzina była objęta kuratelą, to wówczas, jeżeli oczywiście zachodzi potrzeba, bo to nie jest standard, że teraz za każdym razem musimy taką współpracę nawiązać ale jeżeli widzimy, że jest taka potrzeba, to również współpracujemy z kuratorami. Współpracujemy też z pracownikami jakby trochę innych instytucji, typu np. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie czy Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, gdzie też staramy się, gdzieś tam, zaczerpnąć trochę informacji, tak. (...) Współpracujemy też z Miejskim Domem Kultury bardzo ściśle, z Biblioteką Publiczną, tam uczestniczymy również w zajęciach podobnie jak i w muzeum, w bibliotece czy w Domu Kultury. Staramy się uczestniczyć również właśnie w zajęciach takich dotyczących czasu wolnego, ale to nie jest tylko zabawa, bo to jest właśnie też i nauka. Też z kinem np. Domu Kultury i nie tylko. (...) Policja również, o, bardzo też mamy

taki fajny i ścisły kontakt, gdzie wychowawcy starają się też właśnie organizować, czy to wspólne wyjścia czy również wspólne zajęcia tematyczne, właśnie z fachowcami w określonej dziedzinie.(K1).

Ja wcześniej nie wspominałam o szkołach, bo jeżeli mówimy o współpracy ze szkołami, to współpracują i oczywiście jak najbardziej jako pierwsza taka do współpracy instytucja, gdzie jest po prostu niezbędne (K31)

Bardziej pogłębiona analiza wskazuje, iż dwie najczęściej wymieniane instytucje, to jest szkoły (a w przypadku młodszych dzieci – przedszkola) oraz instytucje pomocy społecznej, to jednocześnie instytucje, z którymi współpraca realizowana była na bieżąco, w stałym kontakcie i dotyczyła bezpośredniej pracy PWD na rzecz konkretnych dzieci. Respondenci często, odnosząc się do charakteru tej współpracy, używali określeń to jest *merytoryczna współpraca* oraz określeń wskazujących, że omawiane tu placówki są głównymi placówkami, z którymi PWD współpracowała. W przypadku szkół, kooperacja dotyczyła głównie pedagogów szkolnych, którzy z racji pełnionej funkcji, zajmują się wspieraniem w obszarze opiekuńczym i wychowawczym dzieci korzystających z PWD i ich rodzin. W przypadku instytucji pomocy społecznej bezpośrednia współpraca dotyczyła głównie pracownika socjalnego, zajmującego się konkretną rodziną. Tego typu współdziałanie odnosiło się też do innych instytucji świadczących swoje usługi na rzecz podopiecznych korzystających z pomocy PWD, na przykład poradni psychologiczno-pedagogicznych – jest ona jednak zwykle mniej ścisła i znacznie węższa niż w przypadku dwóch głównych wyżej wymienionych podmiotów.

W przypadku części instytucji, to jest Zespołów Kuratorskiej Służby Sądowej, Policji, straży miejskiej/gminnej, współpraca najczęściej dotyczyła pojedynczych dzieci oraz miała charakter bardziej doraźny. Jedynie w nielicznych przypadkach kooperacja miała charakter stały – wtedy przedstawiciele tych podmiotów byli zapraszani do regularnie spotykających się zespołów roboczych lub uczestniczyli jako prowadzący w zajęciach edukacyjnych, czy profilaktycznych dla podopiecznych PWD. Współpraca z instytucjami kultury, takimi jak kina, czy miejskie lub gminne ośrodki kultury, polegała głównie na korzystaniu przez podopiecznych z oferty tych instytucji.

6.2 Współpraca ze środowiskiem lokalnym i ponadlokalnym

Prowadzący świetlice zapytani o współpracę z otoczeniem lokalnym, często odnosili się do tego, że ich działalność podlega ocenie i obserwacji. Wskazywali na to, że nie zawsze sens i metodyka pracy świetlicy jest dla otoczenia sąsiedzkiego zrozumiała. Charakterystyczną sytuację w tym zakresie prezentuje poniższa wypowiedź:

Na pewno bacznie przyglądają się naszemu funkcjonowaniu i tak dosyć krytycznym okiem też spoglądają na nasze poczynania. Jest to związane też

jakby z pewnymi oczekiwaniami. Może z jednej strony, że tutaj, ponieważ jest to placówka zajmująca się dziećmi, trochę może takie przyrównanie do funkcjonowania w szkole, że powinniśmy tutaj w zasadzie podobnie funkcjonować. I tak, z jednej strony jak się rozmawia z otoczeniem np. na ul. X. mamy taką sytuację, gdzie towarzyszą nam starsze osoby, które są zgromadzone w tzw. Kole Gospodyń. Jest to społeczność osób starszych i tak trochę specyficznie spogląda na funkcjonowanie obecnie młodzieży. Wiadomo, że to jest różnica pokoleń jedno, a dwa też specyfiki pracy z dziećmi. Dzisiaj z dziećmi pracuje się troszkę inaczej. To nie jest kwestia posadzenia dziecka za stołem, czy w ławce i pracy takiej stricte, właśnie takiej jak w szkole. Więc to jest też nauka poprzez zabawę, czyli one właśnie, ta świetlica ma tak funkcjonować, że te dzieci właśnie poprzez to, że się bawią i z zewnątrz może to być postrzegane, że w zasadzie może nie pracują specjalnie, bo nic nie robią tylko się bawią, biegają, krzyczą, ale my doskonale wiemy co nam przyświeca i jaka jest zasadność tych działań, więc no czasem tutaj musimy też ze społecznością takie prowadzić rozmowy, może nie tyle tłumacząc się, ale jakby też pokazując jaki jest cel, jaka jest zasada naszego działania. (K1)

Z kolei podmiot prowadzący kilka placówek, wskazywał na zróżnicowanie w zakresie współpracy ze środowiskiem, zależne od lokalizacji:

Co do wspólnot mieszkaniowych, to tutaj już ta współpraca wygląda bardzo różnie, w zależności od różnych placówek. Zdarza się tak, że ta wspólnota widzi taką potrzebę i dobrze się współpracuje, ale już tu na X, wspólnota uważa, że mało dzieci z X. uczestniczy w zajęciach, bo przychodzą dzieci z podwórka obok i im to przeszkadza. (K6)

Współpraca środowiska lokalnego (lub ponadlokalnego) z PWD jest niekiedy postrzegana przez respondentów jako wsparcie finansowe aktywności placówki otrzymywane od podmiotów komercyjnych. W tym zakresie niektóre placówki miały złe doświadczenia, wskazując na poniesienie znacznych nakładów pracy w nawiązaniu współpracy tego rodzaju, która nie przynosi pożądanych rezultatów:

Nie generalnie, znaczy tak, mamy poszukiwania, powiem tak, dwa lata temu, trzy lata temu zwracaliśmy się do sponsorów o wsparcie różnego rodzaju naszych zajęć podejmowanych, chodziło tu o festyny, które były organizowane, takie półkolonie letnie. Niestety, w zaangażowanie poprzez listy, które żeśmy wystali, prośby, nie powiem, że był zerowy odzew, ale był nikły w porównaniu do nakładu sił, jaki był przyłożony. Nieproporcjonalnie niższy w związku z czym teraz piszemy te pisma, ale tak trochę bez wiary, znaczy generalnie, znajdzie się ktoś kto zasponsoruje na przykład słodkie bułki czy jakąś tam drobną kwotę pieniędzy przeznaczy. (K13)

Z drugiej strony, przedstawiciele innych PWD podkreślają, że współpraca, szczególnie kiedy rozumiana jest wąsko, to jest jako wsparcie rzeczowe placówek, przebiega bardzo dobrze:

No z firmami, których nazw ja nie bardzo znam, bo to koleżanka nam załatwia. Są też prywatnie zgłaszający się ludzie, którzy chętnie nam na przykład przyniosą jakieś ubranka, obuwie, niektórzy przynoszą zupełnie nowe, ale pytają też, czy mogą jakieś używane, czyste odpowiednio tam przygotowane, też zbieramy to, bo przecież różne są potrzeby dzieci i ich rodzin. No niekiedy dla ludzi dorosłych też dostajemy odzież i też rozdajemy rodzinom tych naszych podopiecznych. (K14)

Tutaj mogę pochwalić się tym, iż mieszkańcy są naprawdę bardzo życzliwi i dużo osób pomaga nawet. Jeżeli u nas jakieś dziecko ma np. problem, czy z ubraniem, z jedzeniem sami mieszkańcy przychodzą i coś dają od siebie. Nie musimy się nawet prosić. Jak tylko usłyszą, że coś takiego jest, dlatego u nas też dzieci, teraz już jest inaczej troszeczkę, nie wstydzą się powiedzieć o swoich potrzebach w naszej placówce. I ci mieszkańcy też wiedzą. Kiedyś to też było troszeczkę na takiej zasadzie, że myśleli, że chodzą tutaj dzieci tylko na wagary. No bo nie rozumieli tego problemu, że jeżeli dziecko ucieka ze szkoły, no to jakiś ten powód jest, tak? (K61)

Warto zwrócić uwagę na dwa wymiary współpracy/pomocy ze środowiskiem, wyodrębnione ze względu na podmiot współpracujący. Pierwszy to współpraca z osobami indywidualnymi, siecią sąsiedzką osób prywatnych zamieszkujących w otoczeniu świetlicy. Drugi dotyczy współpracy z firmami, gdzie współpraca najczęściej opisywana była wąsko, jako jedynie przekazanie czegoś świetlicy (częściej materialnego, np. jedzenia, ubrań). Współpraca tego typu, choć istotna, jest z merytorycznego punktu widzenia mniej ważna dla placówek w kontekście wypełniania ich roli.

6.3 Współpraca z rodzicami/opiekunami podopiecznych

Zgodnie z założeniami odnoszącymi się do funkcjonowania PWD ich działania polegają nie tylko na wspieraniu podopiecznych, ale także ich środowiska rodzinnego. Współpraca z rodzinami i opiekunami podopiecznych jest zatem warunkiem skutecznej realizacji zadań, bez której prowadzony proces wychowawczy jest niemożliwy (por. Kielin, 2002; Plichta, 2009). Warto tutaj pamiętać o kontekście środowisk rodzinnych i podopiecznych PWD – czyli współpracy z rodzinami problemowymi (o zróżnicowanej charakterystyce) oraz częstym występowaniu specjalnych potrzeb podopiecznych (co czyni współpracę placówka-dom rodziny dziecka jeszcze bardziej istotną).

Zdaniem większości przedstawicieli PWD jakość pracy i oferta placówki były dobrze odbierane przez rodziców:

Rodzice, których dzieci uczestniczą w naszych zajęciach są nastawieni bardzo pozytywnie do nas, widzą taką potrzebę, w pewnych obszarach, gdzie oni mają trudności, jesteśmy w stanie dziecku zaspokoić potrzeby, również wesprzeć ich i pomóc rodzinom. (K6)

PWD nie chcą jednak jednoznacznie wypowiadać się na temat kooperacji z rodzicami/opiekunami prawnymi, ponieważ jakość współpracy jest zróżnicowana w zależności od konkretnego podopiecznego i jego rodziny:

Niektórzy rodzice współpracują, na przykład przychodzą na konsultacje do nas, poradzić się co zrobić z tą moją córką, która mnie okłamuje, albo przychodzą do psychologa z poradą albo takim wsparciem. Czasami rodzicom wystarczy powiedzieć dobre słowo – nie jest pani sama, tak niektórzy mają a z pani dzieckiem jest wszystko w porządku i ten wiek po prostu tak ma. Bo rodzic próbuje wszystkiego i nic nie działa, i nic nie działa, a tak po prostu jest, ona dorasta i niestety będzie jej odwalać, pani jest od tego żeby ją trzymać w tych zasadach i wartościach i koniecznie. A niektórzy nie współpracują, można mówić żeby poszła do ortodonta albo poszła do poradni psychologiczno-pedagogicznej, my nie możemy nakazać. (K11)

Badani wyraźnie podkreślają, że inicjowanie współpracy należy najczęściej do pracowników placówki:

Staramy się współpracować z rodzicami w każdym względzie, wspierają nas, jeśli chodzi o organizację różnych przedsięwzięć jak dzień rodziny albo pomoc przy różnych zajęciach kulinarnych. Mieliśmy kiedyś możliwość udzielania wsparcia osobom starszym tutaj z okolicy. (K59)

Rodzice się włączają w organizację pomocy. (K5)

Jeżeli chodzi o rodziców, opiekunów, to bardzo różnie, są tacy, którzy współpracują bardzo ściśle, widzą potrzebę, chęć i to, że faktycznie pomagamy i oni tego potrzebują, są bardzo jakby pod tym względem świadomymi, ale jest tak, że część rodziców w ogóle nie współpracuje. Zdecydowanie zależy to od okolicy, otoczenia. Więc X, Y, tam lepsza jest współpraca i jak gdyby oczekiwania rodziców co do wsparcia są większe, niż tutaj, jednak w pozostałych świetlicach to na zasadzie: zorganizujcie mojemu dziecku czas, ale ja z tym nie chcę mieć nic wspólnego. (K6)

Rodzice są bardzo pomocni, dostarczają różnego rodzaju materiałów i służą pomocą i zrozumieniem. Teraz już jesteśmy w trakcie, ja jestem w trakcie przygotowania przedstawienia na jasełka, więc stroje pomagają uszyć, pomagają zrobić dekoracje, te wszystkie próby, to wszystko to. To jest po prostu dzięki rodzicom, bo dzieci są przywożone, odwożone. Czekają rodzice po próbach. (K27)

6.4 Jakość współpracy placówek wsparcia dziennego prowadzonej z instytucjami i środowiskiem lokalnym

Istotnym aspektem jest nie tylko występowanie współpracy, ale też jej jakość. W przypadku współpracy z instytucjami dodatkowych informacji dostarcza analiza ilościowa odpowiedzi przedstawicieli PWD, które współpracowały z określonymi podmiotami. Oceniali oni, czy współpraca była zadowalająca na skali pięciostopniowej (1-5). W tabeli nr 33 przedstawiono ranking średnich wyliczonych dla poszczególnych instytucji. Na pierwszym miejscu znalazła się straż miejska. Kolejne miejsca w rankingu, bardzo blisko siebie, zajęły dwie instytucje, które zostały zidentyfikowane jako najczęściej współpracuje z PWD – szkoła i pomoc społeczna. To optymistyczne wskaźniki, gdyż jak wcześniej wskazano, kooperacja ze szkołą i instytucjami pomocy społecznej, to nie tylko współpraca, która podejmowana jest najczęściej, ale też współdziałanie, którego charakter jest najbardziej merytoryczny i wiąże się z zaspokajaniem kluczowych potrzeb podopiecznych. Ważne jest zatem, że na tle innych instytucji współpraca ta oceniana jest wysoko. Za wysoką należy także uznać średnią ocenę jakości kooperacji, która wynosi około 4,25 na skali pięciostopniowej.

Tabela 33 Średnie oceny jakości współpracy z poszczególnymi instytucjami

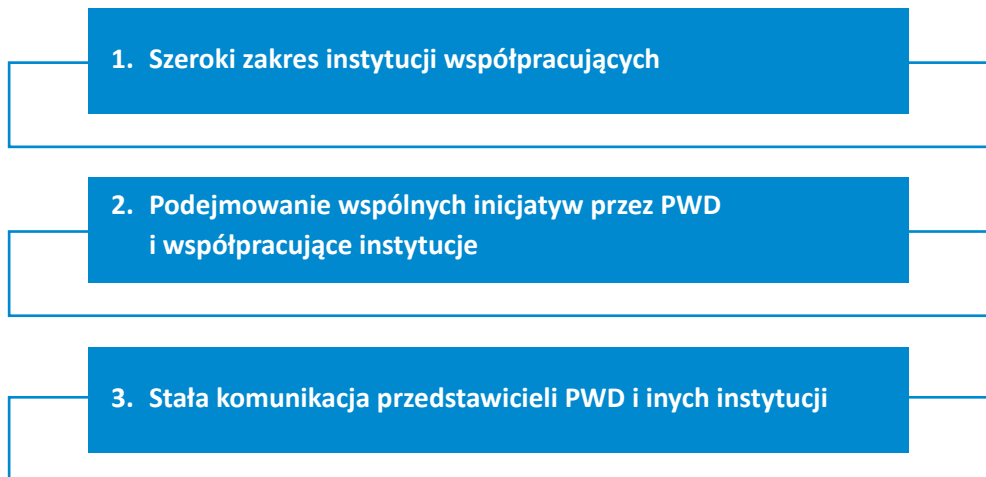
rodzaj prowadzonej placówki	Średnia (M)	Odchylenie standardowe (SD)
straż miejska	4,37	0,89
szkoła, do której chodzą podopieczni	4,27	1,00
pomoc społeczna	4,25	0,94
inne placówki podobnego typu jak Pani/Pana placówka	4,00	0,95
kuratorzy sądowi	3,95	1,17
Policja	3,94	1,07
stowarzyszenia i innego rodzaju instytucje	3,69	1,05

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad kwestionariuszowy, kierownicy/pracownicy merytoryczni, N=118)

Dla analizy efektywności współpracy placówek wsparcia dziennego przydatne okazuje się opisanie modelu współpracy instytucjonalnej, który zakłada współpracę o wysokiej jakości. Analizując działania PWD, można zauważyć, że model był bliski rzeczywistemu funkcjonowaniu współpracy jedynie w pojedynczych spośród badanych placówek. Model ten może być punktem odniesienia do oceny efektywności współpracy

prowadzonej w innych placówkach, gdyż jakość i bogactwo oferty placówek modelowo współpracujących była zwykle najwyższa.

Rysunek 3 Modelowa lokalna współpraca instytucjonalna realizowana przez PWD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy wyników badania pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016

Pierwszy z elementów modelu współpracy odnosi się do faktu współpracy z wieloma instytucjami – rzeczywisty zakres takiej współpracy był bardzo szeroki – od instytucji, które współpracują tylko z jedną lub dwoma instytucjami (najczęściej szkołą lub instytucjami pomocy społecznej) po takie, gdzie bogactwo współpracy pod względem zakresu i typu instytucji jest bardzo rozbudowane (por. cytowane wypowiedzi w podrozdziale 6.1 i 6.2). Przy tym należy zaznaczyć, że współpraca ta w jedynie nielicznych przypadkach polegała na rzeczywistej multiinstytucjonalnej współpracy, przejawiającej się przykładowo wykorzystaniem zespołów roboczych, w których brali udział przedstawiciele wielu placówek (3. element modelu). Istotne jest także podejmowanie wspólnych tematycznych projektów/programów, gdzie zasoby (materialne, kadrowe) dwóch lub więcej instytucji zostają wykorzystywane do wspólnych inicjatyw (2. element modelu).

Jakość współpracy ze środowiskiem lokalnym i ponadlokalnym jest także zróżnicowana.

Istnieją placówki, które są traktowane przez otoczenie z rezerwą, co wyraża się całkowitym brakiem kontaktów i specyficznym rozumianiem współpracy:

Raczej nie współpracujemy z sąsiadami. Niektórzy uważają, że nasza świetlica jest dla dzieci z rodzin patologicznych, a patologią powinna zajmować się opieka albo wójt. (K53)

Warto zauważyć, iż brak potrzeby współpracy ze środowiskiem bywa także wyrażany przez przedstawicieli PWD:

Właściwie to kiedy jest potrzeba, to mieszkańcy są i chętnie udzielają się, ale raczej nie ma takich potrzeb, ponieważ my to wszystko wykonujemy tak. (K62)

Trudno powiedzieć, bo nie było takiej potrzeby do tej pory, żeby mieszkańcy włączali się w tą placówkę. (K63)

Stan, kiedy PWD – bez względu na przyczyny – funkcjonuje bez współpracy ze środowiskiem lokalnym lub gdy ta współpraca jest bardzo słaba, nie jest stanem pożądanym, z punktu widzenia wspierania rozwoju kapitału społecznego odbiorców i ich rodzin (Ziółkowski, 2012).

W niektórych miejscach obecny jest **pomocowy model współpracy**, gdzie firmy i osoby prywatne przekazują placówce różne potrzebne do działalności przedmioty lub wspierają ją finansowo:

Tak, to znaczy tak, to są na pewno tak, jak wspomniałem, ludzie, którzy nas wspierają finansowo, którzy, możemy liczyć, składają swoje ofiary drobne i większe, to są ludzie, którzy nas tutaj wspierają, jeżeli chodzi o pomoc w nauce dla dzieci i młodzieży, to są nauczyciele, to są różne osoby, które też nam ofiarują różne rzeczy do trampoliny, to są sponsorzy, którzy wspierają nas przy organizacji turniejów i innych rzeczy półkolonii i tak dalej, więc nastawienie jest dosyć pozytywne. (K49)

Wreszcie najbogatszy i najbardziej pożądanym jest model współpracy, który nazwalismy **aktywnym modelem środowiskowym**. W modelu tym aktywność otoczenia nie ogranicza się do przekazywania świetlicy darów, lecz polega na aktywnym włączaniu się różnych osób w działalność placówki. Osoby te uczestniczą w ważnych wydarzeniach organizowanych przez świetlicę, na przykład w festynach, czy okolicznościowych spotkaniach – często jednak w dwóch rolach naraz, to jest odbiorców i organizatorów. Współpraca ta ma często charakter międzygeneracyjny, to jest taki gdzie, na przykład seniorzy podejmują działania na rzecz dzieci i młodzieży, a ci ostatni – działania na rzecz seniorów. Szczególnie ten ostatni aspekt jest ważny – widać bowiem, że PWD i jej podopieczni w **aktywnym modelu środowiskowym nie są jedynie odbiorcami pomocy**, lecz sami podejmują działania wspierające różne osoby i instytucje działające

w środowisku lokalnym. Poniżej przedstawiono dłuższą wypowiedź kierownika placówki pracującej w tym modelu:

No mieszkańcy się udzielają, ponieważ do świetlicy przychodzą dzieci w różnym wieku. Ostatnio, przez ostatnie tam 2-3 lata, jest coraz więcej dzieci młodych, małych. Dlatego też nawet przychodzą z mamami. Mamy przychodzą, żeby dzieci po prostu były ze sobą, a one siedzą i obserwują i patrzą na to, co się tam dzieje. Także z moich obserwacji wynika też, że wiele okolicznościowych imprez, typu Wigilia, festyn rodzinny, jakaś rocznica świetlicy organizowana jest przy wsparciu osób dorosłych ze wsi, którzy wkładają w to pracę, robią ciasta, jakiś poczęstunek, pomagają przygotować dzieci, więc wydaje mi się, że po tych latach kiedy świetlica działa, ludzie przyzwyczaili się do niej i włączają się tak naprawdę coraz częściej. To, że zostało reaktywowane Koło Gospodyń Wiejskich, które tak naprawdę bardzo ściśle współpracuje ze świetlicą, bo dzielą pomieszczenia, a poza tym bardzo pomagają przy organizacji wielu inicjatyw, to też jest taki wkład tego środowiska dorosłego w to, żeby coś dzieciakom zorganizować i pomóc zrobić. (K61)

Ostatni przedstawiony model współpracy środowiskowej jest najbardziej pożądany z punktu widzenia skuteczności działania PWD oraz ich dalszej profesjonalizacji.

Wreszcie diagnoza współpracy z rodzicami/opiekunami wskazała na szeroki zakres komunikacji. W najwęższym modelu placówki pracują prawie wyłącznie z dziećmi i młodzieżą, jedynie w sposób marginalny komunikując się z rodzicami/opiekunami podopiecznych. Drugi typ współpracy polega na nowoczesnej komunikacji, która jest skoncentrowana na dobrej informacji i implementacji usług pomocowych. Wyraźnie jednak rodzice/opiekunowie funkcjonują w roli odbiorcy. Wreszcie najbardziej zaawansowany model współpracy, który nazwaliśmy **wspólnotowym**, dotyczy sytuacji, kiedy występuje dobra, dwustronna komunikacja w układzie placówka-rodzice/opiekunowie. Rodzice/opiekunowie angażują się w działania placówki, inwestując własne zasoby (głównie czas, pracę), odbiorcy identyfikują się z placówką tworząc rodzaj wspólnoty, w której występuje wzajemne zaufanie i dobry społeczny klimat. Opis takiego modelu współpracy przywołuje jeden z kierowników:

Jeżeli chodzi o refleksję to współpraca z rodzicami jest ona dość szeroko u nas prowadzona. Co miesiąc mamy spotkania z rodzicami i to na przestrzeni lat jest różnego rodzaju działalność, od takiej pedagogizacji rodziców do poruszania z rodzicami tych ważnych problemów wychowawczych, przygotowywanie rodzica do pracy z dorastającym dzieckiem, z młodzieżą. To czynimy my jako tutaj psycholog, pedagog, poradnia psychologiczno-pedagogiczna, zastępca prezesa naszego stowarzyszenia, pan, który od lat pracuje od lat z osobami starszymi, jest zapraszany przez uczelnię na prelekcję na temat roli ojca w rodzinie. Te spotkania

się odbywają, natomiast na ile korzysta z niego rodzic, tu jest pytanie. Rodzic, który jest zapracowany, nie ma czasu na to, inny rodzic, który jest uzależniony, twierdzi że to dla niego nieważne, on wszystko umie i wie. Ta oferta jest częściowo brana przez rodziców, ta mobilizacja rodziców nie jest rzeczą łatwą. Oni się chętnie wiążą z nami, łatwiej jest, gdy udaje nam się przynajmniej dwa razy w roku takie wyjazdy rodzinne, ale na te wyjazdy potrzebne są również środki. To ma sens, bo wtedy rodzic jest z dziećmi, wzmacniane są więzi dziecko-rodzic, ale i z nami jako instytucją też, i wtedy chętniej bywa na tych spotkaniach, które są dla niego kierowane. (K29)

Wypowiedź ta wskazuje, że współpraca tego typu jest możliwa jedynie wtedy, gdy jest zapoczątkowana przez długotrwały proces profesjonalnych działań kadry placówki. Ukazuje to istotną rolę wzmacniania metodyki takiej współpracy, zwłaszcza w zakresie pracy z rodziną problemową.

7 BARIERY FUNKCJONOWANIA PLACÓWEK WSPARCIA DZIENNEGO

Ważny typ barier funkcjonowania PWD w województwie łódzkim wynikał z problemów związanych z szeroko rozumianymi zasobami (opisanymi szerzej w odpowiednim rozdziale). Pomędzy PWD w województwie łódzkim występują nierówności w zakresie potencjału, jakim dysponują do prowadzenia statutowych działań. Podstawową barierą w działalności połowy z nich jest niedostatek środków finansowych, którymi rozporządzają; przeszkadza też brak płynności w dostępie do środków finansowych. Częściej niż co druga PWD oceniła, że nie dysponuje środkami wystarczającymi do prowadzenia działalności i zaspokojenia potrzeb podopiecznych. W najlepszej sytuacji finansowej były te PWD, których budżety zasilane są głównie przez środki samorządowe. Jednak środki te na ogół wystarczają tylko na realizację podstawowych potrzeb (zarówno samej instytucji, jak i jej podopiecznych), natomiast aby realizować szerzej zdefiniowane potrzeby PWD zmuszone są do pozyskiwania dodatkowych środków. Jednak wiele placówek nie ma do tego odpowiedniego potencjału (m.in. brakuje im kadr przygotowanych do skutecznego pozyskiwania środków i nie stać ich na wyszkolenie lub zatrudnienie takich kadr). Przeszkadzają też czynniki zewnętrzne (m.in. coraz większa konkurencja w ubieganiu się o wsparcie ograniczonej liczby sponsorów).

Interesujących wniosków dostarcza analiza wypowiedzi pracowników merytorycznych PWD na temat barier, w funkcjonowaniu placówek.

Analiza tematyczna wypowiedzi wychowawców z PWD wskazuje, że blisko 2/3 respondentów (77/118) na pytanie dotyczące barier w swojej pracy, odpowiada w sposób wskazujący na generalnie pozytywne postrzeganie funkcjonowania placówek, w których pracują. Widoczną jest tendencja do silniejszego koncentrowania się na szansach jakie stwarzają niż doświadczanych barierach, na przykład:

- Pozytywne postrzeganie warunków funkcjonowania PWD:

Ja mam bardzo fajną świetlicę, bo mam dużą przestrzeń, mam kuchnię, także są możliwości. (W31)

Bardzo dobre (warunki), niektóre dzieci być może nie mają tak w domu jak tutaj, są bardzo dobre jeżeli chodzi o przebywanie. Na obecną chwilę nie ma potrzeby nic zmieniać. (W131)

Bardzo dobrze, nasza placówka jest takim miejscem gdzie tak naprawdę wszyscy czują się bardzo dobrze (...). Myślę, że na obecną chwilę jest naprawdę tak dobrze, że nie ma co ulepszać. (W59)

Nie oznacza to oczywiście, że w każdym przypadku niedostrzegane były przeszkody utrudniające działalność PWD i wpływające negatywnie na skuteczność ich działań:

Mnie się pracuje bardzo dobrze ale (...) myślę, że to co jest przeszkodą to są finanse. (W39)

Czynniki pośrednio lub bezpośrednio wynikające z postrzeganych niedoborów finansowych, stanowią najbardziej powszechną kategorię wypowiedzi dotyczących barier w funkcjonowaniu PWD:

- Kwestie finansowe:

Brakuje nam pieniędzy, więc robimy we własnym zakresie to co możemy i na co nam pozwalają możliwości finansowe, niektórych rzeczy nie da się przeskoczyć taniej, wyburzenia ścian, położenia płytek czy meble czy coś. (W28)

- Warunki lokalowe:

Najczęściej kwestie finansowe były zrelatywizowane przez respondentów do warunków lokalowych. W tej kategorii wypowiedzi pojawiały się wątki związane z potrzebą remontu, większą przestrzenią dla uczestników, miejscem na wyciszenie się i sprzyjającym odrabianiu lekcji, na przykład:

Wiele rzeczy mogło by być zmienionych, poprawionych, mogłoby być więcej sprzętu, które by były nowsze, krzesła, czy stoliki czy wyposażenie jest wystarczające, ale wszystko jest zużyte, stare, mogły by być nowsze, lepsze. (W135)

Więcej miejsc, bo się trochę męczymy. Jak jest odrabianie lekcji to znowu nie ma miejsca na zabawę, więc jakby była przestrzeń większa to tak. (W9)

- Wyposażenie

W tej kategorii wypowiedzi wychowawcy (podobnie jak kierownicy, o czym była mowa wcześniej) zwracali często uwagę na potrzebę doposażenia w postaci adekwatnego (nowoczesnego) sprzętu komputerowego i połączenia z internetem. Brak tego ostatniego uznać należy, jako istotną barierę we wspieraniu rozwoju umiejętności cyfrowej alfabetyzacji zabezpieczającej przed ryzykiem wykluczenia cyfrowego:

Gdyby by były środki i sprzęt. Dzisiaj wszędzie są komputery. My nie jesteśmy tego w stanie dzieciom dać, zakupić bo to wiąże się z tym jakieś podłączenie do internetu i utrzymanie tego wszystkiego jest dość trudne. (W54)

Jakby ten dodatkowy sprzęt jeszcze był. Dzieciom przede wszystkim komputer. (W46)

Te komputery by się przydały. (W96)

Należy zwrócić uwagę na osobiste zaangażowanie kadry merytorycznej jako warunek przezwyciężania doświadczanych barier o charakterze materialnym:

Przynoszę laptopa z domu, rzutnik dostałam, ekran. Jak mam jakąś wizję to ją realizuję, na tyle, ile można, bo to jest kwestia pieniędzy. [Działania, aby uczynić je lepszymi?] Może większa komputeryzacja. (W43)

Kwestie związane z brakiem odpowiedniego wyposażenia, pomocy dydaktycznych, materiałów mają rzecz jasna szerszy zakres i nie ograniczają się do kwestii technologii informacyjnej:

Sprzęt na pewno, dać większe środki na przybory, które są potrzebne. Bo na przykład ja sobie wymyśliłem, że będę sobie z nimi malował sprejami. To nie jest tak, że ja pójdę do sklepu i kupię 2 puszki farby. Ja musiałem iść kupić 20 parę puszek farby. (W12)

- Kwestia zatrudnienia

Istotną kategorią wyłaniającą się z wypowiedzi respondentów są kwestie związane z zatrudnieniem (ilością pracowników) i jego formą (praca etatowa/umowa cywilnoprawna). W tym i kolejnych kwestiach tego rodzaju, także występowała zgodność z opiniami kierowników PWD.

Umowa zlecenie nie powoduje, że pracownicy chcą zostać. Jeśli ktoś znajdzie pracę na umowę o pracę to odchodzi i trzeba szukać nowego pracownika. Możliwość umowy o pracę. (W76)

Jak widać, forma zatrudnienia prowadzić może do nadmiernej fluktuacji kadry, co nie sprzyja nawiązywaniu/podtrzymywaniu więzi i ogranicza możliwość zaspokajania potrzeb wychowanków.

Powinno być więcej osób po prostu zatrudnianych. Boże no większy budżet placówki tutaj, to jest takim czynnikiem blokującym rozwój tak jak wszędzie. (W34)

Umowa zlecenie nie powoduje, że pracownicy chcą zostać. Jeśli ktoś znajdzie pracę na umowę o pracę to odchodzi i trzeba szukać nowego pracownika. Możliwość umowy o pracę. (W76)

- Zarobki

Kolejną, pokrewną kwestią, jest ocena wysokości zarobków kadry merytorycznej i jej nieadekwatność do zakresu obowiązków:

Moja gratyfikacja za to, co tutaj robię jest niska wręcz pracuje tutaj wolontarystycznie. (W108)

No szczerze mówiąc, to jak wspomniałam wcześniej, no powiem szczerze, mi się wydaje, że tutaj jeżeli chodzi o kwestie finansowe, to jesteśmy nisko opłacani, bardzo mało, bo jeżeli to jest mniejsza krajowa, to uważam, że jest to wielka

odpowiedzialność współpracować z dziećmi, ale nie tylko, bo z rodzicami, bo nie tylko tutaj jest są rozmowy czy opieka nad dzieckiem, ale w pewnym sensie nad rodziną jest to duża odpowiedzialność. Trzeba mieć odpowiednie kwalifikacje nie ukrywamy tego, bo gdybym tego nie miała, to bym nie mogła w żadnym wypadku pracować, cały czas musimy się doszkalać. Jest to nie tylko nasza potrzeba, ale i obowiązek, więc ja uważam, że płaca powinna być większa. (W105)

Do mniej licznie reprezentowanych wątków należą również ogólne przeciążenie pracą, w tym przede wszystkim „biurokratycznymi” obowiązkami, potrzeba szkoleń i kwestia komunikacji z przedstawicielami innych podmiotów.

- Dokumentacja

Jeśli chodzi o warunki pracy, no to mnie osobiście przygniata, no takie sprawy papierkowe, jest tego bardzo dużo. Ja osobiście wolę z dzieckiem spędzić czas, niż je jednostajnie opisywać. (W6)

Mamy za dużo obowiązków, a małe wsparcie od rodziców. (W71)

- Potrzeba doskonalenia i wsparcia zawodowego

Może większa otwartość na szkolenie pracowników (...). Brakuje mi superwizji. (W5)

Warunki pracy są dobre, aby uczynić je lepszymi można by zwiększyć nakłady finansowe na doszkalanie pracowników. (W78)

- Komunikacja z innymi instytucjami

W tym konkretnym przypadku chodziło o zorganizowanie pracy nie powodujące „tarć” między PWD a szkołą udostępniającą swój lokal:

Dogadanie się ze szkołą, aczkolwiek wiem, że te panie kucharki nie są aż takie, że tak powiem, żeby robiły problemy, ale ja sama wiem, że jak oni sprzątają, no to jak się tam jedna osoba będzie kręcić no to wiadomo. (W128)

Warto zwrócić uwagę na niemal zupełną nieobecność wątków związanych z trudnościami wychowawczymi i innymi barierami wewnątrz placówki (np. konfliktami między personelem i braku wsparcia ze strony kierownictwa).

Potwierdzają, a jednocześnie uzupełniają ten obraz wypowiedzi kierowników PWD na temat istniejących barier.

Podobnie, jak w przypadku wychowawców, najliczniej reprezentowaną w wypowiedziach, pojedynczą kategorią jest optymizm w kwestii postrzeganych barier w funkcjonowaniu kierowanych przez siebie placówek (około 25% to osoby deklarujące relatywnie wysoki poziom zadowolenia z obecnej sytuacji):

Jesteśmy optymistami, my raczej nie patrzymy na bariery, staramy się ich nie widzieć, wychodzimy dalej naprzeciw, najprościej to zamknąć i pokaże się tysięcy barier. My staramy się ich nie widzieć chętni do pomocy. (K37)

Większych problemów, barier nie mamy. My się tutaj fajnie organizujemy, współpracujemy ze sobą. (K5)

Wydaję mi się, że jeśli mamy jakieś problemy potrzeby to jeśli zwracamy się do kogokolwiek, to raczej wszyscy są otwarci na nasze potrzeby i w miarę możliwości nam pomagają i chyba nie ma tutaj takich barier. (K56)

Nawet jeśli deklarowane były bariery (np. w postaci niedoborów wyposażenia) – poziomu oczekiwań w ich poprawie nie można najczęściej uznać za wysokie:

Nie jesteśmy bardzo wymagający, co jedno to by się przydało, czy komputer czy laptop i wtedy pani zamiast biegać tutaj do biura czy kserować, czy drukować informację. (W40)

W zdecydowanej większości przypadków, bariery wymieniane przez kierowników PWD można sprowadzić do wspólnego mianownika jakim są kwestie wynikające pośrednio bądź bezpośrednio z zasobów finansowych (podobnie jak w przypadku wychowawców):

Jak mówi się o barierach to zawsze są na myśli finanse. (K68)

Perspektywa kierownictwa w naturalny sposób musi wykraczać poza codzienne doświadczenia. W ich wypowiedziach poważną barierą jawi się **brak stabilności finansowej placówki**:

Dla mnie najważniejszym jest brak stabilności finansowej. Placówki wsparcia dziennego prowadzone przez stowarzyszenia tak naprawdę nie są pewne dnia jutrzejszego. Nawet w kontekście realizacji zadań publicznych to są zadania np. realizowane przez pół roku, rok czasu i nigdy nie wiadomo, czy w dniu, kiedy kończy się to zadanie, wygra się kolejny konkurs i czy np. od dnia następnego będzie za co funkcjonować. (K4)

Innymi wymienianymi przez kierowników PWD problemami były:

- Brak samodzielnego lokalu

Barierą są warunki lokalowe, marzyło by mi się aby świetlica miała oddzielne pomieszczenie, no ale wiem, że tak nie będzie. (K41)

W mniejszym stopniu niż pracownicy merytoryczni, kierownicy odnoszą trudności finansowe do kwestii wyposażenia, materiałów, środków i pomocy dydaktycznych.

Kolejnymi wątkami tematycznymi, podobnymi w przypadku obydwu grup respondentów, są kwestie zatrudnienia, wskazane jako bariery w funkcjonowaniu placówek.

- Kwestia zatrudnienia, ilości etatów

Ale myślę tak: jeśli chodzi o kadrowe, na pewno, bo przydałoby się zwiększenie zatrudnienia bezwzględnie. Jeśli chodzi o ilość etatów przypadających na świetlicę, bo jeden wychowawca, nawet jeżeli ma przypadać na niego piętnaścioro dzieci, nie jest w stanie ogarnąć i zaspokoić ich jednoznacznie wszystkich ich potrzeb, bo to jest fizyczną niemożliwością. (K1)

- Forma zatrudnienia/Fluktuacja

Podstawowy problem placówki to finanse i zatrudnienie. W ciągu jednego roku 3 raz się zmienia kadra. Jeżeli się pojawia kolejna nowa Pani albo kolejny nowy Pan dzieci się przyzwyczajają. To są kolejne 2 miesiące zanim dziecko się otworzy, przyzwyczai, zdobędzie zaufanie. I mijają 4 miesiące i pojawia się ktoś inny, bo poprzedni miał za niskie zarobki. To nie są szanse zależne od nas, bo nie mamy pieniędzy. Działamy na zlecenie Miasta, więc to miasto powinno zadbać o to, by te pieniądze na dzieciaki były większe. Ja pracuję, jeżeli chodzi o takie placówki od 97r i naprawdę przez 19 lat mam to doświadczenie już zdobyte i widzę co się dzieje z dziećmi, które opuszczają te placówki. I uważam, że naprawdę warto w nie inwestować. Sporo tych dzieciaków zakłada normalne rodziny. (K7)

- Oferta/Specjaliści

Możliwość zatrudniania specjalistów przyczynia się zdaniem respondentów do poszerzenia oferty placówek:

Barierą jest budżet, który nie pozwala na zatrudnienie instruktorów, bo budżet jest ograniczony i chcąc teraz uatrakcyjnić ofertę dla dzieci i młodzieży, o ile jeszcze dla dzieci jest łatwiej, to taka młodzież w wieku gimnazjalnym nie będzie się wечно bawiła, nie będzie dyskutowała, ale ona chce wyjeżdżać, chce konkretnych instruktorów, żeby nauczyć się czegoś, a to muszą być ludzie opłaceni, a takich środków już nie mamy. (K29)

- Dokumentacja

Respondenci zwracali również uwagę na dolegliwości związane z koniecznością prowadzenia dokumentacji:

Jeśli chodzi o warunki pracy, no to mnie osobiście przygniata no takie sprawy papierkowe, jest tego bardzo dużo. (K12)

Warto zauważyć, że są to podobne kwestie-bariery do tych, wymienianych przez wychowawców.

W niektórych wypowiedziach, mimo ogólnej deklaracji braku barier, w ich rozwinięciu pojawiają się treści wskazujące jednak na pewne przeszkody, na przykład niska motywacja dzieci i rodziców:

Nie ma żadnych (barier) poza tym, że po prostu, no żeby tylko dzieci chciały korzystać, bo nie jest tak zawsze, że nieraz namawiamy bardzo, bo rodzice a po co, a w domu a sobie a coś tam robi prawda przypilnuje brata, siostrę, więc tutaj nie ma, to my musimy wychodzić jakby do rodzica i zapraszać. (K62)

Do wątków częściej obecnych (liczniej reprezentowanych) w wywiadach z kierownictwem (w porównaniu z pracownikami merytorycznymi) zaliczyć należy: świadomość decydentów i uwikłanie w politykę lokalną oraz możliwości organizacyjne placówki (głównie zbyt krótki czas pracy).

- Świadomość decydentów

Ja myślę, że bariery to jest świadomość decydentów, czytaj samorządowców, bardzo często to życie od wyborów do wyborów utrudnia realizowanie takich zadań, bo wydaje się, że jak dorobi kawałek chodnika gdzieś tam koło kościoła albo remizy strażackiej, to strażaki będą głosować na niego albo też tam będzie krzyczał żeby głosować na tego człowieka mądrego. Jeśli dadzą do świetlicy, no to co jakaś tam grupka dzieci która tam co to rodzice 500+ jeszcze dostali mogliby to sfinansować, to jest nic większego jak złe myślenie. (K55)

- Zbyt krótki czas pracy placówki

Główną barierą jest czas pracy placówki która pracuje za krótko, środki finansowe na dowóz dzieci, ponieważ mamy bardzo rozległy teren. Jest to bariera, która blokuje rozwój świetlicy, gdybyśmy mieli środki na rozwojenie dzieci, świetlica mogłaby pracować dłużej, ponieważ jesteśmy w stanie dojść do porozumienia z panem Wójtem, który jest otwarty na wszystkie problemy, który stara się pomóc nam rozwiązać te problemy. (K52)

Kierownicy, jako bariery, postrzegają również brak zrozumienia ze strony samych dzieci i rodzin oraz kwestie związane z potrzebą obecności wolontariuszy i osób z zewnątrz.

- Brak zrozumienia ze strony rodzin

Dzieciaki przychodzą ze swoimi różnymi problemami czasami z problemami, z chorobami by zaakceptować. Są dzieciaki, które są bardzo pobudzone, ta nadpobudliwość jest wrodzona lub są problemy wrodzone. Mają tego psychologa, ale współpraca tutaj z asystentem rodziny z rodziną nie zawsze ta rodzina chce korzystać z tych naszych podpowiedzi głównie rodzina czasami jest tak, że mimo wszystko terapeuta wychowawca nakazuje, że tak ma być zrobione, ale rodzina nie zawsze. (K64)

Żeby tylko dzieci chciały korzystać, bo nie jest tak zawsze, że nieraz namawiamy bardzo, bo rodzice, a po co, a w domu, a sobie a coś tam robi prawda

przypilnuje brata siostrę, więc tutaj nie ma. To my musimy wychodzić jakby do rodzica i zapraszać. (K62)

- **Wolontariusze**

Powiem szczerze, mało też jest wolontariuszy, nie ma jakiegoś wielkiego zainteresowania pracą przez wolontariuszy, może to jest też mało nagłaśniane przez nas. Pozyskiwanie tych dzieci też nie jest łatwe, bo tak naprawdę, niby się współpracuje z tymi szkołami i mówi się, że np. jest taka możliwość, ale w niektórych też napotyka się na jakieś problemy. (K44)

No czyli to jest tak jak powiedziałam pozyskiwanie ludzi, którzy by chociaż przyszli, pokazali, zainteresowali te dzieci czymś takim fajnym co potrafią, tak no bo człowiek nie wszystko potrafi, natomiast my z tej strony robimy wszystko, by tym dzieciom pomóc. (K47)

Sama obecność wolontariuszy nie jest warunkiem wystarczającym do wzbogacenia oferty pracy placówek. Z jednej strony, dużo zależy od tego, kim są ci ludzie, z drugiej zaś strony, czy i w jakim zakresie placówki mają pomysł na spożytkowanie ich obecności:

Różni wolontariusze przychodzili i najpierw to było – o tak, chce pobyc, popracować, coś porobić, później się okazuje siedzi człowiek-mebel, który ani nie nawiązuje kontaktu z dziećmi, ani z wychowawcami i praktykanci i stażystami. Ja już nawet w tej chwili nie przyjmuję takich ludzi, bo mam fajną kadrę i co i już. (K66)

- **Kwestie wychowawcze**

Nieodłączną częścią pracy PWD są trudności wychowawcze, lecz należy wyraźnie powiedzieć na podstawie przeprowadzonych wywiadów, że nie są one postrzegane jako główne źródło obciążeń i poważna bariera w funkcjonowaniu placówek:

Problemy to wynikają z takich spraw codziennych, po prostu czasami są to problemy wychowawcze z dziećmi. (K35)

Zwraca również uwagę potrzeba szczególnego wspierania starszej młodzieży i kierowania do niej adekwatnej oferty, co uwarunkowane jest wcześniejszymi działaniami skoncentrowanymi na poszukiwaniu sojuszników:

I szanse są na współpracę z politykami, bo nie wyobrażam sobie bez polityków pracować, ale jak zaproszę polityka, to on później weźmie do sejmu, to coś za coś jest, a nie, że ja go sobie zaproszę, o nie. To po prostu jest szansą, ale tą starszą młodzież trzeba no, to jest młodzież depresyjna i o obniżonym nastroju i to są problemy, wciąganie i takie różne rzeczy. (K18)

- Brak standardów pracy

Kierownicy mówili również o potrzebie standaryzacji pracy i dostosowania lokalnych rozwiązań do ogólnie obowiązujących regulacji:

X, jako jedyne miasto nie ma wypracowanych standardów pracy placówek, więc każda placówka niby jest specjalistyczna, ale każdy rozumie to zupełnie inaczej. Miasto rozumie to tak, że to tylko tak jak w ustawie, natomiast wszystkie miasta większe w Polsce mają wypracowane, w ramach unijnych funduszy albo z innych projektów standardy, którymi placówki się powinny się kierować, właśnie jak powinna wyglądać struktura zatrudnienia. W X, co mnie zbulwersowało osobiście przy tworzeniu placówki, powiedział, że pracowników nie trzeba zatrudniać na umowę o pracę – będziecie mieć państwo taniej. (K15)

Wymieniane bariery dotyczą również trudności we współpracy z innymi podmiotami działającymi na rzecz dzieci i młodzieży.

- Współpraca z instytucjami

Bariery na pewno mogłaby być lepsza współpraca z instytucjami, mi osobiście brakuje takiej współpracy z poradniami zdrowia tego mi brakuje zdecydowanie. Przydałoby się takie spotkanie z lekarzami, którzy nie do końca wiedzą na temat na temat jak można zadziałać w sytuacji kiedy jest przemoc na przykład. (K21)

- Niepełnosprawność/Specjalne potrzeby edukacyjne

Ważnym wątkiem, wymienianym przez kilku kierowników, są bariery zarówno fizyczne, jak i organizacyjne w odniesieniu do wychowanków z niepełnosprawnością i innymi specjalnymi potrzebami edukacyjnymi:

Jeśli okazałoby się, że jakaś osoba niepełnosprawna... to rzeczywiście byłoby utrudnienie, świetlica mieści się na piętrze, a nie na parterze. (W18)

Takim pewnym wyzwaniem, które na pewno nam się pojawia i ponieważ ja mam taki orzech do zgryzienia, czy stawiać bariery np. wiekowe w przyjmowaniu osób do naszej placówki, bo teoretycznie jest ona stworzona dla dzieci i młodzieży, jednak ze względu na braki jakie są tutaj w naszym środowisku dostatecznej ilości miejsc pobytu dla osób dorosłych niepełnosprawnych, czasem naszych podopiecznych, którzy kiedyś byli dziećmi, a teraz już są osobami dorosłymi, ciężko jest odmówić rodzicowi, który mówi że jego syn czy córka jest skazany na zamknięcie w domu i na ile możemy, na tyle staramy się im pomagać, ale w którymś momencie będzie to już placówka dla osób dorosłych a nie takie były założenia, z drugiej strony jakaś oferta dla młodszych dzieci tutaj w niedalekim sąsiedztwie też jest, bo MOPS też prowadzi 2 świetlice i to jest taki trudny temat, z którym w obecnej chwili musimy się zmierzyć, różnorodne rozmowy przeprowa-

dzić chociażby w instytucjach, które nas finansują żeby to jasno określić, a tak to oczywiście pieniędzy, pieniędzy jak najwięcej by się przydało, bo wtedy można tą pracę uatrakcyjnić, lepiej zorganizować. (K42)

Wymieniane były również inne bariery pozafinansowe, jednak ich znaczenie nie zostało doprecyzowane przez respondentów:

Bariery komunikacyjne. (K34)

Barierą jest logistyka. (K30)

Znamienna jest wypowiedź jednego z kierowników, z której wynika wiara w personel kierujący się pozamaterialnymi motywacjami w pracy w PWD, jako warunek realizacji szans i przezwyciężania występujących barier:

Szansą są ludzie ambitni, którzy chcą cokolwiek zrobić i zmienić. To jest jeszcze szansa w tych młodych ludziach, nauczycielach, którzy jednak widzą w sobie chęci i że nie wszystko się robi za pieniądze. (K58)

Wydaje się jednak, na podstawie całościowej analizy materiału badawczego, że poczucie nieadekwatnych do zakresu obowiązków uposażeń pracowników jest ważnym czynnikiem obciążającym.

Istotnie poszerzają perspektywę wypowiedzi wychowawców wskazujące te bariery, które są bezpośrednio związane z organizacją pracy w placówkach.

Analiza tematyczna ich wypowiedzi w tym zakresie wskazuje na to, że ponad połowa z nich generalnie pozytywnie postrzega warunki pracy w placówce. Silniej akcentują możliwości, jakie daje im praca, niż doświadczane utrudnienia. Przy czym, wskazują kilka kwestii, których zmiana umożliwiłoby bardziej satysfakcjonującą i efektywną pracę. Są to:

- kwestie finansowe, wpływające na warunki pracy, w tym warunki lokalowe związane z potrzebą remontu, większą przestrzenią dla uczestników, miejscem na skupienie się, a także problemy wyposażenia lokalu na przykład potrzeba zakupienia sprzętu komputerowego i zapewnienia dostępu do Internetu oraz wsparcia w zakresie ładu i czystości w pomieszczeniach PWD.

Wszystko, że tak powiem jest, ale mogłoby być lepiej (...). Byśmy oczekiwały takiego generalnego remontu z dostosowaniem do potrzeb i mi się marzy dostęp do internetu. Jakies wyszczególnione 3-4 miejsca, żeby można było skorzystać (...). (W42)

(...) To co jest przeszkodą to są finanse, bardzo rzadko w jakiejś placówce pracuje pani, która musi po zajęciach wziąć mopa i myć podłogi, my nie mamy pani sprzątaczkę, kucharki też nie mamy. (W111)

- kwestie zatrudnienia. Poruszany problem dotyczy po pierwsze liczby pracowników – zbyt małej i ograniczającej możliwość pełnej pomocy podopiecznym, a po drugie – formy zatrudnienia (umowa zlecenie, niepełny wymiar czasu pracy), która powoduje zwiększoną fluktuację wśród kadry. To z kolei oznacza brak stabilności dla dzieci, poczucie niepewności, niemożność zbudowania trwałych i bliskich relacji z opiekunami.

(...) Przydałaby się większa ilość kadry, więcej osób, które by mogły pracować i wtedy my byśmy byli w stanie bardziej indywidualnie podejść do dzieci. (W13)

Umowa zlecenie nie powoduje, że pracownicy chcą zostać. Jeśli ktoś znajdzie pracę na umowę o pracę to odchodzi i trzeba szukać nowego pracownika. Możliwość umowy o pracę. (W76)

- zarobki, w tym ich nieadekwatność do zakresu obowiązków.

Jesteśmy zatrudnione tylko na 5 godzin dziennie, więc zbyt mała ilość godzin w stosunku do naszych obowiązków i zadań. (W58)

Finansowo złe, skromne (W61)

- wymagania dotyczące sporządzania dodatkowej dokumentacji związanej z funkcjonowaniem placówki. Wychowawcy mają obowiązek przygotowywanie różnego rodzaju dokumentów, co odbiera im czas na opiekę nad podopiecznymi lub zmusza do dodatkowej pracy w czasie wolnym.

Jeśli chodzi o dokumentację dodatkową, o stworzenie programów to czasami musimy to wszystko robić w domu. Brakuje na to czasu, warunków lokalowych. (W59)

- potrzeba doskonalenia i wsparcia zawodowego. Respondenci zwracają uwagę na potrzebę rozwoju, chęć zwiększania swoich kompetencji i umiejętności, która w wielu przypadkach nie jest w ogóle brana pod uwagę lub niemożliwa do realizacji.

(...) Większa otwartość na szkolenie pracowników, jakieś możliwości dodatkowych projektów w ramach naszych godzin. Jakby oferta jest na tyle napięta, że nie ma czasu, żeby wprowadzać coś nowego, bo trzeba się wyrobić terminowo z tym co mamy. Ja wiem, że jest to określona liczba godzin i nie da się tego rozciągnąć czasu w nieskończoność, ale także otwartość na nowe rzeczy też by była fajna (...). (W114)

- komunikacja z innymi instytucjami. Wychowawcy, szczególnie tych placówek, które znajdują się na terenie nienależącym do nich np. przy szkołach czy domach kultury, zwracają uwagę na problemy z porozumieniem się z pracownikami

danej jednostki, czy konieczność dzielenia się pomieszczeniami, która zaburza ich pracę. Ponadto wskazywano na brak zainteresowania i wsparcia ze strony gminy.

Baza jest kłopotliwa dlatego, że tak jak widać to jest takie pomieszczenie otwarte. Mamy dostęp do kuchni co jest plusem i minusem, dlatego, że to nie jest nasza kuchnia. Z tej kuchni korzysta jakby cały dom kultury i bardzo często się dzieje tak, że ponieważ to też jest sala wynajmowana na różne imprezy okolicznościowe, na przykład my mając tu zajęcia musimy często gościć tutaj osoby, które przychodzą i sobie przygotowują lokal na np. sobotnią imprezę. To trochę zaburza, dzieciaki nie wiedzą do końca jak się zachować, dla nas to jest ciągła hospitacja jakby. (W106)

Dogadanie się ze szkołą, aczkolwiek wiem, że te panie kucharki nie są aż takie, że tak powiem, żeby robiły problemy, ale ja sama wiem, że jak oni sprzątają, no to jak się tam jedna osoba będzie kręcić no to wiadomo. (W128)

Większe zainteresowanie przez gminę naszą świetlicą, ja walczę żeby jej nie zamknęli. (W113)

Zarówno wypowiedzi kierownictwa, jak i kadry merytorycznej, wskazują na znaczące podobieństwa w identyfikacji barier w funkcjonowaniu PWD. Do najbardziej odczuwalnych przez obydwie grupy należą kwestie finansowe (stabilność finansowa) oraz kadrowe (fluktuacja, niskie zarobki, niewystarczająca liczba etatów). Należy również zauważyć, iż pomimo dostrzegania różnych barier, wypowiedzi kierowników i wychowawców, dotyczące funkcjonowania PWD w których pracują, mają pozytywny wydźwięk.

8 POTRZEBY WYCHOWAWCZE DZIECI I MŁODZIEŻY KORZYSTAJĄCYCH Z PLACÓWEK WSPARCIA DZIENNEGO

Jako motto rozdziału mogłaby posłużyć następująca wypowiedź badanego dziecka:

Najbardziej mnie to wzrusza, że jakby wychowujemy się na tej świetlicy i później mamy takie super wspomnienia i trochę tak jest później przykro, że pewnie kiedyś będę musiała, nie będę mogła chodzić na tą świetlicę. (D4).

Ukazuje ona jak ważnymi placówkami, z punktu widzenia odbiorcy bywają PWD.

Najbardziej istotnym źródłem wiedzy o potrzebach wychowawczych w przeprowadzonej diagnozie były wywiady z samymi podopiecznymi. Pogłębieniu rozpoznania subiektywnej perspektywy na temat znaczenia PWD dla jej podopiecznych służyło wykorzystanie otwartej formuły mini-wypracowań. *(Napisz proszę, co sądzisz na temat tej świetlicy. Opisz jak Ci tutaj jest, co lubisz robić. Jeśli będzie Ci łatwiej, możesz zacząć w ten sposób: Kiedy myślę o tej świetlicy, to....).*

We wszystkich pisemnych wypowiedziach młodych respondentów zwraca uwagę pozytywne wartościowanie doświadczeń wynikających z uczestnictwa w PWD.

Kiedy myślę o tej świetlicy, to się uśmiecham. Na świetlicy jest bardzo śmiesznie. (DW13)

Charakterystyczne są też wypowiedzi wskazujące na placówki jako ważne miejsca, w którym doświadczane było poczucia bezpieczeństwa:

Czujemy się tutaj dobrze i bezpiecznie. (DW6)

(...) to jest tak, czuję się bardzo bezpiecznie. Czuję się inaczej na przykład niż w szkole. Mnie tutaj, na przykład, nikt nie karze, nie wiem, uwagami czy czymś, coś w tym stylu. (D42)

Badane placówki są miejscem spotkań, stwarzają również warunki do nawiązywania przyjaźni:

Cieszę się, że mogę tu spotkać moich znajomych i przyjaciół. (DW7)

Opisy wskazują na znaczące wysiłki dorosłych w tworzeniu wspólnoty, wspierania uczestników i stwarzania im doświadczeń korekcyjnych:

Kiedy myślę o tej świetlicy to mam zamiar na nią przyjść, dlatego, że mogę na niej spędzić miło czas z opiekunkami i z przyjaciółmi, robić pyszne podwieczorki. (DW18)

Panie z tej świetlicy są naprawdę super. (DW16)

Zakres realizacji potrzeb podopiecznych PWD, w wymiarze ilościowym zilustrowany jest w kolejnych dwóch Tabelach (nr 34 oraz 35). W pierwszej, przedstawiona została kwestia pocucia wsparcia ze strony personelu PWD (wskaźnikowana częstotliwością zaistnienia tego rodzaju wybranych sytuacji), w drugiej, zmierzono siłę przekonań dotyczących realizacji przez PWD oczekiwań związanych z nabywaniem wiedzy, rozwojem zainteresowań, spędzaniem czasu po lekcjach oraz kontaktami społecznymi (personalem i rówieśnikami).

Tabela 34 Procentowy rozkład odpowiedzi dzieci i młodzieży na pytania dotyczące wsparcia ze strony pracowników PWD

	tak, zdarzyło się to kilka razy %	tak, zdarzyło się to jeden raz %	nie, nie zda- rzyło się to ani razu %	trudno powiedzieć/ nie wiem %
ktos z osób dorosłych w świetlicy (wychowawców, opiekunów) pytał Cię czy potrzebujesz w czymś pomocy.	90	4	4	2
ktos z osób dorosłych w świetlicy podarował Ci coś czego potrzebowałeś/-aś (np. ubranie, przybory szkolne)	30	17	51	2
ktos z osób dorosłych w świetlicy pocieszał Cię gdy Ci było smutno, miałeś/-aś jakiś problem	56	20	24	0
ktos z osób dorosłych w świetlicy rozmawiał z Tobą na temat Twoich zainteresowań, tego co lubisz	71	20	7	2
ktos z osób dorosłych w świetlicy pytał Cię o Twoje zdanie, opinię na temat tego, co chciał/ chciałybyś robić w świetlicy na zajęciach	66	14	18	2
wychowawcy przygotowali dla Ciebie i innych dzieci posiłki/ napoje	84	3	13	0

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad indywidualny z dziećmi i młodzieżą, N=50)

W przypadku zachowania wspierającego ze strony personelu PWD, powszechny charakter miały sytuacje, w których po prostu pytali oni podopiecznych czy potrzebują jakiejś pomocy (94% badanych dzieci i młodzieży potwierdziło wystąpienie tego zachowania przynajmniej jeden raz w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie) i rozmowy na temat ich zainteresowań, tego co lubią (doświadczyło tego 91% z nich). Najmniej wskazań (47%) dotyczyło wsparcia materialnego oraz, co może wzbudzać niepokój, reakcji na smutek, obniżony nastrój, z którymi miało do czynienia tylko 3/4 badanych.

Siłą przekonań na temat realizacji przez ofertę PWD wybranych oczekiwań żywionych przez podopiecznych ilustruje Tabela nr 35.

Tabela 35 Przekonania o realizacji przez PWD wybranych oczekiwań podopiecznych

	zdecydowanie się zgadzam %	raczej się zgadzam %	ani się zgadzam, ani się nie %	raczej się nie zgadzam %	zdecydowanie się nie zgadzam %	trudno powie- dzieć/nie wiem %
nauczyłem/-am się w tej świetlicy czegoś przydatnego	87	13	0	0	0	0
lubię przychodzić do tej świetlicy i spędzać tu czas	93	2	0	0	0	5
mogę w tej świetlicy realizować swoje zainteresowania	76	14	5	0	0	5
w tej świetlicy pracują ludzie, do których mam zaufanie, wiem, że w razie kłopotów mi pomogą	84	16	0	0	0	0
w tej świetlicy spotykam się z rówieśnikami, których lubię	93	7	0	0	0	0

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad indywidualny z dziećmi i młodzieżą, N=50)

W niemal wszystkich przypadkach mamy do czynienia ze 100% potwierdzeniem ze strony młodych ludzi (suma odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam” i „raczej się zgadzam”), że badane PWD są miejscem, gdzie uczą się przydatnych dla siebie rzeczy (100%), miejscem, które lubią (95%), w którym realizują swoje zainteresowania (90%), w którym pracują ludzie do których mają zaufanie (100%) i miejscem spotkań z lubianymi przez siebie rówieśnikami (100%). Uzyskane dane pokazały zatem zdecydowanie pozytywny odbiór funkcjonowania PWD przez uczęszczające do nich dzieci i młodzież.

Pośrednio o potrzebach dzieci i młodzieży korzystających z PWD można wnioskować również na podstawie ich odpowiedzi na pytanie o obszary wymagające, ich zdaniem, zmian w zakresie funkcjonowania tych placówek. W badaniu wykorzystano także taki sposób zebrania informacji na ten temat.

Najczęściej padające odpowiedzi wskazywały na brak takiej potrzeby. Tylko w 19 na 50 przypadków zawarte były wskazania co do udoskonalenia działania PWD, ale i wówczas respondenci zachowywali generalnie pozytywną ocenę na temat ich dotychczasowej oferty. Charakter wypowiedzi na ten temat przedstawiono w Tabeli nr 36.

Tabela 36 Kategorie odpowiedzi uczestników, dotyczące potrzeby zmiany w funkcjonowaniu PWD

	Wątki tematyczne/ Kategorie	Przykłady wypowiedzi
Główne	Bez uwag	<i>Moim zdaniem niczego nie brakuje. (D38)</i>
		<i>Chyba żadne, nie, wszystko ma być takie samo. Chyba jest wszystko dobrze. (D41)</i>
		<i>Nie wydaje mi się, żeby coś było potrzebne zmieniać (D12)</i>
Szczegółowe	Organizacja pracy	<i>Żeby były soboty i niedziele. (D5)</i> <i>Zmieniłabym to, żeby kuchnia była do 18.30. Bo tak to mamy do 6 kuchni i po prostu wczoraj np. niektórym się chciało jeść i byliśmy głodni i musieliśmy iść do kuchni a kuchnia była już dawno zamknięta. (D18)</i>
	Oferta zajęć	<i>Aby było więcej zajęć dla starszych niż dla takich młodszych. (D33)</i> <i>Może dodałabym jakieś zajęcia teatralne. (D32)</i> <i>Może bym zmieniła to, że w zimę powinno być więcej wyjść jak dla mnie np. wycieczki np. jakieś dni różne i tyle. (D14)</i>
	Warunki lokalowe	<i>Po wolnych dniach jest zimniej, ale jak się włączy kaloryfer, to robi się cieplej. Zmieniłabym ogrzewanie. (D9)</i> <i>Żeby była trochę większa ta świetlica. (D13)</i> <i>Tak ogólnie mówiąc wkurzają mnie bardzo światła świetlówek, sufitowe, bo jak się zapala to się czeka i czeka. Dopiero potem się zapala. To jest irytujące. Ogólnie przydałby się jakiś grzejnik dodatkowy. (D28)</i>
	Relacje z rówieśnikami	<i>Tak to zmienić, no to jak niektórzy się źle wobec siebie czasem zachowują. (D24)</i>
	Sprzęt, wyposażenie	<i>Komputer by się przydał bo jeden działa a drugi nie, aparat i radio, DVD i telewizor. (D43)</i> <i>Internet do odrabiania lekcji przydałby się, bo jak coś nie wiadomo to można sprawdzić. (D34)</i>

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad indywidualny z dziećmi i młodzieżą, N=50)

Szczegółowa analiza wskazuje na istnienie następujących potrzeb w zakresie organizacji pracy placówki: praca również w weekendy, wzbogacenie oferty zajęć (np. uwzględniające ofertę dla starszej młodzieży), poprawę warunków lokalowych (m.in. cieplejsze, większe pomieszczenia), poprawę relacji grupowych i doposażenie, szczególnie w sprzęt komputerowy. Chociaż, co warto zauważyć brak takiego sprzętu bywa również wartościowany pozytywnie przez uczestników:

Właśnie nie ma tutaj komputerów, to dobrze można się bawić. (D50)

9 DOSTĘP DZIECI I MŁODZIEŻY DO WSPARCIA WYCHOWAWCZEGO

Dostęp do wsparcia w PWD jest związany z informacją o ich funkcjonowaniu i ofercie oraz zgody rodziców/opiekunów na uczestnictwo w zajęciach.

Za decyzją o uczestniczeniu w PWD najczęściej stoją rodzice (inni członkowie rodziny – rodzeństwo, dziadkowie), nauczyciele, pedagodzy, ale do bardzo ważnych czynników należy również zaliczyć rekomendacje rówieśników:

Wtedy nie wiedziałem, że tutaj jest świetlica. Dowiedziałem się od koleżanki z klasy. (D2)

Właściwie to dzięki koleżankom, bo mi powiedziały, że mało osób chodzi na świetlicę i czy bym mógł tam uczęszczać, no i się zdecydowałem. (D4)

Bo tutaj koleżanka mówiła, że jest świetlica i powiedzieli mi, żebym przyszedł i właśnie przyszedłem i od tej pory prawie cały czas przychodzę. (D48)

W cytowanych wypowiedziach uwagę zwraca nieformalny kanał informacji dotyczący działań świetlicy – rekomendacja kolegów i koleżanek korzystających z placówki.

Częstotliwość uczestnictwa w zajęciach, zdaniem młodych ludzi najczęściej zależy od ich ochoty, zapotrzebowania na pomoc, możliwości transportu, od rodziców i ilości wolnego czasu. Udział w zajęciach bywa również nagrodą za dobre zachowanie:

Jak będę grzeczny, to przychodzę. (D26)

Świetlica bywa dosyć często wymieniana, jako podstawowe źródło wsparcia wychowawczego na tle pozostałej oferty, która bywa oceniana negatywnie:

Jestem zadowolona z racji tego, że mogą w ogóle wyjść z domu, bo w tak małej miejscowości jak nasza, to jest ograniczone. Jest to dla nich jakaś odskocznia od codzienności. Znajomości nowe, kontakt z dziećmi nie tylko ze szkoły swojej, ale tu z regionu. Jest to dla nich rozrywka i fajna forma spędzania czasu. (O23)

Warto rozpatrzyć dostępność wsparcia wychowawczego PWD w relacji do tego dostarczanego przez szkołę, do której uczęszcza podopieczny. Część opiekunów wskazuje, iż oddziaływanie świetlicy przekładają się na postępowanie dzieci w szkole:

Pani nie ma wychowawczyni uwag w szkole, że jest niegrzeczny, czy coś, nie sprawia problemów. (O26)

W takim rozumieniu, dostęp do wsparcia w świetlicy należy traktować jako czynnik uniwersalnie wpływający na podopiecznego. Z innej wypowiedzi wynika, że dostęp do wsparcia wychowawczego w świetlicy wyrównuje szanse i umożliwia sensowne korzystanie z oferty szkoły:

Z tego co wiem, to ogólnie tutaj Panie pomagają w odrabianiu lekcji i ogólnie, jeśli są jakieś trudniejsze prace, które na przykład my nie możemy, a Pani tutaj ma możliwość pomóc, to na pewno pomagają, wiem, że córka jest zadowolona. (O28)

W nielicznych przypadkach dostęp do wsparcia wychowawczego w szkole i PWD jest organizowany w kooperacji tych dwóch instytucji:

Przychodzą też nauczyciele z zewnątrz, z naszej szkoły podstawowej, gdzie ona uczęszcza. (O29)

Wreszcie oferta i metodyka wsparcia wychowawczego w PWD bywają oceniane jako dużo lepsze w zestawieniu z ofertą i metodyką wsparcia wychowawczego w szkole:

Porównując na przykład szkolną do świetlicy, tutaj to jest, w ogóle bez porównania to jest przepaść na korzyść tej placówki, ja na przykład miałam możliwość zapisania córek do świetlicy szkolnej, ale tam są dzieci wszystkie ze szkoły. Moja córka, ta młodsza jest dzieckiem niepełnosprawnym, z wadą wzroku i to dużą wadą wzroku, to widać na pierwszy rzut oka. Tam jest, jakby nie było, przezywana, wytykana, tutaj nie ma czegoś takiego. Panie nie pozwoliłaby na coś takiego, żeby ktoś ją wyśmiewał tak, a jeżeli był taki kiedyś moment, że tutaj była taka sytuacja, że jakiś chłopczyk dokuczał, to kiedy bym nie zwróciła uwagi, to reakcja jest natychmiastowa. (O18)

10 OFERTA PROGRAMOWA I ZASOBY PLACÓWEK WSPARCIA DZIENNEGO A POTRZEBY DZIECI I MŁODZIEŻY

Ta świetlica to najlepsze miejsce jakie mnie spotkało. (DW20)

Kiedy myślę o tej świetlicy, to... się uśmiecham. (DW13)

W zdecydowanej większości wypowiedzi dotyczące oferty, z jakiej korzystają młodzi respondenci, wskazują na formy związane ze wspieraniem w nauce szkolnej (w tym możliwość i pomoc w odrabianiu lekcji) i wartościowe spędzanie wolnego czasu (przede wszystkim wspólne gry i zabawy). Jedynie nieliczne wypowiedzi wskazują na selektywność młodych ludzi w korzystaniu z bogatej, co należy podkreślić, oferty badanych PWD. Innymi słowy, młodzi ludzie zwykle korzystali automatycznie z licznych form zajęć oferowanych przez placówki. Różnorodność działań, w jakich uczestniczyli wychowankowie, ilustruje na przykład obszerna wypowiedź jednego z uczestników:

Są udzielane korepetycje z matematyki i z j. angielskiego i można przychodzić i napisać do kierownika albo wolontariuszy, którzy przychodzą, jak się ma jakieś problemy z tymi przedmiotami, są również korepetycję z j. polskiego i właśnie na takie uczęszczam jak czegoś potrzebuję. (...) Są organizowane różne kółka np. plastyczne, modelarskie, teatralne, jest sekcja tenisa stołowego. Raz w miesiącu mamy organizowane różne wyjazdy, teraz we wrześniu mieliśmy wycieczkę do kina, a u nas w X na bajkę Zwierzęta domowe, a w październiku mieliśmy zorganizowane święto ziemniaka w X i wtedy zorganizowane było ognisko i różne gry i zabawy. Na obydwóch świetlicach, młodzieżowej i dziecięcej są dostępne komputery można na nich grać i wykorzystać jako pomoc przy odrabianiu lekcji. Codziennie o 17 jest kolacja wspólna dla dzieci (..) jest organizowana piłka nożna. Teraz będzie organizowana Jasełka i dzieci będą w niej uczestniczyć jako aktorzy. (...) Jak przychodzimy o 16 to najpierw odrabiamy lekcje, bo w pierwszej kolejności wiadomo, że to najważniejsze, potem są zabawy i jak dziecko jest zmęczone, to mówimy żeby odpoczęło. Raz w miesiącu przyjeżdżają różne osoby, ostatnio była to pani, która jest chora i opowiada o swoim życiu (...) jeszcze pani od autoprezentacji i mówiła, jak się można ładnie zaprezentować i po kolei pokazywała wskazówki. (D47)

Istotnym elementem analizy adekwatności oferty kierowanej do uczestników w odniesieniu do ich potrzeb są zarówno obszary największej satysfakcji i postrzeganych braków, w jej zakresie.

- Największa satysfakcja

Na podstawie analizy treści wywiadów z uczestnikami zajęć w PWD można wnioskować o wysokim stopniu zadowolenia z kierowanej do nich oferty (o czym zresztą była już mowa, we wcześniejszych fragmentach raportu). Zgromadzony materiał jakościowy wskazuje, iż najczęściej bardzo pozytywnie odbierali oni przede wszystkim fakt, że PWD umożliwia im kontakt z rówieśnikami oraz uczestnictwo w zajęciach o charakterze artystycznym. Pełną ilustrację typów zajęć będących źródłem największej satysfakcji przedstawia Tabela nr 37.

Tabela 37 Kategorie tematyczne (główne i poboczne) i przykłady wypowiedzi uczestników PWD ilustrujące obszary największej satysfakcji z oferty PWD

	Wątki tematyczne/ Kategorie	Przykłady wypowiedzi
Główne	Ogólne zadowolenie z zajęć	<i>Najfajniejsze zajęcia ... to ciężko powiedzieć, bo wszystkie zajęcia są fajne. Nie mogę pani podać takie zajęcia. Jakies energiczne muszą być. (D28)</i>
	Artystyczne	<i>Muzyczno-taneczne. Jestem zainteresowana grą na gitarze i na skrzypcach, właśnie, jest problem, bo nie mam gitary, ale może dostanę ją na urodziny. Ostatnio graliśmy na dzwonkach i uczymy się śpiewać, jest zespół będziemy w X występować, śpiewam z kolegą mamy solówkę (D50).</i>
	Wspólne aktywności z rówieśnikami	<i>Wspólne zabawy, tak jest rodzinnie, tak śmiesznie (D29).</i>
Poboczne	Kulinarne	<i>Ale z gotowaniem jest tak, że po prostu lubię pomagać w kuchni, lubię, nie wiem, robić ciasta czy coś w tym stylu, bo kiedyś mi się to na pewno przyda, tak (D42)? Dzisiaj robiliśmy kanapki z serkiem białym na przykład i jest przyjemnie jak robimy tak wszystkie kanapki, dwa lata temu robiliśmy spaghetti, hot dogi ale teraz jest zdrowa żywność. (D3)</i>
	Indywidualny kontakt z wychowawcą	<i>Najbardziej to lubię bawić się z panią P, bo sobie porozmawiamy, pośmiejemy się. (D46)</i>
	Profilaktyczne/ Terapeutyczne/ Wspierające uczenie się	<i>Najbardziej? Znaczący musiałabym pomyśleć. No chyba z logopedą ... nie, nie z panią, która mówi jak się uczyć, że mogę lepiej się uczyć. (D9) Najbardziej profilaktyczne, bo wszyscy rozmawiamy o bardzo ważnych rzeczach np. jak nie wpaść w nałóg jakiś no np. dopalaczy czy coś takiego. (D14)</i>
	Językowe/ W nauce	<i>Jak mamy na przykład z języka polskiego i na przykład mamy jakie problemy, to pytam się pani czy mi to wytłumaczy. (D16)</i>
	Sportowe/ Zabawy ruchowe	<i>Różne gry i zabawy i jak wychodzimy na dwór, sportowe. (D38)</i>
	Komputerowe/ Techniczne	<i>Bardzo mi się podobają zajęcia informatyczne ze względu na to, że ja się bardzo tą informatyką interesuję i w przyszłości chciałbym zostać informatykiem. (D37)</i>

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad indywidualny z dziećmi i młodzieżą, N=50)

Należy zauważyć, że młodzi ludzie „doceniają” wychowawczy potencjał różnych sytuacji (np. wspólnego przygotowywania posiłków) będących niejako pretekstem do budowania wspólnoty:

Kulinarne, plastyczne, cisza mi się podoba, bardziej posiłkowe czyli jedzenie w kuchni. A dlaczego Kulinarne czemu? – bo gotujemy później możemy to, każda grupa ma osobno te zajęcia, no i jedna grupa gotuje coś i druga grupa, np. ta starsza, jak młodsza gotuje musi to spróbować. Czyli jak młodsza grupa ma zajęcia, to my – starsza grupa nie możemy wchodzić, a jak starsza grupa ma zajęcia, to młodszy nie mogą wchodzić. To jest taka jakby współpraca. (D18)

Równie pozytywnie oceniają zachowanie wychowawców i ich zaangażowanie:

Pani X się fajnie jakby rozdwa, jedno dziecko coś pisze i idzie do drugiego, tak się fajnie rozdwa, te lekcje pomagają w nauce, to jest po prostu praca domowa na jutrzejszy dzień, po prostu do szkoły. Tutaj są takie zeszyty na ciszę, to są akurat młodszej grupy jeżeli nie ma lekcji to w tym odrabia, a to starszej grupy. (D18)

Obraz PWD, jaki wyłania się z przeprowadzonych wywiadów i na podstawie „mini-wypracowań”, należy uznać za optymistyczny. Jakiegokolwiek uwagi na temat tego, co mogłoby być lepsze znaleźć można jedynie w czterech wypowiedziach (na 20 mini-wywiadów):

Chciałbym, żeby była większa (światlica) i żebyśmy częściej wychodzili na dwór. Żeby było więcej gier. (DW1)

Chciałabym, żeby w jednej sali było 2 dzieci i żeby pani miała kamery z wszystkich sal, żeby mogła nas obserwować i żeby były prace plastyczne. Żeby był basen, zjeżdżalnia do basenu, trampolina, żeby każdy miał swoje zwierzątko i windę i swoje zabawki. (DW9)

Chciałbym, żeby było tam ciszej i bez telewizora i x-boxa. (DW2)

Nie podoba mi się, że jest za głośno, żeby większa była, żeby było więcej zabawek, żeby była większa, żeby było pianino. (DW10)

Jednak ogólny ton tych wypowiedzi pozostaje bardzo pozytywny.

- Obszary najmniejszej satysfakcji z oferty PWD

Kategorie tematyczne w tym obszarze zostały podzielone zgodnie ze stopniem ogólności/szczegółowości wypowiedzi dotyczących tego, jakich zajęć PWD nie lubią badane dzieci i młodzież oraz z czego w zajęciach, w których uczestniczą, są niezadowoleni. Co istotne, stwierdzono, że najczęściej dzieci nie wspominało o żadnych zajęciach, których nie lubi czy elementach takich zajęć, co wskazuje na wysoki stopień dopasowania ofert placówek do potrzeb wychowanków.

Tabela 38 Kategorie tematyczne wypowiedzi uczestników PWD dotyczące obszarów najmniejszej satysfakcji z oferty placówek

	Wątki tematyczne/ Kategorie	Przykłady wypowiedzi
Ogólne	Brak nie lubianych zajęć	<i>Nie ma takich zajęć. (D17)</i> <i>A najmniej? ...nie mam takich. Wszystkie lubię ogólnie zajęcia. (D9)</i> <i>W sumie tak naprawdę to lubię. Wszystkie są fajne. (D49)</i>
Szczegółowe	Forma prowadzenia	<i>Na pewno nie mogą być takie gdzie się siada i słucha czegoś, pogadanki jakiejś. (D28)</i> <i>Najmniej mi się podobają z panią X, od chemii, bo tylko nauka. (D34)</i> <i>Najczęściej, to są takie dla dzieci, bardziej takie dla dzieci młodszych. (D33)</i>
	Odrabianie lekcji	<i>Najmniej? Lekcje. Ale poza lekcjami nie ma takich. (D30)</i>
	Niedopasowanie do indywidualnych preferencji/zdolności	<i>Nie za bardzo lubię zajęcia religijne. (D46)</i> <i>Zajęcia matematyczne, takie dodatkowe. Nie za bardzo lubię matematykę. (D35)</i> <i>Chyba angielski, jest męczący trochę. (D41)</i> <i>Gotowanie, bo nie lubię rąk brudzić. (D43)</i> <i>Myślę, że najmniej, z zajęć, jakie tu robimy. Mniej lubię zajęcia plastyczne, dlatego, że lubię różne rzeczy robić, ale po prostu mam słabe nerwy i jak coś mi się nie udaje, to mam ochotę rzucić (D31).</i> <i>To znaczy wszystkie mi się podobają, ale tak najmniej, to chyba sportowe, na które nie chodzę, bo nie lubię. (D1)</i>

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016. (wywiad indywidualny z dziećmi i młodzieżą, N=50)

Krytyczne opinie o ofercie należą do bardzo rzadkich i są równoważone przykładami wskazującymi na ogólne zadowolenie z oferty. Do mniej atrakcyjnych zajęć należą te związane z nauką szkolną oraz prowadzone w nieciekawej formie. Ponadto, zajęcia niedostosowane do indywidualnych możliwości/uzdolnień.

Około 2/3 wychowanków nie potrafi wymienić nieprzyjemnych sytuacji związanych z korzystaniem z placówek, a niemiłe doświadczenia związane z uczestnictwem w PWD najczęściej dotyczą relacji rówieśniczych:

Może czasami się posprzeczamy. (D99)

No, nie raz się pokłóciłem z kimś, ze świetlicy, ale tak, to wydaje mi się, że nie. No, bo tak z rówieśnikami, to się czasem kłócimy, ale to rzadko. Ale tak naprawdę, to nie w trakcie świetlicy, bo się nie da pokłócić w trakcie świetlicy. (D11)

A to właśnie wtedy, właśnie z koleżanką się pokłóciłam, ale to właśnie jak byłam z X, my tak bardziej razem to sobie przemyślałyśmy. (D23)

Najczęściej są to pojedyncze sprawy:

Raz, że mnie przezywali, ale to było chwilę tylko, potem przestali. (D13)

Nie, nie nic się takiego nie wydarzyło, tylko koleżanka żartowała i mówiła na mnie – okularnik. Tylko taki incydent. Zwróciłeś uwagę? – No tak, ale porozmawiali, wyjaśnili sobie i jest dobrze. To było tylko raz, nic innego się nie zdarzyło. (D37)

Kilka wypowiedzi dotyczyło innych kwestii niż relacje:

Czasami tak, że dziewczyny się chlapały wodą, a ja upadłem o tę szafkę się z butami walnąłem kolano potłukłem. (D36)

Jak tańczyliśmy, mieliśmy takie cygańskie rytmy, mieliśmy występ przed całą szkołą to sukienka mi się porwała. Miałam taką wielką dziurę. Tylko pani mi tak szybko zszyła i mogłam już iść tańczyć dalej. (D35)

Były to sprawy o małym potencjale szkodliwości.

Również kilka wypowiedzi wskazywało na potencjalnie poważny charakter negatywnych doświadczeń:

Czasami się na lekcji, no na przerwie ktoś wkurzy i co mam stać, podchodzę i oddaje mu. (D44)

Była taka sytuacja, nie za bardzo chciałam o tym rozmawiać. (D21)

No zdarzyło się, to jest wiadome, jak kłóciłam się z kimś, czy coś, miałam z kimś konflikt, ale zaraz był rozwiązywany. Moje początki na tej świetlicy nie były za fajne, bo przyszłam tak naprawdę z koleżanką, którą jedyną znam, no i jej rodzeństwo, z czego jej starszy brat mnie wyzywał, nie lubiłam się z nim, ale od razu reagowali, od razu albo mieliśmy rozmowę albo godzenie się, czy coś takiego. A tak naprawdę, to dopiero w zeszłym roku się z nim pogodziłam. (D30)

11 WPŁYW DZIAŁAŃ PLACÓWEK WSPARCIA DZIENNEGO NA SYTUACJĘ ŻYCIOWĄ I FUNKCJONOWANIE DZIECI I MŁODZIEŻY ORAZ ICH ŚRODOWISKA RODZINNEGO

Diagnoza wpływu działań placówek wsparcia dziennego na sytuację życiową i funkcjonowanie dzieci i młodzieży oraz ich środowiska rodzinnego, została przeprowadzona w oparciu o analizę wywiadów swobodnych z podopiecznymi PWD i ich rodzicami/opiekunami.

Zgromadzony materiał z wywiadów swobodnych przeprowadzonych z podopiecznymi PWD koncentrował się na kwestii postrzeganych przez nich efektów/korzyści z uczestniczenia w zajęciach tego typu placówki. Wyniki analiz dowodzą, że najczęściej podopieczni są świadomi, że uczestnictwo w zajęciach sprzyja lepszym wynikom w nauce, pogłębianiu zainteresowań i uspołecznieniu. Co istotne, na ogół badani dostrzegali więcej niż jeden pozytywny aspekt tego rodzaju oddziaływania:

Ta świetlica to bardzo dobry pomysł dla dzieci, które potrzebują uwagi, bo rodzice długo pracują (...). Nauczyłam się wiele rzeczy takich jak lepić z gliny, sitodruku i trochę tańczyć. Mam tu przyjaciółkę X i przyjaciela Y. (DW20)

Przykładowe wypowiedzi respondentów, ilustrujące rozmaite pozytywne konsekwencje korzystania z oferty PWD zawiera Tabela nr 39.

Tabela 39 Osobiste korzyści postrzegane przez wychowanków PWD

Wątki tematyczne/ Kategorie		Przykłady wypowiedzi
Główne	Wiele korzyści	<i>Bardzo mi pomaga rozwijać np. to, że śpiewam albo rozwija mnie na pewno też w sensie nauki. (D5)</i>
		<i>Myślę, że tak, bo po pierwsze zdobywam nowe wiadomości, po drugie mam lepsze stopnie w nauce, po trzecie jakoś sobie radzę, bo tak jak wcześniej powiedziałam, nie tylko tu przychodzę dla nauki, też rozmawiam sobie z jedną z pań i mi pomaga w moich problemach osobistych. (D1) Tak pomaga, w odrabianiu lekcji, w poznawaniu czegoś nowego, poznawaniu nowych ludzi, lepiej daję sobie radę w szkole. (D7)</i>

	Wątki tematyczne/ Kategorie	Przykłady wypowiedzi
Główne	Wiele korzyści	<i>W ogóle jak tu 4 godziny jestem, to jak byłabym w domu nie miałabym co robić, byłabym na Facebooku, czy gdzieś, teraz jest już zimno to już bym czasu nie spędzała ze znajomymi. Znacząco tutaj spędzam dobrze czas. Wydaje mi się po prostu. Traktuję tutaj jak bym miała drugi dom. Lepiej mi idzie nauka w szkole, mam trochę lepsze oceny. Jestem bardziej otwarta, łatwiej nawiązuję kontakty. (D9)</i> <i>Tak, pomaga mi w wielu różnych rzeczach w tym, że mam większą wiedzę, w tym, że dzięki temu wiem więcej i na przykład mogę rozwijać swoje umiejętności dzięki temu też umiem się łatwiej wypowiadać i mam jeszcze większe chęci żeby coś dalej robić i tą wiedzę chcę zdobywać bo mi się to podoba. (D49)</i>
	Nauka	<i>Tak, pomaga mi, bo ostatnio dostałam bardzo dobre oceny. Z polskiego i chemii. Tak, lepiej sobie radzę. (D16)</i> <i>Pani od matematyki jest... korzystam z pomocy. (D 21)</i>
Szczegółowe	Relacje z innymi	<i>Tak pomaga mi, np. w lepszych relacjach z rówieśnikami. Tu nauczę się trochę tolerancji i takich innych zachowań (D28).</i>
	Rozwój osobisty/ zainteresowań	<i>Tak, w rozwoju, bo jak mamy zajęcia z różnymi ludźmi, to dowiadujemy się nowych rzeczy (D24).</i> <i>Potrafię się dogadać z nauczycielami (D19).</i>
	Relaks/ oderwanie od codzienności	<i>Pomaga, jestem wesoła tu są bardziej takie tu mogę odpocząć od szkoły, mogę rozwijać zainteresowania (D23).</i>
	Wsparcie emocjonalne	<i>Myślę, że w poprawieniu humoru, bo te osoby, które tutaj są, dają mi takiego kopa do życia, po prostu, jak czasami wracam ze szkoły i wchodzę do X to jak sobie z kimś pogadam, pośmieję się, naprawdę jest lepiej (D31).</i>
	Profilaktyczne	<i>Tak, pomaga mi, bo bardzo dużo się dowiaduję, o rzeczach które nie wiedziałam na początku jak tutaj nie przychodziłam, to nie wiedziałam jak mamy profilaktykę, no o narkotykach, no to nie wiedziałam, jak to działa na człowieka, jak to się bierze i po prostu jak to działa i co dzieje się po tych narkotykach, tak naprawdę jak się bierze no. (D33)</i>
	Specjalne Potrzeby Edukacyjne	<i>Na pewno pomaga mi w tym, że mogę się uczyć, bo w domu mam taką możliwość, tylko ja mam trudności ze skupieniem i zaraz, a to telewizor a to cały czas wychodziłam na dwór, nie uczyłam się, a tutaj jest taka możliwość, że uczę się. I to mi pomaga, i zdaję. Tutaj się czuje inaczej, tak jak z rodziną, a już poza nią to jest inaczej. (D30)</i>

Źródło: Badanie pn. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Łódź: IMP w Łodzi na zlecenie RCPS w Łodzi, 2016

Świetlice umożliwiają uczestnikom również pełnienie funkcji organizacyjnych i pomaganie tym, którzy w większym stopniu potrzebują wsparcia:

Pomagam młodszym kolegom w lekcjach. (DW6)

Pełnię funkcję w samorządzie świetlicy jako zastępcę przewodniczącego. (DW6)

Uczestnictwo w PWD to również okazja do pomagania innym:

(W czym ci to pomaga?) To zachwyca mnie, że pomogłam koleżance czy koledze. W szkole? Dzięki domu i świetlicy lepiej sobie radzę. np. się uczę jeśli jest u kogoś, nie tak jak u mnie w domu, bo ja mam 4 siostry i one mi przeszkadzają, a ja potrzebuję spokoju takiego i jeśli nie mogę się skupić, to idę do toalety, czy kuchni, bo tam jest najciszej. (D18)

Niemal wszyscy młodzi ludzie rozmawiają ze swoimi rodzicami, o tym co się działo na świetlicy i są zdaniem uczestników zadowoleni z faktu korzystania z PWD, na przykład:

Tak, rozmawiam i wiem, że się podoba, ponieważ zmieniłam też swoje zachowanie. Bo wcześniej byłam taka zamknięta w sobie, teraz się rozwinęłam, cieszę się z niektórych drobnych nawet rzeczy, więc bardzo mojej mamie się podoba, w ogóle w mojej rodzinie. (D1)

Tak, bo mama mówiła, że cieszy się, że znalazłem środowisko, w którym mógłbym mieć pomoc, a tacie się podoba, że dogaduje się z rówieśnikami lepiej. Tak zawsze po zajęciach pytają się jak było, co robiliśmy, czy czegoś nowego się dowiedziałem. (D13)

Jak widać, zadowolenie rodziców wpływało z obserwowanych postępów w funkcjonowaniu dzieci, wsparcia w opiece i wychowaniu przez PWD oraz możliwości obserwowania pozytywnej sprawczości swoich dzieci:

Tak. Znaczy mamie, bo mam lepsze oceny. Czasami rozmawiam. (D34)

Tak, podoba się bo jak był występ to mama bardzo. Byli bardzo dumni ze mnie. Opowiadam mamie co się dzieje. (D35)

Na pewno się podoba, bo tak naprawdę przychodzę tu, odrabiam lekcję, uczę się i tak naprawdę więcej umiem niż np. w szkole i więcej rozumiem. A dlaczego? No bo to wiadomo, no chodzi o oceny, że wiadomo, nauczę się tutaj i pani nam zawsze pomaga, no i zawsze mam trochę lepsze te oceny. (D42)

Do wyjątkowych należy zaliczyć wypowiedzi nie potwierdzające wspólnych rozmów w gronie rodziny, na temat uczestnictwa w PWD:

Nie, raczej nie rozmawiam, oni nie pytają, czasem pytają jak to, to odpowiadam, że dobrze. Czasem tam babci opowiadam, że jakieś fajne rzeczy robiliśmy plastyczne. (D23)

Tak, bo nie wiem czemu, ale nie rozmawiałam z rodzicami na ten temat. Wiek jest taki, że nie rozmawiam. Ja praktycznie nic nie mówię moim rodzicom. Interesuje ich to, ale rzadko im coś mówię, mam zły kontakt. Uczą mnie w świetlicy, relacje poprawiły się od dłuższego czasu, ale jakoś tak jest, że nie mówię im za wiele. (D14)

Warto zwrócić uwagę w tej wypowiedzi na dostrzeganą przez dziecko rolę PWD w poprawie relacji ze swoimi rodzicami.

W nielicznych relacjach uczestnicy wskazują na zagrożenie represjami ze strony rodziny w przypadku nie korzystania z PWD:

Moja babcia, z którą mieszkam powiedziała, że jak nie będę chodzić na tą świetlicę, to ukróci mi wszystko. Także przychodzenie tu, to dla mnie jest takie, bo ma nade mną kontrolę, wie co robię i gdzie jestem. Moja mam też, wszyscy się cieszą, że tu przychodzę (D30).

Opinie rodziców/opiekunów na temat oferty zajęć realizowanych w PWD

Wszyscy respondenci wypowiadali się bardzo pozytywnie na temat zajęć organizowanych w PWD, jak i wychowawców zajmujących się ich dziećmi. Część badanych wyrażając swoją opinię na temat placówki kierowała się zadowoleniem wyrażanym przez ich dzieci:

(...) Jestem zadowolona, uśmiech mojego dziecka to najwyższa nota, jaką mogłabym tutaj wystawić. (O11)

Badani wskazywali konkretne korzyści płynące z uczestnictwa dziecka w zajęciach organizowanych w PWD. Odnosiły się one zarówno do dzieci, jak i do nich samych. W pierwszej grupie znalazło się:

- Poświęcanie dzieciom czasu. Rodzice/opiekunowie wskazywali, że cenią fakt, iż wychowawcy poświęcali czas swoim podopiecznym, ponieważ oni sami ze względu na inne obowiązki domowe i rodzinne mieli ograniczone możliwości w tym zakresie.

Jestem zadowolona, bo dużo poświęcają czasu jej, więcej niż ja może w domu, bo ja przy tym małym nic nie mogę zrobić. (...) No i zawsze Pani X albo Y są z nią. (O4)

- Spokój, przestrzeń, których dzieci nie miały zapewnione w domu. Respondenci wskazywali, że nie zawsze byli w stanie zapewnić dzieciom odpowiednie warunki do nauki i zabawy (np. małe dziecko w domu wymagające uwagi, czy przeszkad-

dające starszemu w nauce, mały metraż mieszkania), a świetlica była miejscem, gdzie tych ograniczeń nie było, dziecko miało możliwość skupienia się, miało więcej przestrzeni dla siebie.

(...) Mamy mały metraż i jest wszystko w jednym pokoju. Jak lekcje odrabia to on [młodszy syn-przyp. autora] jej nie da, zaraz się drze. A jak ona sobie przychodzi tu o 3 to prawie nikogo nie ma. (O4)

- Dobre relacje z wychowawcami. Badani wskazywali, że dzieci miały pozytywny kontakt z wychowawcami, dobrze się z nimi dogadywały, co było dla nich cennym doświadczeniem i wsparciem.
- Tworzenie wspólnoty. Rodzice zauważyli, że ich dzieci razem z pozostałymi podopiecznymi tworzyli zgraną grupę, byli ze sobą blisko związani.

Wspólnie coś przygotowują, uczą się, żeby razem taka wspólnota... (O19)

- Poprawa zachowania. Badani zauważyli, że dzięki zajęciom w świetlicy ich dzieci lepiej się zachowywały, były spokojniejsze w domu i w szkole, sprawiały mniej problemów wychowawczych, były bardziej obowiązkowe.

Zachowanie im się poprawiło i widzę, że tutaj panie też biorą na to dużą uwagę np. jeżeli źle się zachowują, albo jakieś inne sytuacje mają na świetlicy, automatycznie jest telefon wykonywany do rodziców i jest informacja, że było niegrzeczne i musi opuścić świetlicę. A to jest taka delikatnie mówiąc kara dla dziecka, żeby wiedziało, że zrobiło źle, że nie wolno tak się zachowywać, że jednak popełniło błąd i że musi godzinę lub dwie wcześniej opuścić świetlicę albo dzień czy dwa nie może przychodzić. Wtedy on rozumie, że źle się zachowywał i widzę, że wyciąga wnioski z tego, i że te panie mają bardzo dobry wpływ na te dzieci. (O7)

(...) Chętniej syn odrabia lekcje, bo były problemy właśnie z jego odrabianiem lekcji, coraz chętniej odrabia lekcje w domu. (O14)

(...) Widzę różnicę samozachowawczą, odzywanie się do siebie, jest pełna kultura zachowana. Jestem zadowolona z zajęć z psychologiem syna, bo mieliśmy dużo problemów. (...) (O24)

- Poprawa wyników w nauce. Kolejną korzyścią dostrzeżoną przez rodziców było podniesienie ocen w szkole. Wiązało się to zapewne z organizowaniem przez placówkę korepetycji, czy udzielaniem pomocy w odrabianiu lekcji.

(...) Postępy są, bo czy z czytania czy z różnych takich innych rzeczy jak na razie ma piąteczki, tak że pomaga chyba to. Jesteśmy zadowoleni. (O14)

- Wsparcie w trudnych sytuacjach. Rodzice zauważyli, że ich dzieci w sytuacji, gdy miały jakiś problem mogły zwrócić się z prośbą o pomoc do swoich wychowawców.

Panie pomagają (...) jak dzieci mają jakiś problem to bez problemu. (O17)

- Możliwość wyrwania się z małej miejscowości. Część rodziców zwróciła uwagę, że dzięki organizowanym przez świetlicę wycieczkom, ich dzieci mogły wyjść poza miejscowość, w której mieszkały, skorzystać z zajęć, do których na co dzień nie miały dostępu. Tym bardziej, że rodzice nie zawsze mogli im to zapewnić.

Jestem zadowolona z racji tego, że mogą w ogóle wyjść z domu, bo w tak małej miejscowości, jak nasza, to jest ograniczone. Jest to dla nich jakaś odskocznia od codzienności. Jest to dla nich rozrywka i fajna forma spędzania czasu. (O23)

- Nawiązanie kontaktu z osobami z innych miejscowości. Badani zauważyli, że dzięki uczęszczaniu do PWD ich dzieci poszerzyły krąg swoich znajomości.

Znajomości nowe, kontakt z dziećmi nie tylko ze szkoły swojej, ale tu z regionu. (O23)

- Możliwość rozwoju. Rodzice docenili także ogólną możliwość rozwoju poprzez rozbudzanie zainteresowań, czy realizowanie pasji.

No oczywiście bardzo jestem zadowolona z tych zajęć, bo dziecko ma szansę się rozwijać. (O30)

Wśród korzyści, jakie rodzice upatrywali dla siebie wymieniono:

- Ułatwienie i pomoc. Rodzice wyznali, że dzięki temu, iż dzieci były pod opieką PWD oni sami nie musieli się martwić, że będą narażone na niebezpieczeństwo. Poza tym, otrzymywały tam pomoc w obszarach, w których rodzice sobie nie radzili.

Bardzo się czuję odciążona i na luzie bo jestem pewna, że nic złego im się nie stanie. (O12)

Panie tam wytłumaczą, bo ja nie jestem w stanie wytłumaczyć. (O12)

- Wsparcie w trudnych sytuacjach. Respondenci przyznawali, że oni też mogli liczyć na pomoc i wsparcie wychowawców PWD, gdy sobie z czymś nie radzili lub borykali się z problemami.

(...) nawet jak ktoś ma w rodzinie problem, to bardzo chętnie pomogą. (O17)

- Czas wolny. Badani wskazali, że dzięki temu, że ich dzieci uczęszczały do placówki, oni mieli czas na załatwienie pilnych spraw, opiekę nad pozostałymi, młodszymi dziećmi, zajęcie się domem czy po prostu na odpoczynek i chwilę relaksu.

Jest czas po pracy dla mnie, żebym mogła wyjść na zakupy, coś załatwić. (O17)

Mam czas trochę dla siebie, trochę ciszy, spokoju (...). (O26)

Nieraz muszę wyjść czy coś załatwić, czy różne takie sprawy, tak, że mogę już chłopców zostawić i wiem, że w domu nie są sami, tylko tutaj są pod opieką. (O27)

Pojawiło się również kilka wypowiedzi mówiących o tym, co można ulepszyć w PWD.

- Wskazano tutaj na braki w dofinansowaniu jednostki i pokazywano, w jakich obszarach potrzebne było dla nich wsparcie. Chodziło przede wszystkim o remont i dostosowanie placówki do potrzeb podopiecznych (remont sali, odpowiedni plac zabaw), a także o jej wyposażenie, na przykład zakup komputera, gier planszowych.

(...) Świetlica jest w ogóle do remontu. Cała, dlatego, że jest wilgoć, jak deszcz pada to koło okien się leje (...). (O5)

Opiekunowie dzieci uczęszczających do PWD wypowiadali się również na temat potrzeb podopiecznych w kontekście zajęć, terapii czy form spędzania czasu w placówce, które nie są prowadzone przez jednostkę. Część wypowiedzi dotyczyła bycia usatysfakcjonowanym z oferty działalności PWD.

Wszystko co powinno być, to jest. Wydaje mi się, że jest w porządku. (O78)

Dzieci wszystko mają, czy ja mogę coś jeszcze wymyśleć? Odpowiadam – nie. Oni wiedzą co robią. (O13)

Jednakże respondenci wskazywali również następujące formy, o które mogłaby zostać poszerzona oferta placówki:

- Działania edukacyjne. Rodzice wskazywali na potrzebę wprowadzenia zajęć zarówno z języka polskiego, jaki i nauki języka obcego (zwykle języka angielskiego). Część opiekunów chciałaby również wprowadzenia zajęć komputerowych. Pojawiła się również opinia o zajęciach z historii.

[zajęcia – przyp. autora] komputerowe mogłyby być. Dużo dzieci mówi, żeby komputerowe były, też mógłby być angielski albo niemiecki. (O65)

Najbardziej, to chyba historia ich interesuje i tego historyka brakuje. (O115)

Do tej grupy potrzeb można również zaliczyć opinię o konieczności wprowadzenia warsztatów ćwiczenia asertywności.

Takie zajęcia z asertywności, żeby potrafiły powiedzieć nie, żeby się nie bały odmówić. Taka pomoc w zachowaniu w trudnych sytuacjach. (...) W domu się dużo tłumaczy, ale jak są takie zajęcia dodatkowe, gdzie dziecko to ćwiczy, dowiadyje się, jest inaczej. (O62)

- Zajęcia sportowe. Zdaniem niektórych badanych w PWD brakuje wyjazdów na basen, czy możliwości grania w piłkę na świeżym powietrzu.

(...) Jakby raz na jakiś czas był wyjazd na basen, to byłoby fajnie.(...) (O65)

- Zajęcia artystycznych. Respondenci wskazywali tutaj na wzbogacenie oferty PWD o lekcje z plastyki, tańca, czy muzyki.

(...) Brakuje nauki jakiegoś języka, czy pomocy, czy zajęć tanecznych, żeby te dzieciaki miały jakieś takie już konkretną umiejętność. (O16)

- Inne rodzaje zajęć, o które mogłaby zostać wzbogacona oferta placówki. Wskazano tu potrzebę organizacji zajęć kulinarnych.

(...) Pytałam o jakieś zajęcia kulinarne, jakieś gotowanie, przygotowywanie sałatek (O5)

Wsparcie fachowe

Bardzo często pojawiającymi się stwierdzeniami, który wskazywały na zaspokojenie potrzeby zarówno dzieci, jak i ich rodziców i opiekunów były takie, które wskazywały na fakt dostarczania przez świetlice wsparcia, którego ze względu na fakt niewystarczających kompetencji, nie potrafią udzielić osoby dorosłe w rodzinie. Jak wskazują wypowiedzi zawarte poniżej, wsparcie takie dotyczyło głównie takich aspektów, jak pomoc w nauce z konkretnego przedmiotu, pomoc w przypadku specjalnych potrzeb edukacyjnych (np. ADHD).

Bardzo ciężko mu wchodzi nauka. Ja jestem matka, babka i dziadek, wszystko w jednej osobie i może nie jest mi ciężko, bo jakimś tam jełopem do kwadratu nie jestem, ale Jasiek potrzebuje masę czasu, masę cierpliwości. On ma popularnie mówiąc jakieś tam ADHD, ja się na tym nie znam i wie pani, świetlica, świetlica to cudowne miejsce, bo prowadzą ją fachowcy, fajni ludzie. (O2)

Córka zobaczyła taką wywieszkę, że jest taka świetlica, że mogą pomóc, bo ona ma trudności z polskim. Matematyka, to nawet jej możliwie idzie, tylko w tym polskim.(O3)

Po pierwsze, z powodów chodzi mi o te lekcji, bo jest ten angielski. Ja nigdy się nie uczyłam angielskiego, wiadomo początki, czy coś jest Pani X. co pomaga. Pani X wytłumaczy dobrze, i pomaga mówię Pani, że ja bym w domu nie zrobiła angielskiego, powiem Pani my uczyliśmy się inaczej, teraz nauka jest inaczej. Chodzi o to, że matematyka czy polski jest Pani X, bo też dobrze wytłumaczy, moja X. się dobrze umie tutaj skupić, a ja jestem troszkę taka za nerwowa, o matko, to tamto, ja nie dam rady, ja tego nie potrafię, no my wiadomo inaczej się uczyliśmy, a X znów ona mówi, że o matko, gdyby nie ta świetlica, to ja bym nie odrobiła chyba z tobą żadnych lekcji. (O12)

Jeśli kończą lekcje o 16, 17, tak jak w tamtym roku, to z całą trójką na raz odrobić lekcje, a niektóre tematy są tak trudne, że sama nie dawałam rady, a panie tutaj dużo pomagają w odrabianiu lekcji, czy jakiś referat zrobić,

coś wydrukować, czy wypracowanie napisać, to tutaj panie pomagają i to jest bardzo duże ułatwienie. (O7)

Zdecydowaliśmy się przysyłać syna z powodów takich, że syn miał troszkę problemy z niedosłuchem i takimi sprawami zdrowotnymi, no i miał kłopoty z nauką. I żeby mu tutaj pomóc, w tym jego rozwinięciu się, żeby dziecko poszło do przodu w nauce, to zdecydowaliśmy się tutaj – przyszedł na próbę, dobrze się poczuł i od tamtej pory chce przychodzić. (O14)

Z racji tego, że my jako dorośli, czas nam ucieka i potrzebujemy wsparcia i opieki przy odrabianiu lekcji, córka ma niemiecki i angielski, więc ktoś, kto ma ku temu predyspozycje i wykształcenie jest bardziej w stanie jej pomóc niż rodzic. (O10)

Zaimponowało mi to, że tam odrobią lekcje, w których ja nie umiem pomóc. (O19)

Ona z chęcią bardzo często przychodzi, nieraz wychodzi wcześniej ze szkoły, to już 2 godziny mamy i pyta mamus długo jeszcze, mamus kiedy do świetlicy, bo już się nie może doczekać. Także tą radość widać, że ona chce tu przychodzić systematycznie. Nawet jak jest chora, to już ma problem, bo cały tydzień nie będę chodzić, bo siedzę w domu, ale ciągle ma ten etap świetlicy, że dzisiaj pójdę, jutro już jest sobota, to nie pójdę, będę się nudzić. (O29)

Bo właśnie, jeśli chodzi o te lekcje, bo nieraz było tak, że on mnie troszeczkę oszukiwał w domu. A tutaj pani jest – jedna z pań jest babcią wnuczki, która chodzi do tej samej klasy, tak, że ma kontakt... i było w domu często tak, że się okazywało, że ma czegoś niezrobione a tutaj wiem, że na świetlicy pani pilnuje i może ma respekt też przed panią i pokazuje wszystko, co ma do zrobienia i te lekcje są odrobione. Wiem na pewno, że są odrobione, jeszcze w domu mu sprawdzę i jakoś tak, nie ma już tych uwag, takich jak wcześniej. We wrześniu był taki moment, chyba dwa tygodnie, że on po prostu mnie kręcił w domu, mówił, że już zrobione wszystko, ja też tak obejrzałam, wydawało mi się, że zrobione a okazało się, że nie. (O31)

Kontakty społeczne

Częste było podkreślanie roli PWD w budowaniu okazji do tworzenia i utrzymywania więzi społecznych, których występowanie wiązane jest z lepszymi warunkami rozwoju dzieci:

A jak są takie pochmurne dni, czy deszczowe, czy mróz jest bardzo, to się tu spotykają dzieci, bardzo dużo dzieci tu przychodzi, uczęszcza. (O16)

To bardziej ta integracja z dziećmi, są takie bardziej otwarte, czy w szkole, czy gdzieś jak gdzieś wychodzą, to takie... nie krępują się. Takie tu mają zajęcia, lekcje odrabiają, no to bardziej skupiają się na lekcjach, no mówię, tutaj sobie pomagają wzajemnie, jak ktoś coś nie wie, to zawsze tak sobie pomagają. (O6)

Chęci towarzystwa, widywania się z rówieśnikami. (O23)

Dużo mają swoich kolegów tutaj ze szkoły, z podwórka, po prostu lubią tu chodzić. (O7)

Mieszkamy tuż naprzeciwko, bo my z okien widzimy na co dzień świetlicę i zaczęła tu uczęszczać między innymi po to, żeby już od małego być wśród dzieci, i że tak powiem, łąpać te kontakty i jest to takie urozmaicenie czasu po południu (O17)

Żyje w grupie. On jest najmłodszy. U mnie w domu jest właśnie taki pupilek, a tutaj między dziećmi jest to, jest inaczej (O13)

„Ojeja, nudzi mi się”, a tutaj, jak przyjdzie, to nawet mówi „Babciu, wiesz co – tu się fajnie chodzi” mówi. Jeszcze dzisiaj to mówi tak „Wiesz”, bo ja myślałam, że na świetlicę tam córka zapisywała, a ona mówi tak „Nie, na świetlicy to ja już wszystkich znam a tutaj, to stale świeże buzie są” mówi „To poznaję nowe otoczenie” mówi. (O3)

Może tutaj z dziećmi w swoim wieku się spotykać, to na takiej zasadzie. Myślę, że taki otwarty jest, bo to z dziećmi, starsze, młodsze, łąpie też takie kontakty, znaczy, ze starszymi się zna i z młodszymi się zna. (O27)

Wsparcie logistyczne codziennego funkcjonowania

Badani wskazywali również, iż korzystanie z oferty PWD pozwala im pracować zawodowo, na przykład w systemie zmianowym. Pomoc o tym charakterze okazała się szczególnie przydatna osobom samotnie wychowującym dzieci lub nie posiadającym wsparcia ze strony rodziny.

Pracy zawodowej tak, niestety mieszkamy nie w okolicy, troszkę dalej inna, więc inna miejscowość, a samodzielnie do domu trochę daleko, a komunikacja miejska, tutaj połączenia brak, z tego tytułu musi czekać, aż mama odbierze. (O21)

Z takich, że ja pracuję, po szkole nie ma kto być z nimi w domu, mąż też pracuje, przychodzą po lekcjach tutaj, odrabiają lekcje i się bawią. (O6)

Ja pracuję, dziecko po skończeniu szkoły nie za bardzo ma gdzie się podziać, dlatego do tej świetlicy go skierowałam. (O11)

Jeśli chodzi o pracę, bo ponieważ mam różne godziny pracy takie, że nie zawsze jest w stanie zaplanować. (O27)

Pierwszym powodem to było to właśnie, że umożliwia mi to pójście do pracy, bo pracuję w systemie 12 godzinnym, więc no, na pewno po szkole jak przychodzą tutaj i zostają a konkubent jest do 18 w pracy, to na pewno mi to ułatwia (O18).

12 REKOMENDOWANE DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE FUNKCJONOWANIE I ROZWÓJ PLACÓWEK WSPARCIA DZIENNEGO

Pogłębiona analiza zebranego materiału badawczego pozwoliła na sformułowanie następujących ogólnych i szczegółowych rekomendacji:

1. Diagnoza wykazała, iż znajomość przepisów prawnych, regulujących funkcjonowanie PWD, jest w przypadku wielu przedstawicieli kadry placówek niewystarczająca. Warto podjąć działania wspierające w tym zakresie świadomość prawną pracowników. Wśród rekomendowanych działań zmieniających ten stan rzeczy proponuje się przygotowanie skróconego informatora prawnego wymieniającego i krótko opisującego najistotniejsze regulacje oraz zapewnienie placówkom bieżącej opieki lub doradztwa prawnego na poziomie regionalnym/lokalnym.
2. Jakość funkcjonowania PWD pod względem organizacji pracy i oferty jest bardzo zróżnicowana. W celu długofalowego podniesienia jakości pracy placówek warto włączać kryteria jakościowe do konkursów na powierzenie zadań w ramach ich działalności. Do takich kryteriów należy zaliczyć, między innymi: proponowane rozwiązania w zakresie współpracy z rodzicami/opiekunami prawnymi oraz innymi instytucjami (przede wszystkim szkołą, gdzie uczęszczają podopieczni), bogactwo i jakość realizowanych rozwiązań pedagogicznych, włączenie wszystkich grup docelowych (w tym starszej młodzieży), ewaluowanie stosowanych rozwiązań oraz metody wspierania kadry (praca zespołowa, superwizja, szkolenia).
3. Kluczowe jest zapewnienie stabilności infrastrukturalnej, finansowej i kadrowej funkcjonowania PWD. Uzależnienie zakresu ich aktywności od konkursów i krótkotrwałych grantów (co w świetle zrealizowanej diagnozy ma miejsce w wielu przypadkach) jest niekorzystne dla rozwoju dzieci i sytuacji ich środowiska. Podopieczni wiążą się emocjonalnie z placówką, która obejmuje nad nimi opiekę – nagłe przerwanie lub znaczne ograniczenie jej działania, jest w wielu przypadkach traumatycznym doświadczeniem dla dzieci, których sytuacja życiowa jest z reguły bardzo trudna. Przedstawiona rekomendacja jest ściśle powiązana z koniecznością dbałości o warunki pracy kadry, umożliwiające jej długotrwałe zatrudnienie i realizację powierzonych zadań. Istotne jest korzystanie z form zatrudnienia (umowa o pracę) i oferowanie warunków finansowych sprzyjających poczuciu stabilizacji zawodowej i zapobiegających nadmiernej fluktuacji kadry.
4. Warto promować model szerokiej lokalnej współpracy instytucjonalnej. Placówki, które już działają w takim modelu, wskazują na szereg korzyści, to jest

otrzymują specjalistyczną pomoc merytoryczną od innych podmiotów, mają możliwość uczestnictwa w inicjatywach i programach organizowanych przez inne instytucje, czy poszerzają swoją ofertę pomocową. Analiza społeczno-demograficzna populacji podopiecznych PWD oraz potrzeby wyrażane przez kadre wskazują, że istotnym obszarem wsparcia jest metodyka pracy z dziećmi i młodzieżą ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym radzenie sobie w sytuacjach trudnych wychowawczo. Można tutaj wykorzystać potencjał praktyków szkolnictwa specjalnego – zarówno w rozwiązaniach szkoleniowych dla kadry PWD, jak i w doradztwie w przypadku rozwiązywania określonych problemów wychowawczych. Szkolenia tego typu powinny mieć jednak wymiar praktyczny, i być dostosowane do specyfiki organizacyjnej pracy w PWD.

5. Należy doskonalić współpracę PWD z rodzinami/opiekunami prawnymi podopiecznych. Wyniki badań wskazują, że szczególną efektywnością podejmowanych działań charakteryzowały się te PWD, gdzie takie współdziałanie funkcjonuje. Warto jednak zwrócić uwagę, iż występowanie wysokiej jakości współpracy było silnie powiązane z wiedzą merytoryczną i aktywnościami podejmowanymi przez kadre PWD. Konieczne jest tu zatem wsparcie dotyczące metodyki kształcenia kadry w zakresie pracy z rodziną problemową oraz stymulowanie wymiany doświadczeń pomiędzy pracownikami różnych PWD, w obszarze dobrych praktyk w tym zakresie.
6. Istnieje potrzeba doposażenia placówek w pomoce i środki dydaktyczne (w świetle wypowiedzi często organizowane przez pracowników we własnym zakresie), umożliwiające realizowanie szerokiej, atrakcyjnej oferty zajęć. Szczególnie potrzeba ta dotyczy wyposażenia w sprzęt komputerowy i multimedialny oraz poprawę w zakresie dostępu do internetu (na co wskazują zarówno wypowiedzi kierowników/wychowawców/pedagogów/pracowników, jak i podopiecznych PWD). W przypadku młodych ludzi ze środowisk defaworyzowanych nie tyle chodzi o korzystanie z internetu w czasie zajęć, ale w większym stopniu o możliwość wykorzystywania nowoczesnych technologii w pracy wychowawczej, używania ich do kształcenia kompetencji medialnych, „cyfrowych”. Ich posiadanie we współczesnym świecie jest warunkiem koniecznym bezpiecznego, rozwijającego uczestnictwa w mediach społecznościowych oraz korzystania z internetu.
7. Istnieje potrzeba wspierania pracowników merytorycznych w postaci kierowania do tej grupy dostępnej (również finansowo) oferty szkoleniowej i doradczej (superwizyjnej). Mimo widocznego w wypowiedziach kierownictwa i kadry znaczącego optymizmu oraz zaangażowania pozwalającego na przezwyciężanie różnych przeszkód, warto pamiętać, że ze względu na złożoną naturę problemów

z jakimi się spotykają, ich efektywne działania wymagają wsparcia, między innymi, merytorycznego. Nie można również pominąć aspektu poczucia nieadekwatności zarobków do zakresu obowiązków kadry merytorycznej, często specjalistów z licznymi kompetencjami.

8. Istnieje potrzeba zabezpieczenia/wzmacniania stabilności finansowej placówek. Jej brak powoduje poważne problemy utrudniające realizowanie podstawowych zadań PWD. Warto zauważyć, że długotrwałe funkcjonowanie w sytuacji różnych niedoborów (nawet przy znaczącym zaangażowaniu pracowników), a zwłaszcza braku stabilności finansowej placówki, narusza zarówno potrzeby bezpieczeństwa wychowanków, jak i samej kadry (uszczupla ich zasoby, możliwości radzenia sobie). Rekomendacja ta oparta jest na materiale jakościowym, z którego wynika, iż główne bariery w funkcjonowaniu PWD mają zdaniem respondentów (głównie osób kierujących placówkami) charakter finansowy.
9. Istnieje potrzeba rozszerzania oferty działań realizowanych przez PWD, przede wszystkim dla starszych uczestników (młodzieży) i przełamywanie barier ograniczających udział wychowanków z niepełnosprawnością (zarówno fizycznych, jak i organizacyjnych). Mimo, iż w większości przypadków młodzi ludzie nie oczekują istotnych zmian, poprawy funkcjonowania placówek czy wzbogacania ich oferty, do wnoszonych propozycji zaliczyć można rozszerzenie dostępności placówek również w dni wolne od nauki szkolnej oraz szersze uwzględnienie oferty dla starszej młodzieży. Dodatkowo należy także wykorzystać już wypracowane i przetestowane rozwiązania metodyczne skierowane do tej grupy docelowej (por. Adamiak, Pyżalski, 2013). W przypadku uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (przede wszystkim z niepełnosprawnością) w wypowiedziach kadry pojawiła się kwestia niedostosowania lub niedostępności budynków dla osób z ograniczonymi możliwościami mobilnymi, co jest szczególnym ograniczeniem dla starszej młodzieży z niepełnosprawnością (formalnie nie mogącej korzystać z PWD).
10. Warto rozwijać, prawie nieobecną w dotychczas stosowanej metodyce PWD, metodę podwórkową, streetworkerską, która przy właściwym wsparciu metodycznym i szkoleniu wykonawców stanowi bardzo dobre i skuteczne uzupełnienie tradycyjnych działań (Biernat, 2009). Jest to jednak metoda trudna w realizacji i przy planowaniu jej szerszego wdrażania proces ten wymaga przemyślanego systemowego wsparcia. Chodzi tu przede wszystkim o fachowe przygotowanie personelu. Rola osoby pracującej metodą podwórkową jest szczególnym działaniem – funkcjonowaniem między wymiarem formalnym i nieformalnym (w relacjach z podopiecznymi i ich rodzinami). Istotne są także kwestie prawne

i etyczne prowadzonych działań. Te właśnie kwestie powinny być szczególnie starannie opracowane na etapie przygotowania zawodowego, głównie szkolenia fachowego personelu, który koniecznie powinien pracować w zespole i korzystać ze specjalistycznej superwizji.

SPIS TABEL

Tabela 1 Szczegółowy rozkład badań zrealizowanych w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego	25
Tabela 2 Forma prowadzonej PWD	34
Tabela 3 PWD określające swoją działalność jako formę łączoną.....	34
Tabela 4 Organ prowadzący PWD.....	35
Tabela 5 Rodzaj podmiotu prowadzący PWD	36
Tabela 6 Zasięg działania PWD	36
Tabela 7 Współpraca PWD z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej	37
Tabela 8 Funkcjonowanie PWD w okresie wakacyjnym	37
Tabela 9 Częstotliwość korzystania z oferty PWD przez dzieci.....	38
Tabela 10 Liczba dzieci korzystających z zajęć organizowanych przez PWD okazjonalnie	39
Tabela 11 Liczba podopiecznych w PWD w podziale na płeć	39
Tabela 12 Liczba podopiecznych w PWD w podziale na sytuację rodzinną	40
Tabela 13 Liczba podopiecznych w PWD w podziale na wiek.....	40
Tabela 14 Liczba dzieci uczęszczających do placówki w podziale na rodzaj niepełnosprawności	42
Tabela 15 Liczba dzieci wymagających pomocy psychologiczno-pedagogicznej	42
Tabela 16 Procentowy rozkład liczby uczestników PWD z podziałem na klasy.....	43
Tabela 17 Procentowy rozkład liczby uczestników PWD z podziałem na rok urodzenia.....	43
Tabela 18 Staż uczestników w PWD.....	44
Tabela 19 Ranking występowania pozytywnych zachowań	45
Tabela 20 Ranking występowania zachowań podopiecznych o charakterze negatywnym	46
Tabela 21 Częstotliwość realizowania działań w PWD.....	47
Tabela 22 Poziom w jakim PWD spełniają podstawowe wymagania dotyczące wyposażenia i warunków lokalowych.....	51
Tabela 23 Personel PWD według stanowisk	55
Tabela 24 Rozkład procentowy stwierdzeń opisujących poszczególne placówki.....	62
Tabela 25 Ranking średnich arytmetycznych ilustrujących potrzeby rozwoju poszczególnych kompetencji pracowników PWD	63
Tabela 26 Procentowy rozkład odpowiedzi ilustrujący potrzeby rozwoju poszczególnych kompetencji pracowników PWD	64
Tabela 27 Kwota budżetu, jakim rozporządzały PWD w 2015 oraz 2016 r. (w %).....	66

Tabela 28 Źródła finansowania PWD (w % – odsetki nie sumują się, ponieważ każda PWD mogła korzystać z kilku źródeł)	67
Tabela 29 Udział poszczególnych źródeł finansowania w całości rocznych budżetów PWD (% PWD, dla których dane źródło stanowi określoną część budżetu – wśród korzystających z danej formy finansowania)	68
Tabela 30 Oceny dokonywane przez kierowników PWD, czy środki pozyskane w 2016 r. były wystarczające do prowadzenia ich działalności (w %)	70
Tabela 31 Liczba PWD, które w 2016 r. otrzymały wsparcie rzeczowe – w podziale na typy źródeł wsparcia (w % – odsetki nie sumują się, bo każda PWD mogła korzystać z kilku źródeł wsparcia)	76
Tabela 32 Instytucje, z którymi współpracują PWD	77
Tabela 33 Średnie oceny jakości współpracy z poszczególnymi instytucjami	84
Tabela 34 Procentowy rozkład odpowiedzi dzieci i młodzieży na pytania dotyczące wsparcia ze strony pracowników PWD	102
Tabela 35 Przekonania o realizacji przez PWD wybranych oczekiwań podopiecznych ..	103
Tabela 36 Kategorie odpowiedzi uczestników, dotyczące potrzeby zmiany w funkcjonowaniu PWD	105
Tabela 37 Kategorie tematyczne (główne i poboczne) i przykłady wypowiedzi uczestników PWD ilustrujące obszary największej satysfakcji z oferty PWD	110
Tabela 38 Kategorie tematyczne wypowiedzi uczestników PWD dotyczące obszarów najmniejszej satysfakcji z oferty placówek	112
Tabela 39 Osobiste korzyści postrzegane przez wychowanków PWD	114

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1 Procentowy rozkład rodzajów prowadzonej placówki opiekuńczej	35
Rysunek 2 Uczestnictwo w zajęciach organizowanych przez PWD dzieci z orzeczoną niepełnosprawnością	41
Rysunek 3 Modelowa lokalna współpraca instytucjonalna realizowana przez PWD....	85

ANEKSY DO RAPORTU

1. Szczegółowy opis zastosowanej w badaniu metodyki;
2. Lista dokumentów, publikacji i innych materiałów źródłowych, wykorzystywanych przy badaniu. Bibliografia.
3. Narzędzia badawcze zastosowane w badaniu;
4. Listy obecności ze wszystkich szkoleń ankieterów i moderatorów organizowanych w ramach realizacji każdej metody badawczej (w oddzielnym pliku);
5. Raport z przeprowadzonych wywiadów pogłębionych (w oddzielnym pliku);
6. Raport z przeprowadzonych badań (w oddzielnym pliku);
7. Zestawienia danych zebranych z poszczególnych metod badawczych (pliki na nośniku elektronicznym);
8. Transkrypcje z przeprowadzonych wywiadów pogłębionych (pliki na nośniku elektronicznym);
9. Prezentacja multimedialna wyników badań (pliki na nośniku elektronicznym).

Szczegółowy opis zastosowanej w badaniu metodyki

W celu realizacji badań, aby uzyskać efekt triangulacji, wykorzystano następujące metody badawcze odnoszące się do różnych grup respondentów:

1. Analiza danych zastanych

Analiza danych zastanych koncentrowała się na zgromadzeniu aktualnych informacji na temat pełnej próby placówek wsparcia dziennego z terenu województwa łódzkiego oraz ich otoczenia (wraz z kontekstem formalno-prawnym). Ponadto analizie treściowej poddano *Ustawę z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* oraz inne akty prawne dotyczące organizacji pracy placówek wsparcia dziennego (m.in. rozporządzenie dot. specjalnych potrzeb edukacyjnych, *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich*), wraz z ewolucją relewantnych aktów legislacyjnych. Uwzględniono także założenia Instytucji Zarządzającej RPO dotyczące zakresu zadań tego typu placówek, a także inne akty prawne częściowo regulujące pracę placówek. Dokonano także kwerendy literaturowej wcześniej przeprowadzonych badań naukowych dotyczących funkcjonowania placówek wsparcia dziennego i przedstawiono ich najważniejsze wyniki (lista źródeł znajduje się w załączeniu).

2. Badanie ilościowe kadry kierowniczej placówek (PAPI)

Badanie realizowane na pełnej próbie placówek wsparcia dziennego, na terenie województwa łódzkiego. Placówki zidentyfikowano na podstawie najbardziej aktualnej listy placówek, uzyskanej od RCPS w Łodzi. Aktualność listy została zweryfikowana poprzez kontakt bezpośredni z placówkami. Do placówek skierowano list z podstawowymi informacjami dotyczącymi ram formalnych badania i prośbą o wzięcie w nim udziału. W przypadku opóźnienia odpowiedzi lub braku zgody realizowano ponowny kontakt z tymi placówkami. Wszystkie odmowy podlegały dokumentowaniu w oparciu o specjalnie zaprojektowany formularz. W każdej placówce badana była jedna osoba zajmująca się organizacją pracy w placówce (kierownik lub jego reprezentant).

Badanie to zostało zaplanowane w celu pozyskania informacji, obejmujących następujące kwestie:

- a. status prawno-organizacyjny;
- b. zasoby (organizacyjne, infrastrukturalne, kadrowe);
- c. źródła finansowania;

- d. dostępna oferta (dane ilościowe zrelatywizowane do typu placówki wsparcia dziennego);
- e. informacje ilościowe nt. statusu społecznego oraz cech społeczno-demograficznych dzieci i młodzieży korzystających z placówek wsparcia dziennego, w tym rozpowszechnienia wybranych typów specjalnych potrzeb edukacyjnych;
- f. realizacja wspierania kompetencji kluczowych rekomendowanych w RPO WŁ na lata 2014-2020.

Realizacja tej części to przeprowadzenie wywiadów kwestionariuszowych z jednym przedstawicielem każdej aktualnie funkcjonującej na terenie województwa łódzkiego placówki wsparcia dziennego, który zajmował się organizacją jej pracy (rozbudowany kwestionariusz) oraz jednym przedstawicielem kadry merytorycznej (skrótowy kwestionariusz – ta grupa badana była głównie metodami jakościowymi).

3. Pogłębione wywiady indywidualne (z listą poszukiwanych informacji) z przedstawicielami merytorycznej kadry placówek kierownikami i wychowawcami)

Badanie zrealizowano metodą pogłębionych wywiadów indywidualnych z listą poszukiwanych informacji. Podejmowało ono następujące zagadnienia:

- a. dostępna oferta programowa placówek wsparcia dziennego (aspekt jakościowy, w tym opis działań ocenianych przez placówki jako najbardziej efektywne);
- b. bariery i potrzeby w funkcjonowaniu placówek wsparcia dziennego;
- c. wpływ działań placówek na sytuację życiową i funkcjonowanie dzieci i młodzieży korzystających z oferty placówek wsparcia dziennego oraz ich rodziców bądź opiekunów prawnych (w ocenie profesjonalistów);
- d. współpraca placówek wsparcia dziennego ze środowiskiem lokalnym, uzupełniona o aspekt współpracy regionalnej i ponadregionalnej;
- e. potrzeby szkoleniowe profesjonalistów merytorycznych placówki.

Wywiady pogłębione uzupełniono krótkim kwestionariuszem. Część pytań zapożyczono ze zmodyfikowanej wersji Kwestionariusza Projektu MDS (autorstwa J. Pyżalskiego) zrealizowanego przez Stowarzyszenie Monar w województwie łódzkim na próbie wybranych placówek wsparcia dziennego w 2012 r.

Wywiady prowadzone były z osobami bezpośrednio pracującymi z podopiecznymi placówek (w każdej placówce jedna osoba) oraz kierownikami placówek. W ostatnim przypadku planowano zbadanie kierownika każdej placówki, jednak ze względu na rzeczywistą sytuację placówek nastąpiła konieczność weryfikacji założeń – por. opis zrealizowanej próby).

Średni czas pojedynczego wywiadu to około 40 minut.

4. Badanie dzieci i młodzieży korzystającej z oferty placówek wsparcia dziennego oraz ich rodziców/opiekunów prawnych

Badanie prowadzone wśród dzieci i młodzieży korzystającej z oferty placówek wsparcia dziennego oraz ich rodziców bądź opiekunów prawnych skupiło się przede wszystkim na pogłębieniu kontekstowych informacji na temat ich statusu społecznego/położenia społecznego, w tym cech społeczno-demograficznych (wstępnie rozpoznanych na podstawie informacji od pracowników placówek) oraz ocenie dostępnej oferty placówek wsparcia dziennego, jej jakości oraz dopasowania do obiektywnie zdiagnozowanych potrzeb.

Badania objęły 50 podopiecznych placówek i 31 ich rodziców/opiekunów prawnych. Zostali oni dobrani losowo z 20 placówek ulokowanych w różnych częściach województwa. W przypadku dzieci respondenci to osoby mające co najmniej 10 lat. Do badanej próby włączono starszych podopiecznych (czyli młodzież), którzy na etapie przedwstępnej analizy okazali się być niedoreprezentowaną ilościowo grupą adresatów oferty tych placówek. W przypadku rodziców/opiekunów prawnych, dobrano takie osoby, które wypełniają te role w odniesieniu do dzieci poniżej 10 roku życia.

Dyspozycje do wywiadu z dziećmi i młodzieżą oraz z rodzicami/opiekunami przedstawiono w załączniku. Średni czas wywiadów to 30-45 min.

Dodatkowo, wiedza kontekstowa pogłębiona została dzięki analizie prac pisemnych podopiecznych, swego rodzaju „mini-wypracowań” (N=20) stanowiących swobodne narracje młodych ludzi na temat osobistego znaczenia uczestnictwa w placówkach wsparcia dziennego (zostali oni dobrani losowo z 5 placówek). Mini-wypracowania, w których badani wychowankowie PWD zostali proszeni o pisemną wypowiedź na temat świetlicy, odczuć związanych z uczestnictwem i tego co lubią w niej robić, są techniką mieszczącą się w metodzie analizy dokumentów (wytworów) szeroko wykorzystywanej w badaniach pedagogicznych (Łobocki, 2013). Dla ułatwienia (np. tym, którzy ze względu na specjalne potrzeby edukacyjne mogą mieć trudności w napisaniu takiego mini-wypracowania) zastosowano ułatwienie w postaci elementu badań projekcyjnych – techniki zdań niedokończonych. Będzie to zdanie rozpoczynające się od: *„Kiedy myślę o tej świetlicy, to...”* (Łobocki, 2013).

Materiał z badań jakościowych został udokumentowany za pomocą nagrań audio z wszystkich przeprowadzonych wywiadów oraz ich transkrypcji. W nielicznych przypadkach, gdzie nie udzielono zgody na nagranie, sporządzona została transkrypcja z notatek. Przyjęto transkrypcję w formie zapisu wszystkich odpowiedzi respondentów na każde kolejne pytanie wywiadu w arkuszu Excel.

Wszystkie narzędzia badawcze do badań ilościowych i jakościowych poddane zostały procedurze pilotażu i konsultacji z ekspertami. Z uwagi na nadreprezentację respondentów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w próbie badawczej odbiorców, grupę ekspercką stanowili przede wszystkim pedagodzy specjalni. Ekspertami byli także 3 dyrektorzy placówek wsparcia dziennego różnego typu. W wyniku pilotażu dostosowano język narzędzi oraz uszczegółowiono i rozszerzono kategorie w badaniach ilościowych.

LISTA DOKUMENTÓW, PUBLIKACJI I INNYCH MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH, WYKORZYSTYWANYCH PRZY BADANIU

Bibliografia

1. Dekert, M., Tomczak, E., Rogowski, P. (2014), *Suwak – innowacyjna metoda kontraktowania usług społecznych na rzecz dzieci. Podręcznik dla JST*, Pobrano z: http://www.rownacszanse.pl/repository/download/suwak/Suwak_-_podrecznik_dla_JST.pdf. [data dostępu: 29.08.2016]
2. Adamiak, P., Pyżalski, J. (2013). *Model Działań Systemowych. Podręcznik metodyczny*, Łódź: Monar.
3. Biernat, T. (2009). *Doświadczenia streetworkingu za granicą : analiza czterech programów. Wychowanie na co Dzień*, 3, 19-22.
4. Brzezińska, A. I., Jabłoński, S., Ziółkowska, B. (2014). Specyficzne i specjalne potrzeby edukacyjne. *Edukacja* 2(127), s. 37–52.
5. Fekkes, M., Pijpers, F.I.M., Fredriks, A.M., Vogels, T., Verloove-Vanhorick, S.P. (2006). *Do bullied children get ill, or do ill children get bullied? A prospective cohort study on the relationship between bullying and health-related symptoms*. *Pediatrics*, 117(5), 1568-1574.
6. Frysztański, K. (2009). *Socjologia problemów społecznych*, Scholar, Warszawa.
7. Giddens, A. (2012). *Socjologia. Wydanie nowe*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
8. Golinowska, S., Broda-Wysocki, P. (2005). *Kategorie ubóstwa i wykluczenia społecznego. Przegląd ujęć*, W: Golinowska, S., Tarkowska, E., Topińska, I. (red.), *Ubóstwo i wykluczenie społeczne*, Warszawa: IPISS, ss. 17-55.
9. Griffiths, L.J., Wolke, D., Page, A.S., Horwood, J.P. (2006). *ALSPAC Study Team, Obesity and bullying: Different effects for boys and girls*. *Archives of Disease in Childhood*, 91, 121-125.
10. Hanyga, K. (2010). *Bieda z biedy. Rozmowa z Wiesławem Łagodzińskim, Sprawy Nauki*.
11. Kaukiainen, A., Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Tamminen, M., Vauras, M., Mäki, H., Poskiparta, E. (2002). *Learning difficulties, social intelligence, and self-concept: Connections to bully-victim problems*. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43, 269-278.
12. Kielin, J. (2002). *Jak pracować z rodzicami dziecka niepełnosprawnego*, Gdańsk: GWP.

13. Kumpulainen, K., Räsänen, E., Puura, K. (2001). *Psychiatric disorders and the use of mental health services among children involved in bullying*. *Aggressive Behavior*, 27, 102-110.
14. Little, L. (2004). *Victimization of children with disabilities*. W: K.A. Kendall-Tackett (red.), *Health consequences of abuse in the family: A clinical guide for evidence-based practice* (s. 95–108). Washington: American Psychological Association.
15. Little, L. (2004). *Victimization of children with disabilities*. W: K.A. Kendall-Tackett (red.), *Health consequences of abuse in the family: A clinical guide for evidence-based practice* (s. 95–108). Washington: American Psychological Association.
16. Łobocki, M. (2013). *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków: Impuls.
17. Łojkowska, M. (2014). *Świetlice uratowane?* <http://poradnik.ngo.pl/wiadomosc/1005204.html#> [data dostępu: 30.08.2016].
18. Maag, J. W., Katsiyannis, A. (2012). Bullying and Students with Disabilities: Legal and Practice Considerations. *Behavioral Disorders*, 37(2), 78-86.
19. Maslow, A. (1990). *Motywacja i osobowość*, PWN, Warszawa.
20. Mencwel, J., Wiśniewski, J. (2014). *Prof. Tarkowska: ubóstwo bez miary*. Wywiad z prof. Elżbietą Tarkowską, *Kontakt*, 27:6-9.
21. Ministerstwo Rodziny, Pracy, i Polityki Społecznej, *Komunikat w sprawie placówek wsparcia dziennego*, <http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/opieka-zastepcza-nad-dzieckiem/komunikaty/komunikat-w-sprawie-placowek-wsparcia-dziennego/>.
22. Mishna, F. (2003). *Learning disabilities and bullying: Double jeopardy*. *Journal of Learning Disabilities*, 36, 336-347.
23. Nabuzoka, D. (2003). *Teacher Ratings and Peer Nominations of Bullying and Other Behaviour of Children With and Without Learning Difficulties*. *Educational Psychology*, 23(3), 307-321.
24. Nabuzoka, D., Smith, P. K. (1993). *Sociometric status and behaviour of children with and without learning difficulties*. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 34(8), 1435-1448.
25. Parsons, T. (1969). *Struktura społeczna a osobowość*, Warszawa: PWE.
26. Plichta, P. (2009). *Nauczyciele i rodzice. O rodzajach relacji i wzajemnym postrzeganiu* [w:] I. Chrzanowska, B. Jachimczak, D. Podgórska-Jachnik (red.) *Miejsce Innego we współczesnych naukach o wychowaniu. Trudy dorastania, trudy dorosłości*, Łódź: WSP w Łodzi/Edukacyjna Grupa Projektowa.
27. Plichta, P. (2015). *Wypalenie zawodowe i poczucie sensu życia pedagogów specjalnych*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT.

28. Plichta, P. (2012). *Przygotowanie nauczycieli do edukacji włączającej-kontekst europejski* w: Dorota Podgórska-Jachnik (red.), *Dobre praktyki pedagogiczne szansą innowacyjnej edukacji*, Łódź: Wydawnictwo Naukowe WSP w Łodzi.
29. Plichta, P. (2012). *Przygotowanie nauczycieli do edukacji włączającej-kontekst europejski* w: Dorota Podgórska-Jachnik (red.), *Dobre praktyki pedagogiczne szansą innowacyjnej edukacji*, Łódź: Wydawnictwo Naukowe WSP w Łodzi.
30. Plichta, P. (2016). *Przemoc rówieśnicza i uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – uwarunkowania i propozycje rozwiązań profilaktycznych. Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 15(1).
31. Pospiszyl, I. (2008). *Patologie społeczne*, PWN, Warszawa.
32. Prokurat, S. (2011). *Wpływ Europejskiego Modelu Społecznego na wyrównywanie nierówności społecznych w Europie, Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, 18: 150-162
33. Pyżalski, J. (2002). *Wypalenie zawodowe a zdrowie i zachowania zdrowotne pedagogów placówek resocjalizacyjnych*. *Medycyna Pracy* 6, s. 495-499.
34. Pyżalski, J. (2012). *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
35. Pyżalski, J., Podgórska-Jachnik, D. (2015). *Badanie potrzeb i satysfakcji z wybranych usług skierowanych do rodzin z dziećmi z orzeczoną niepełnosprawnością w wieku 8-16 lat*. Łódź: Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi.
36. *Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020*, Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego, Wersja 6.0 http://rpo.lodzkie.pl/images/prawo-i-dokumenty/RPO_WL_2014_2020_31_12_2014.pdf.
37. Rogowska, A (oprac.) (2014). *Raport końcowy: Ocena potrzeb rozwojowych pracowników placówek wsparcia dziennego na terenie m.st. Warszawy w oparciu o audyt kompetencyjny*. Pobrano z: https://warszawarodzinna.um.warszawa.pl/sites/warszawarodzinna.um.warszawa.pl/files/raport_z_badanania_kompetencji_pwd_2.pdf, [dostęp: 30.08.2016].
38. Rogowski, P. (2013a). *Placówki wsparcia dziennego: aspekty prawne. Cz. 1. Pedagogia Ojcostwa*, 2, 112-128. <http://www.pedkat.pl/images/czasopisma/po7/14.pdf>.
39. Rogowski, P. (2013b). *Placówki wsparcia dziennego - aspekty prawne. Część 2*, 567-579.
40. Rogowski, P. (2015). *Placówki Wsparcia Dziennego – analiza możliwych zmian legislacyjnych w 2014 – 2015 r.*, <http://kancelaria-rogowski.pl/placowka-wsparcia-dziennego-zmiany/>.

41. Rose, C. A., Espelage, D.L., Monda-Amaya, L.E., Shogren, K.A., Aragon, S.R. (2015). *Bullying and Middle School Students With and Without Specific Learning Disabilities: An Examination of Social-Ecological Predictors*. *Journal of Learning Disabilities*, 48(3), 239-254.
42. Rose, C. A., Monda-Amaya, L. E. (2012). *Bulling and Victimization Among Students With Disabilities: Effective Strategies for Classroom Teachers*. *Intervention in School and Clinic*. 48(2), 99-107.
43. Rose, C. A., Monda-Amaya, L. E., & Espelage, D. L. (2011). *Bullying Perpetration and Victimization in Special Education: A Review of the Literature*. *Remedial & Special Education*, 32(2).
44. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych, Pobrano z: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20081731072>, [data dostępu: 23.04.2016 r.].
45. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, Dz.U. 2013 poz. 532). Pobrano z: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20130000532>, [data dostępu: 14.06.2016].
46. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 października 2015 r. w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych, jakie musi spełniać lokal, w którym ma być prowadzona placówka wsparcia dziennego (Dz.U. 2015, Pozycja: 1630). Pobrano z: <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2015/1630> [dostęp: 13.08.2016].
47. Salmivalli, Ch. (2010). *Consequences of school bullying and violence*. Pobrano z: <http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/33866604.pdf>, [data dostępu: 13.08.2016].
48. Sęk, H. (2000). *Wypalenie zawodowe u nauczycieli. Uwarunkowania i możliwości zapobiegania*, [w:] *Wypalenie zawodowe. Przyczyny, mechanizmy, zapobieganie*, red. H. Sęk, Warszawa: PWN.
49. Siegrist, J., Marmot, M. (eds) (2006). *Social inequalities In Heath. New evidence and policy implications*, Oxford University Press.
50. Strelau, J. (2000). *Psychologia. Podręcznik akademicki*. Tom II, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
51. Suwak – *innowacyjna metoda kontraktowania usług społecznych na rzecz dzieci i młodzieży. Raport z badań „pogłębiona analiza problemu (2012)*, Raport współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego realizacja: grupa doradcza BAS, kier. Baska, S. Pobrano z: <http://docplayer.pl/17252248-Suwak-innowacyjna-metoda-kontraktowania-uslug-spoecznych-na-rzecz-dzieci-i-mlodziezy.html> [data dostępu: 30.08.2016].

52. Szarfenberg, R. (2008). *Pojęcie wykluczenia społecznego*. W: Duda M., Gulla B. (red.) *Przeciw wykluczeniu społecznemu*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PAT.
53. Sztompka, P. (2002). *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Znak, Kraków.
54. Turner, J.H. (2010). *Struktura teorii socjologicznej*. Wydanie nowe, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
55. Urząd Statystyczny w Łodzi, Statystycznego Vademecum Samorządowca 2015, Pobrano z: <http://lodz.stat.gov.pl> [data dostępu: 30.08.2016]
56. *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (Dz.U. 2011 nr 149 poz. 887). Pobrano z: <http://isap.sejm.gov.pl/Download.jsessionid=D7CDEB4ACC1CA9422AD517BA987BCADB?id=WDU20111490887&type=3> [data dostępu: 30.08.2016].
57. Wadsworth, B. (1998). *Teoria Piageta. Poznawczy i emocjonalny rozwój dziecka*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
58. Warzywoda-Kruszyńska, W. (red.). (2012). *Bieda dzieci, zaniedbanie, wykluczenie społeczne*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
59. Warzywoda-Kruszyńska, W., Jankowski, B. (2013). *Ciągłość i zmiana w łódzkich enklawach biedy*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
60. Zaremba L. (2014) *Specjalne potrzeby rozwojowe i edukacyjne dzieci i młodzieży. Identyfikowanie SPR i SPE oraz sposoby ich zaspokajania*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
61. Zarycki T., *Kapitał kulturowy – założenia i perspektywy zastosowań teorii Pierrea Bourdieu*. W: *Psychologia społeczna 2009 t. IV* 1-2(10):12-25.
62. Ziółkowski M. (2012). *Kapitały społeczny, kulturowy i materialny i ich wzajemne konwersje we współczesnym społeczeństwie polskim*, *Studia Edukacyjne*, 22:7-26.

NARZĘDZIA BADAWCZE

Dyspozycje do wywiadu z kierownikiem PWD

OGÓLNE UWAGI DO MODERATORA:

Przed przystąpieniem do pogłębionego wywiadu indywidualnego moderator/-ka powinien/powinna zrealizować części wywiadu kwestionariuszowego przeznaczone dla kierownika placówki wsparcia dziennego. Przed rozpoczęciem wywiadu moderator/-ka powinien/powinna zapoznać się z narzędziem oraz przemyśleć sposób przeprowadzenia rozmowy. W przypadku pozyskania informacji istotnych dla przebiegu wywiadu lub analizy danych, moderator powinien zapisać je poniżej, w przeznaczonym do tego miejscu. Prowadząc wywiad należy wykazać się uwagą oraz na bieżąco dostosowywać formę i sposób zadawanych pytań.

Oznaczenia stosowane w narzędziu:

pismo proste – uwagi do moderatora

kursywa – komunikaty do badanego/badanej

ARANŻACJA	Dzień dobry, [Jeśli wywiad pogłębiony jest realizowany w innym terminie, niż wywiad kwestionariuszowy, moderator powinien się przedstawić, jak poniżej]. Nazywam się ... i jestem moderatorem. Na potrzeby badania pn. „Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby” realizowanego dla Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej, przeprowadzam wywiady z kierownikami placówek wsparcia dziennego. Chciałbym/-abym zadać Panu/Pani kilka pytań. [Jeśli wywiad pogłębiony jest realizowany jako kontynuacja wywiadu kwestionariuszowego, należy pominąć prezentację moderatora]. Chciałbym/-abym porozmawiać z Panem/Panią o funkcjonowaniu placówki wsparcia dziennego, której jest Pan/Pani kierownikiem. Zadam Panu/Pani kilka pytań z prośbą o możliwie najpełniejszą odpowiedź. Interesują mnie wszystkie Pana/Pani opinie i refleksje odnośnie zagadnień, które zostaną poruszone podczas rozmowy. Na pytania, które zadam, nie ma złych, ani dobrych odpowiedzi. Na podstawie swoich wypowiedzi nie będzie Pan/Pani przez nikogo oceniany/-a. Nasza rozmowa jest poufna, a pozyskane na jej podstawie informacje zostaną poddane anonimizacji. Oznacza to, że wszystkie Pana/Pani wypowiedzi będą opracowywane z pominięciem danych, które mogłyby umożliwić Pana/Pani identyfikację. Raport publikowany na podstawie analiz będzie miał charakter zbiorczy, sposób prezentacji danych nie pozwoli na odtworzenie tożsamości poszczególnych rozmówców. Wywiad potrwa... i będzie składał się z części dotyczących..... Chciałbym/-abym nagrywać naszą rozmowę. Nagranie to posłuży do opracowania transkrypcji, nie zostanie nigdzie opublikowane i ma charakter roboczy. Jest ono potrzebne, ponieważ umożliwi rzetelną analizę zagadnień, które omówimy. Wszystko, co Państwo mówicie podczas wywiadów jest bardzo istotne. Nagranie zapobiega utracie ważnych informacji, które mógłbym/-abym przeoczyć lub zapomnieć. Czy zgadza się Pan/Pani na to, abym włączył/-a dyktafon? [Moderator włącza dyktafon i rozpoczyna rozmowę]
OGÓLNE NOTATKI MODERATORA:	

POSZUKIWANE INFORMACJE	PRZYKŁADOWE PYTANIA ORAZ DYSPOZYCJE DLA MODERATORA UWAGA, ZAPROPONOWANO PRZYKŁADY PYTAŃ. STANOWIĄ ONE JEDYŃIE WSPARCIE DLA MODERATORA. MODERATOR POWINIEN SAMODZIELNIE FORMUŁOWAĆ PYTANIA, DOSTOSOWUJĄC FORMĘ I RODZAJ ZADAWANYCH PYTAŃ DO WIEKU I SPOSOBU KOMUNIKACJI BADANEGO	UWAGI/ NOTATKI/ OBSERWACJE MODERATORA
MODUŁ I Uwarunkowania organizacyjno-prawne P1. Uwarunkowania instytucjonalno-prawne i ich wpływ na funkcjonowanie placówki P1.1. Ustawy stanowiące podstawę działań placówki (<i>Ustawa o wspieraniu rodziny...</i>) P1.2. Zarządzenia, przepisy P1.3. Statuty P1.4. Procedury P1.5. Poziom krajowy, regionalny i lokalny	<i>Proszę powiedzieć, jak regulacje prawne wpływają na funkcjonowanie placówki?</i> <i>Jakie zapisy ułatwiają a jakie utrudniają funkcjonowanie placówek?</i>	

MODUŁ II OTOCZENIE, ŚRODOWISKO I ZASIĘG PWD	
Ś1. Otoczenie PWD Ś1.1 Charakterystyka społeczności mieszkającej na terenie oddziaływania PWD Ś1.2 Bezpośrednie sąsiedztwo PWD Ś1.3 Pomoc/współpraca z mieszkańcami Ś2. Zasięg PWD Z1.1 Podopieczni placówki a miejsce ich zamieszkania	<i>Proszę opowiedzieć o otoczeniu PWD? Jak scharakteryzowałaby Pan/Pani dzielnicę/okolicę/ sąsiedztwo PWD?</i> <i>Proszę opowiedzieć coś o sąsiadach?</i> <i>Proszę opowiedzieć o współpracy mieszkańców z PWD?</i> <i>Proszę powiedzieć, z jakich obszarów miasta/ wsi pochodzą podopieczni PWD? Jaką odległość pokonują, aby korzystać z PWD?</i>
MODUŁ III ZASOBY, JAKIMI DYSPONUJĄ PWD ORAZ POTRZEBY PWD	
Z1. Informacje na temat zasobów kadrowych, jakimi dysponuje PWD Z1.1 Ocena warunków pracy w PWD Z1.2 Zasoby wystarczające do celu Z1.3 Ogólna charakterystyka pracowników: ich wiek, płeć, staż pracy etc.	<i>Proszę opowiedzieć o zespole, jaki pracuje w PWD?</i> <i>Jak zasoby kadrowe, którymi dysponuje PWD odpowiadają na potrzeby placówki i jej podopiecznych?</i> <i>Jak scharakteryzowałby/-aby Pan/Pani pracowników merytorycznych oraz odpowiedzialnych za organizację placówki, w której Pan/Pani pracuje?</i> Moderator może podsuwać wymiary charakterystyki: • wiek • płeć • staż pracy • kwalifikacje • wykształcenie • styl pracy • etc.

Z1.4 Adekwatność liczby pracowników na określonych stanowiskach względem potrzeb podopiecznych PWD Z1.5 Fluktuacja, absencja, stałość zatrudnienia Z1.6 Adekwatność kwalifikacji i umiejętności jakimi dysponuje kadra PWD względem potrzeb podopiecznych Z1.7 Praca zespołowa Z1.8 Potrzeby kadrowe PWD i ich różnicowanie w ciągu roku Z1.9 Łatwość pozyskiwania pracowników o odpowiednich kwalifikacjach Z1.10 Wolontariat	<i>Jak wygląda historia zatrudnienia w PWD? Jaka jest częstotliwość zmian na poszczególnych stanowiskach?</i> Moderator może wymienić poszczególne stanowiska: 1. Wychowawca 2. Pedagog 3. Psycholog 4. Osoba prowadząca terapię 5. Opiekun dziecięcy <i>Czy Pana/Pani zdaniem umiejętności i kwalifikacje pracowników merytorycznych oraz odpowiedzialnych za organizację Pana/Pani placówki są adekwatne do potrzeb i oczekiwań podopiecznych oraz wymogów sprawnego i efektywnego funkcjonowania placówki?</i> Moderator może odpowiedzieć, że powyższe pytanie nie dotyczy wyłącznie formalnych kwalifikacji i poświadczonych umiejętności, ale także: • predyspozycji do radzenia sobie z problemami charakterystycznymi dla danej placówki • sposobu pracy • umiejętności interpersonalnych • umiejętności organizacyjnych • etc. <i>Jak wygląda komunikacja/współpraca w zespole PWD?</i> <i>Jak Pan ocenia warunki pracy w Pana/Pani placówce?</i> <i>Jakie działania warto byłoby podjąć, aby uczynić je lepszymi?</i> <i>Czy Pana/Pani zdaniem, liczba pracowników jest wystarczająca, aby zapewnić potrzebną podopiecznym opiekę, wsparcie i pomoc?</i>
---	--

	<i>Jeśli nie – dlaczego? Jak wielu pracowników potrzeba, aby odpowiedzieć na potrzeby podopiecznych.</i> <i>Proszę powiedzieć, czy zapotrzebowanie na kadre merytoryczną różnicuje się jakoś w ciągu roku? Jeśli tak, w jaki sposób?</i> Moderator może dopytać, czy zapotrzebowanie na kadre merytoryczną, związane np. z różnicowaniem liczby podopiecznych, różnicowaniem liczby oferowanych usług, zmienia się w ciągu roku podczas: • weekendów • ferii • wakacji • etc. <i>Jakie znaczenie dla efektywnego i skutecznego funkcjonowania Pana/Pani placówki ma praca wolontariuszy? Proszę o niej opowiedzieć.</i>	
Z2. Informacje na temat zasobów materialnych jakimi dysponuje PWD Z1.1 Adekwatność zasobów materialnych, jakimi dysponuje PWD względem potrzeb związanych z funkcjonowaniem placówki Z1.2 Potrzeby w zakresie uzupełnienia, dostosowania jakości zasobów materialnych do potrzeb podopiecznych i wymagań związanych z działalnością PWD	<i>Jak opisałby Pan/Pani siedzibę PWD?</i> <i>Jak ocenia Pan/Pani stan budynków, pomieszczeń, w których zorganizowana jest praca Pana/Pani placówki?</i> <i>Czy Pana/Pani zdaniem wymaga on zmiany? Jeśli tak, to jakiej i dlaczego?</i> <i>Proszę opowiedzieć, z jakich materiałów, sprzętów, urządzeń korzystacie Państwo podczas zajęć z dziećmi? Czy są one wystarczające?</i> Moderator może podpowiedzieć, że chodzi o: • wyposażenie sal • materiały dydaktyczne – książki, przybory szkolne • zabawki • sprzęt komputerowy, kuchenny • etc.	

	Proszę opowiedzieć, jakie zmiany w zakresie dostępnych materiałów, urządzeń etc. Pana/Pani zdaniem są potrzebne, aby mogli Państwo świadczyć podopiecznym usługi jak najwyższej jakości? Jakie potrzeby ma placówka?	
Z3. Informacje na temat zasobów finansowych jakimi dysponuje PWD Z1.1 Źródła finansowania Z1.2 Pozyskiwanie funduszy Z1.3 Regularność finansowania Z1.4 Ocena adekwatności dostępnych zasobów finansowych względem potrzeb związanych z działalnością PWD Z1.5 Ocena systemu finansowania PWD pod kątem potrzeb i wymagań związanych z działalnością placówki Z1.6 Potrzeby PWD w zakresie finansów Z1.7 Pozyskiwanie sponsorów	Jak finansowana jest działalność PWD? Proszę opowiedzieć o pozyskiwaniu funduszy dla PWD? Proszę powiedzieć, czy zasoby finansowe ośrodka są wystarczające do organizowania dla podopiecznych wszystkich niezbędnych form pomocy, wsparcia i opieki? Czy sposób finansowania działań merytorycznych Pana/Pani zdaniem jest optymalny względem potrzeb podopiecznych? Moderator może dopytywać o to: Czy działania placówki są finansowane w sposób ciągły, czy raczej okresowo? Czy finansowanie różnicuje się pomiędzy poszczególnymi formami zajęć dla podopiecznych? Jeśli tak, to w jaki sposób? Jakie działania Pana/Pani placówki, według Pana/Pani opinii powinny być w pierwszej kolejności dofinansowane? Dlaczego? Jak wygląda poszukiwanie sponsorów przez PWD?	

MODUŁ IV WSPÓŁPRACA PWD Z PODMIOTAMI ZEWNĘTRZNYMI I RODZICAMI	
W1. Instytucje, jednostki, podmioty, z którymi PWD współpracuje W1.1. Współpraca ze środowiskiem lokalnym i ponadlokalnym W1.2. Współpraca z rodzicami/opiekunami W2. Zakres i formy współpracy W3. Ocena jakości współpracy W4. Efekty współpracy W5. Oczekiwania odnośnie współpracy	Proszę opowiedzieć o tym, z jakimi instytucjami, podmiotami współpracuje Pan/Pani placówka? W jakim zakresie? Proszę powiedzieć, jak ocenia Pan/Pani tę współpracę? Dlaczego? Proszę pomyśleć o współpracy z innymi podmiotami i opowiedzieć o efektach tej współpracy? Moderator powinien dopytać osobno o instytucje i osobno o rodziców/opiekunów Z jakimi podmiotami Pan/Pani zdaniem placówka wsparcia dziennego powinna współpracować? Jaki rodzaj współpracy z instytucjami, organizacjami zarządzowymi i innymi podmiotami Pan/Pani zdaniem jest potrzebna? Jakie zmiany należałoby wprowadzić, aby nawiązać tę współpracę?
ZAKOŃCZENIE	
F1. Podsumowanie barier/ problemów/ szans PWD F2. Dodatkowe refleksje i opinie badanego na temat funkcjonowania reprezentowanej PWD	Jakie bariery, szanse, problemy ma PWD? Czy ma Pan/Pani jeszcze jakieś opinie, refleksje na temat pracy placówki wsparcia dziennego, którą Pan/Pani reprezentuje? Proszę mi o nich powiedzieć.
Nie mam już więcej pytań. Bardzo dziękuję, że zgodził/-a się Pan/Pani poświęcić mi czas.	

Dyspozycje do wywiadu z merytorycznym pracownikiem PWD

OGÓLNE UWAGI DO MODERATORA:

Przed przystąpieniem do pogłębionego wywiadu indywidualnego moderator/-ka powinien/powinna zrealizować części wywiadu kwestionariuszowego przeznaczone dla pracownika merytorycznego placówki wsparcia dziennego. Pracownik merytoryczny wybrany do udziału w badaniu powinien dysponować jak najszerszą wiedzą na temat merytorycznych działań badanej PWD, należy mieć na względzie na etapie doboru badanego. Przed rozpoczęciem wywiadu moderator/-ka powinien/-na zapoznać się z narzędziem oraz przemysśleć sposób przeprowadzenia rozmowy. W przypadku pozyskania informacji istotnych dla przebiegu wywiadu lub analizy danych, moderator powinien zapisać je poniżej, w przeznaczonym do tego miejscu. Prowadząc wywiad należy wykazać się uwagą oraz na bieżąco dostosowywać formę i sposób zadawanych pytań.

Oznaczenia stosowane w narzędziu:

pismo proste – uwagi do moderatora

kursywa – komunikaty do badanego/badanej

ARANŻACJA

Dzień dobry

[Jeśli wywiad pogłębiony jest realizowany w innym terminie, niż wywiad kwestionariuszowy, moderator powinien się przedstawić, jak poniżej.]
Nazywam się ... i jestem moderatorem. Na potrzeby badania pn. „Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby” realizowanego dla Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej, przeprowadzam wywiady z pracownikami placówek wsparcia dziennego. Chciałbym/-abym zadać Panu/Pani kilka pytań.

[Jeśli wywiad pogłębiony jest realizowany jako kontynuacja wywiadu kwestionariuszowego, należy pominąć prezentację moderatora.]
Chciałbym/-abym porozmawiać z Panem/Panią o funkcjonowaniu placówki wsparcia dziennego, w której Pan/Pani pracuje. Zadam Panu/Pani kilka pytań z prośbą o możliwie najpełniejszą odpowiedź. Interesuję mnie wszystkie Pana/Pani opinie i refleksje odnośnie zagadnień, które zostaną poruszone podczas rozmowy. Na pytania, które zadam, nie ma złych, ani dobrych odpowiedzi. Na podstawie swoich wypowiedzi nie będzie Pan/Pani przez nikogo oceniany/-a. Nasza rozmowa jest poufna, a pozyskane na jej podstawie informacje zostaną poddane anonimizacji. Oznacza to, że wszystkie Pana/Pani wypowiedzi będą opracowywane z pominięciem danych, które mogłyby umożliwić Pana/Pani identyfikację. Raport publikowany na podstawie analiz będzie miał charakter zbiorczy, sposób prezentacji danych nie pozwoli na odtworzenie tożsamości poszczególnych rozmówców.

Wywiad potrwa... i będzie składał się z części dotyczących...

Chciałbym/-abym nagrywać naszą rozmowę. Nagranie to posłuży do opracowania transkrypcji, nie zostanie nigdzie opublikowane i ma charakter roboczy. Jest ono potrzebne, ponieważ umożliwia rzetelną analizę zagadnień, które omówimy. Wszystko co Państwo mówicie podczas wywiadów jest bardzo istotne. Nagranie zapobiega utracie ważnych informacji, które mógłbym/-abym przeoczyć lub zapomnieć. Czy zgadza się Pan/Pani na to, abym włączył/-a dyktafon?

[Moderator włącza dyktafon i rozpoczyna rozmowę]

OGÓLNE NOTATKI MODERATORA:

POSZUKIWANE INFORMACJE	PRZYKŁADOWE PYTANIA ORAZ DYSPOZYCJE DLA MODERATORA UWAGA, ZAPROPONOWANO PRZYKŁADY PYTAŃ. STANOWIĄ ONE JEDYNIĘ WSPARCIE DLA MODERATORA. MODERATOR POWINIEN SAMODZIELNIE FORMUŁOWAĆ PYTANIA, DOSTOSOWUJĄC FORMĘ I RODZAJ ZADAWANYCH PYTAŃ DO WIEKU I SPOSOBU KOMUNIKACJI BADANEGO	UWAGI/ NOTATKI/ OBSERWACJE MODERATORA
MODUŁ I CHARAKTERYSTYKA PODOPIECZNYCH I ICH POTRZEBY		
P2. Opis trudności związanych z pracą z podopiecznymi oraz sposobów radzenia sobie z nimi	Czy <i>Pana/Pani</i> zdaniem <i>dzieci i młodzież</i> ze środowisk, z których pochodzą <i>Pana/Pani</i> podopieczni potrzebują pomocy placówek wsparcia dziennego? Czy według <i>Pana/Pani</i> wiedzy korzystają z tej pomocy? Czy dostęp do usług placówek wsparcia dziennego jest dobry czy zły w środowiskach, z których pochodzą <i>pana/Pani</i> podopieczni? Z jakimi problemami spotykają się Państwo ze strony podopiecznych? Jakiej jest ich nasilenie? Proszę opowiedzieć o sposobach radzenia sobie z tymi problemami, jakie są stosowane w <i>Pana/Pani</i> placówce? Moderator może dopytać o problemy z następującego katalogu: • wulgarne zachowanie wobec osób dorosłych • wulgarne zachowanie młodych ludzi wobec innych dzieci i młodzieży • palenie papierosów • picie alkoholu • używanie narkotyków • agresja słowna wobec nauczycieli w szkołach • wagary	

	• przynależność do grup destruktywnych • niszczenie mienia (tzw. wandalizm) • prostytuowanie się • drobna przestępczość (np. kradzieże sklepowe) • cyberprzemoc w grupie rówieśniczej • tradycyjna przemoc w grupie rówieśniczej • brak motywacji do nauki w szkole • etc. <i>Jakie pozytywne zachowania obserwują państwo wśród swoich podopiecznych? W jaki sposób motywują Państwo podopiecznych do tego typu działań?</i> Moderator może dopytać o pozytywne zachowania z następującego katalogu: • pomoc kolegom w nauce • wysoka kultura osobista • dobrowolny udział w pracach porządkowych (dekoracja sali, sprzątanie po zajęciach itp.) • obrona kolegów przed agresją • opieka nad młodszymi kolegami • udział w konkursach np. organizowanych przez placówkę, szkołę, dom kultury • udział w grupach/zespołach artystycznych • udział w zawodach sportowych • wywiązywanie się z podjętych zobowiązań • pomoc rodzicom w organizacji pracy/opieki • rozwijanie zainteresowań, pasji	
--	--	--

MODUŁ II ZAKRES DZIAŁAŃ PWD	
D1. Formy w jakich prowadzone są działania w PWD D1.1. Ocena jakości, skuteczności stosowanych w placówce form prowadzenia poszczególnych zajęć D1.2. Ocena popularności poszczególnych form wśród dzieci D1.3. Ocena adekwatności oferty PWD względem potrzeb podopiecznych D2. Pożądane formy prowadzenia zajęć D2.1. Powody istnienia potrzeby realizowania zajęć w pożądanych formach D2.2. Ocena, czy mają szansę być realizowane D2.3. Przyszkość w realizowaniu zajęć w pożądanych formach D2.4. Czynniki, które mogą sprzyjać realizowaniu zajęć w pożądanych formach	<i>W części kwestionariuszowej ustaliliśmy, jakie rodzaje zajęć, terapii, spędzania czasu z podopiecznymi są realizowane w Pana/Pani ośrodku wsparcia dzienniego.</i> <i>Chciałbym/-abym, abyśmy teraz porozmawiali/-ały o formach w jakich poszczególnie zajęcia są najczęściej prowadzone. Proszę mi o nich opowiedzieć.</i> <i>Które spośród realizowanych form zajęć cieszą się największą popularnością wśród podopiecznych? Dlaczego?</i> <i>W jaki sposób w Pana/Pani placówce rozwijane są następujące umiejętności wśród podopiecznych:</i> • porozumiewanie się w języku polskim • porozumiewanie się w językach obcych • kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne • kompetencje informatyczne • umiejętność uczenia się • kompetencje społeczne i obywatelskie • inicjatywność i przedsiębiorczość • świadomość i ekspresja kulturalna <i>Które spośród realizowanych zajęć są Pana/Pani zdaniem są najskuteczniejsze i najbardziej korzystne? Dlaczego? Które są najmniej efektywne? Dlaczego? Jaką najważniejszą korzyści odnosi podopieczni?</i> <i>Czy Pana/Pani zdaniem można zrobić coś, aby realizowane formy zajęć przebiegały sprawniej, były bardziej skuteczne, atrakcyjne dla podopiecznych?</i> <i>Czy Pana/Pani zdaniem warto byłoby wprowadzić inne, nierealizowane w placówce formy prowadzenia zajęć/terapii/spędzania czasu?</i>

D3. Ocena dostępu dzieci i młodzieży ze środowisk reprezentowanych przez podopiecznych do usług placówek podobnych do reprezentowanej	<i>Czy, według Pana/Pani wiedzy, istnieje możliwość, że w najbliższym czasie będą one realizowane? Od czego to zależy?</i> <i>Jakie czynniki stoją na przeszkodzie w realizowaniu wymienianych przez Pana/Panią, pożądanych form zajęć z podopiecznymi?</i> <i>być spełnione, aby wymienione formy, mogły być realizowane?</i>
MODUŁ III ZASOBY, JAKIMI DYSPONUJĄ PWD ORAZ POTRZEBY PWD	
Z2. Informacje na temat zasobów kadrowych, jakimi dysponuje reprezentowana przez badanego/-ą PWD Ś1.1 Ocena warunków pracy w PWD Ś1.2 Ogólna charakterystyka pracowników: ich wiek, płeć, staż pracy etc. Ś1.3 Adekwatność liczby pracowników na określonych stanowiskach względem potrzeb podopiecznych PWD Ś1.4 Potrzeby kadrowe PWD i ich zróżnicowanie w ciągu roku	<i>Czy Pana/Pani zdaniem umiejętności i kwalifikacje pracowników merytorycznych oraz odpowiedzialnych za organizację Pana/Pani placówki są adekwatne do potrzeb i oczekiwań podopiecznych oraz wymogów sprawnego i efektywnego funkcjonowania placówki?</i> Moderator może odpowiedzieć, że powyższe pytanie nie dotyczy wyłącznie formalnych kwalifikacji i poświadczonych umiejętności, ale także: • predyspozycji do radzenia sobie z problemami charakterystycznymi dla danej placówki • sposobu pracy • umiejętności interpersonalnych • umiejętności organizacyjnych • etc. <i>Jak Pan ocenia warunki pracy w Pana/Pani placówce?</i> <i>Jakie działania warto byłoby podjąć, aby uczynić je lepszymi?</i> <i>Czy Pana/Pani zdaniem liczba pracowników jest wystarczająca, aby zapewnić potrzebną podopiecznym opiekę, wsparcie i pomoc?</i> <i>Jeśli nie – dlaczego? Jak wielu pracowników potrzeba, aby odpowiedzieć na potrzeby podopiecznych?</i> <i>Proszę powiedzieć, czy zapotrzebowanie na kadre merytoryczną różnicuje się jakoś w ciągu roku? Jeśli tak, w jaki sposób?</i>

	Jakie znaczenie dla efektywnego i skutecznego funkcjonowania Pana/Pani placówki ma praca wolontariuszy? Proszę o niej opowiedzieć.	
MODUŁ IV ORGANIZACJA PRACY PWD		
O1. Informacje oraz ocena sposobu organizacji pracy pracowników merytorycznych O1.1. godziny pracy O1.2. formy pracy O1.3. zakres zadań poszczególnych pracowników. O2. Informacje na temat wpływu pracowników merytorycznych na organizację pracy PWD O3. Informacje na temat wpływu podopiecznych na sposób pracy PWD O4. Informacje na temat reguł postępowania w PWD	Proszę opowiedzieć mi o organizacji pracy pracowników merytorycznych w Pana/Pani placówce? Moderator może dopytywać: Na jakich zasadach jesteście Państwo zatrudnieni w placówce? Czy Pana/Pani zdaniem są to formy zatrudnienia adekwatne do zapotrzebowania ze strony podopiecznych? W jakich godzinach Państwo pracujecie? Czy są to stałe godziny, czy może różnią się w zależności od sezonu w roku lub dnia tygodnia? Jaki jest Pana/Pani zakres zadań? Jakiego rodzaju zadania poszczególnych pracowników? Czy Pana/Pani zdaniem zakres zadań jest odpowiednio dopasowany do możliwości i zasobów, jakimi dysponują poszczególni pracownicy? Jakie sposoby pracy mają miejsce w Pana/Pani placówce? Czy każdy z pracowników merytorycznych indywidualnie przygotowuje się do pracy z podopiecznymi? Czy organizujecie Państwo spotkania grupowe, podczas których wymieniacie się informacjami na temat podopiecznych oraz funkcjonowania PWD? Proszę powiedzieć, jak Pan/Pani ocenia organizację pracy w Pana/Pani placówce? Jakiego rodzaju elementy organizacji pracy Pana/Pani zdaniem są efektywne, a jakie nie? Jakiego rodzaju zmiany w tym zakresie wprowadziłby/-aby Pan/Pani? Proszę powiedzieć, czy Pan/Pani oświadcza, że ma wpływ na organizację pracy, sposobu działania placówki, w której Pan/Pani pracuje? Czy Pana/Pani zdaniem inni pracownicy merytoryczni mają taki wpływ? Jeśli nie – dlaczego? Jeśli tak – na czym on polega?	

	<i>Czy podopieczni mają bezpośredni wpływ na sposób pracy Pana/Pani placówki? Czy znają jej sposób działania? Czy zgłaszają uwagi w tym zakresie? Czy uwagi, zgłaszane potrzeby podopiecznych dotyczące sposobu organizowania zajęć, ich formy, zakresu lub organizacji pracy placówki mają wpływ na funkcjonowanie placówki wsparcia dziennego? Proszę o tym opowiedzieć.</i>	
MODUŁ V WSPÓŁPRACA PWD Z PODMIOTAMI ZEWNĘTRZNYMI		
W6. Instytucje, jednostki, podmioty, z którymi PWD współpracuje W7. Zakres i formy współpracy W8. Ocena jakości współpracy W9. Oczekiwanie odnośnie współpracy	<i>Proszę opowiedzieć o tym, z jakimi instytucjami, podmiotami współpracuje Pana/Pani placówka? W jaki zakresie?</i> <i>Proszę powiedzieć, jak ocenia Pan/Pani tę współpracę? Dlaczego?</i> <i>Z jakimi podmiotami Pana/Pani zdaniem placówka wsparcia dziennego powinna współpracować? Jaki rodzaj współpracy z instytucjami, organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami Pana/Pani zdaniem jest potrzebna? Jakie zmiany należałoby wprowadzić, aby nawiązać tę współpracę?</i>	
ZAKOŃCZENIE		
F3. Dodatkowe refleksje i opinie badanego na temat funkcjonowania reprezentowanej PWD	<i>Czy ma Pan/Pani jeszcze jakieś opinie, refleksje na temat pracy placówki wsparcia dziennego, którą Pan/Pani reprezentuje? Proszę mi o nich powiedzieć.</i>	
Nie mam już więcej pytań. Bardzo dziękuję, ze zgodził/-a się Pan/Pani poświęcić mi czas.		

Dyspozycje do wywiadu z opiekunami

OGÓLNE UWAGI DO MODERATORA:

Przed przystąpieniem do badania moderator/-ka powinien/-na zapoznać się z narzędziem oraz przemyśleć sposób przeprowadzenia rozmowy. Moderator/-ka przed rozpoczęciem wywiadu powinien/-na rozpoznać, jakie są kompetencje językowe i poznawcze rodzica lub opiekuna. W przypadku pozyskania informacji istotnych dla przebiegu wywiadu lub analizy danych, moderator powinien zapisać je poniżej, w przeznaczonym do tego miejscu. Prowadząc wywiad należy wykazać się uwagą oraz na bieżąco dostosowywać formę i sposób zadawanych pytań.

Oznaczenia stosowane w narzędziu:

pismo proste – uwagi do moderatora

kursywa – komunikaty do badanego/badanej

ARANŻACJA

Dzień dobry

Nazywam się ... i jestem moderatorem. Na potrzeby badania pn. „Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby” realizowanego dla Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej, przeprowadzam wywiady z opiekunami dzieci, które korzystają z placówek wsparcia dziennego.

Chciałbym/-abym porozmawiać z Panem/Panią o funkcjonowaniu placówki wsparcia dziennego, do której uczęszcza Pana/Pani dziecko/podopieczny/-a. Zadam Panu/Pani kilka pytań z prośbą o możliwie najpełniejszą odpowiedź. Interesują mnie wszystkie Pana/Pani opinie i refleksje odnośnie zagadnień, które zostaną poruszone podczas rozmowy.

Na pytania, które zadam, nie ma złych, ani dobrych odpowiedzi. Wszystkie Pana/Pani wypowiedzi będą opracowywane w taki sposób, że nie będzie można rozpoznać, że pochodzą one od Pana/Pani.

Wywiad zajmie mniej więcej...

Chciałbym/-abym nagrywać naszą rozmowę. Nagranie to ułatwi nam pracę i nigdy nie będzie opublikowane - zapobiega utracie ważnych informacji, które mógłbym/-abym przeoczyć lub zapomnieć. Wszystko co Państwo mówicie podczas wywiadów jest bardzo istotne. Czy zgadza się Pan/Pani na to, abym włączył/-a dyktafon?

[Moderator włącza dyktafon i rozpoczyna rozmowę]

OGÓLNE NOTATKI MODERATORA:

POSZUKIWANE INFORMACJE	PRZYKŁADOWE PYTANIA ORAZ DYSPOZYCJE DLA MODERATORA UWAGA, ZAPROPONOWANO PRZYKŁADY PYTAŃ. STANOWIĄ ONE WSPARCIE DLA MODERATORA. MODERATOR POWINIEN SAMODZIELNIE FORMUŁOWAĆ PYTANIA, DOSTOSOWUJĄC FORMĘ I RODZAJ ZADAWANYCH PYTAŃ DO WIEKU I SPOSOBU KOMUNIKACJI BADANEGO	UWAGI/ NOTATKI/ OBSERWACJE MODERATORA
MODUŁ I CHARAKTERYSTYKA PODOPIECZNYCH, KTÓRZY KORZYSTAJĄ ZE WSPARCIA PWD ORAZ ICH SYTUACJI SPOŁECZNEJ P.1. Charakterystyka rodziny, z której pochodzą podopieczni PWD P1.1. Liczba osób dorosłych w gospodarstwie domowym P1.2. Liczba dzieci w gospodarstwie domowym P1.3. Informacja na temat osób, które opiekują się podopiecznym/-ną PWD P.2. Charakterystyka podopiecznych PWD P.3. Przyczyny, dla których badani korzystają z usług PWD	<i>Ile dzieci ma Pan/-i pod swoją opieką? Ile spośród Pana/-i dzieci/podopiecznych korzysta z tej świetlicy?</i> Moderator powinien doprecyzować, dopytując: Czy jest to Pana/-i syn lub córka, siostrzeniec lub siostrzenica, bratanek lub bratanica, wnuk lub wnuczka, niespokrewniony podopieczny lub podopieczna itp. <i>Proszę mi powiedzieć ile osób dorosłych mieszka w Pana/-i gospodarstwie domowym? Czy osoby te pomagają Panu/-i w opiece nad Pana/Pani podopiecznymi? Jeśli tak – w jaki sposób?</i> <i>Proszę mi opowiedzieć o Pana/Pani podopiecznym/-ej/synu/córcę/etc. Ile ma lat? Czy chodzi do szkoły? Jakiej? Do której klasy?</i> <i>Z jakich powodów Pan/-i dziecko korzysta z tej świetlicy?</i> <i>Od jak dawna dziecko korzysta z tej świetlicy?</i>	

MODUŁ II USŁUGI ŚWIADCZONE PRZES PWD, Z KTÓRYCH KORZYSTAJĄ PODOPIECZNI BADANEGO/-EJ, ICH OCENA ORAZ OCZEKIWANIA WZGLĘDEM NICH		
U.1. Lista zajęć w PWD, z których korzysta podopieczny/-a badanego	Czy wie Pan/ Pani w jakich zajęciach / formach spędzania czasu / z jakiego rodzaju terapii korzysta w świetlicy Pani/Pana dziecko? Proszę o tym opowiedzieć.	
U.2. Ocena zajęć w PWD, z których korzysta podopieczny/-a badanego	Jak Pan /Pani ocenia taką ofertę? Czy jest Pan/Pani zadowolony/-a z zajęć, w których uczestniczy Pana/-i dziecko? Dlaczego?	
U.3. Lista usług PWD pożądanym przez opiekunów dzieci, które korzystają ze wsparcia placówek	Czy są takie zajęcia/terapia/formy spędzania czasu które są Pana/Pani zdaniem potrzebne Pana/Pani podopiecznemu/jej a ich tu nie ma?	
MODUŁ III OCENA DZIAŁANIA PWD ORAZ DOSTĘPU DO OFERTY PLACÓWEK WSPARCIA DZIENNEGO		
O.1. Ocena funkcjonowania placówki wsparcia dziennego: O1.1. Ocena oferty PWD O1.2. Ocena kadry PWD O1.3. Ocena wyposażenia i zasobów materialnych	Proszę powiedzieć, jak ogólnie ocenia Pan/Pani placówkę, z której korzysta Pana/Pani dziecko? Z czego Pan/Pani jest zadowolony/a a co wymaga poprawy? Jak ocenia Pan/Pani swoje kontakty z personelem placówki? Jak ocenia Pan/Pani wygląd budynków, zabawki, materiały, z których mogą korzystać dzieci?	
O.2. Dostęp do potrzebnych usług w ramach oferty PWD	Czy są jakieś elementy, które chciałby/-aby Pan/Pani w placówce poprawić? Jak i dlaczego? A co najbardziej podobają się Panu/Pani w placówce? Dlaczego?	

MODUŁ IV WPŁYW PWD NA SYTUACJĘ ŻYCIOWĄ I FUNKCJONOWANIE BADANYCH I ICH PODOPIECZNYCH		
W.1. Ocena wpływu placówki na funkcjonowanie podopiecznych PWD	<i>Jakie zalety, korzyści dla siebie widzi Pan/Pani w tym, że dziecko korzysta z tej świetlicy?</i> <i>A Jakie są Pana/Pani zdaniem korzyści dla dziecka? Jak korzystanie ze świetlicy na nie wpływa? Co mu/jej to daje? Czy w czymś pomaga? Proszę o tym opowiedzieć.</i>	
W.2. Ocena wpływu placówki na funkcjonowanie opiekunów dzieci, które korzystają ze wsparcia PWD		
ZAKOŃCZENIE		
Z1. Dodatkowe informacje, re-fleksje badanego na temat PWD	<i>Czy jest jeszcze coś na temat świetlicy o czym chciałby Pan/Pani powiedzieć, dodać?</i>	
METRYCZKA		
Zanim Moderator zada pytania metryczkowe powinien przypomnieć badanemu/badanej, że są to informacje, które zostaną opracowane w taki sposób, że nikt inny nie będzie mógł połączyć odpowiedzi badanego/badanej z jego/jej osobą. Płeć badanego moderator zaznacza sam:		
M.1. Płeć badanego/badanej	M1.1. mężczyzna	M1.2. kobieta
M.2. Sytuacja zawodowa	M2.1. nie pracuje	M2.2. pracuje. W jakiej formie?
<i>To już wszystkie pytania. Dziękuję, że zechciał/-a Pan/Pani poświęcić mi czas.</i>		
Moderator teraz powinien odpowiedzieć na wszystkie pytania badanego/badanej. W przypadku braku pytań, moderator powinien zakończyć wywiad.		

Dyspozycje do wywiadu z dziećmi i młodzieżą

OGÓLNE UWAGI DO MODERATORA:

Przed przystąpieniem do badania moderator/-ka powinien/powinna zapoznać się z narzędziem oraz przemyśleć sposób przeprowadzenia rozmowy. Moderator/-ka przed rozpoczęciem wywiadu powinna dowiedzieć się od wychowawcy/opiekuna, jakie są kompetencje językowe i poznawcze badanego dziecka. Należy poznać także sytuację rodzinną dziecka – czy jest pod opieką mamy/taty/oboja rodziców/innych opiekunów. Notatki warto umieścić poniżej, w przeznaczonym do tego miejscu. Prowadząc wywiad należy wykazać się ostrożnością, uwagą oraz umiejętnie odnosić się do pozyskanych na temat dziecka informacji, a także na bieżąco dostosowywać formę i sposób zadawanych pytań.

Oznaczenia stosowane w narzędziu:

pismo proste – uwagi do moderatora

kursywa – komunikaty do badanego/badanej

ARANŻACJA

Dzień dobry

Nazywam się ..., jestem moderatorem i pracuję dla instytucji, która nazywa się Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi. Instytucja ta chce się dowiedzieć jak jest w świetlicach takich jak ta. Dlatego rozmawiamy z dziećmi z różnych świetlic. Chciałbym/chciałabym porozmawiać z Tobą o tej świetlicy, do której chodzisz. Pamiętaj, że nie jest to test, ani sprawdzian. Nikt nie jest oceniany. Interesuję mnie wszystkie Twoje opinie i wszystko co chcesz mi o tej świetlicy opowiedzieć. Każda Twoja odpowiedź jest poprawna i żadna nie jest głupia.

Chciałbym/ chciałabym nagrywać naszą rozmowę, ponieważ uważam, że wszystko co powiesz będzie bardzo ważne i nie chciałbym/chciałabym niczego zapomnieć. Czy zgadzasz się na to?

Pamiętaj, że to o czym rozmawiamy pozostaje między nami. Badacze przygotowują swoje podsumowanie wszystkich rozmów w taki sposób, że nikt nie będzie mógł rozpoznać, które odpowiedzi były Twoje, a które innych dzieci. Twoje imię, Twój adres i inne podobne informacje na Twój temat nie zostaną podane nikomu innemu.

Czy zgadzasz się na krótką rozmowę ze mną?

OGÓLNE NOTATKI MODERATORA:

CZĘŚĆ I WYWIAD POGŁĘBIONY		
POSZUKIWANE INFORMACJE	PRZYKŁADOWE PYTANIA ORAZ DYSPOZYCIE DLA MODERATORA	UWAGI/NOTATKI/ OBSERWACJE MODE- RATORA
	UWAGA, ZAPROPONOWANO PRZYKŁADY PYTAŃ. STANOWIĄ ONE WSPARCIE DLA MODERATORA. MODERATOR POWINIEN SAMODZIELNIE FORMUŁOWAĆ PYTANIA, DOSTOSOWUJĄC FORMĘ I RODZAJ ZADAWANYCH PYTAŃ DO WIEKU I SPOSOBU KOMUNIKACJI BADANEGO	
P1. Informacje na temat zakresu oferty placówek wsparcia dziennego (PWD) jakiego korzysta badany/-a oraz potrzeb badanego/-ej w stosunku do oferty PWD: Ś1.5 Częstości z jaką badany/-a korzysta z PWD Ś1.6 Okresów w jakich badany/-a częściej/bardziej regularnie oraz rzadziej/mniej regularnie korzysta z oferty PWD Ś1.7 Częstości z jaką badany/-a chciałby/-aby korzystać z oferty PWD Ś1.8 Okoliczności (powodów) uczęszczania przez badanego/-ą do PWD	<i>Od jak dawna przychodzisz do tej świetlicy?</i> <i>Jak często przychodzisz do tej świetlicy? Czy przychodzisz do świetlicy regularnie, czy może tylko od czasu do czasu?</i> W razie trudności z odpowiedzią, moderator może podpowiadać możliwe opcje: po szkole, przed rozpoczęciem zajęć w szkole, w weekendy etc. Moderator może podpowiedzieć: Jak to wygląda w roku szkolnym? A jak w ferie lub wakacje? Czy jesteś wtedy w świetlicy częściej, czy może rzadziej? <i>Dlaczego przychodzisz do tej świetlicy? (Jak to się zaczęło? Kto o tym zdecydował?)</i> <i>Od czego zależy, jak często tu przychodzisz?</i> <i>Z jakich zajęć/spotkań/sposobów spędzania czasu korzystasz/-aś w świetlicy w czasie ostatnich 12 miesięcy? Teraz Ci je wymienię:</i> W razie wątpliwości moderator powinien wyjaśnić, że chodzi o zajęcia/grupy/terapię, w których badany/-a uczestniczył w ciągu ostatnich 12 miesięcy nawet jednorazowo. • pomoc w odrabianiu lekcji • gry i zabawy • wspólne posiłki • wyjścia w ciekawe miejsca, wycieczki	

Ś1.9 Określenie zakresu usług PWD, z których korzysta badany/-a	• zajęcia komputerowe • zajęcia kulinarne (np. gotowanie) • zajęcia plastyczne (np. rysowanie, malowanie) • zajęcia muzyczne/taneczne • zajęcia sportowe • zajęcia teatralne/filmowe • imprezy okolicznościowe (np. ogniska, dyskoteki, festyny) • zajęcia, gdzie uczycie się jak radzić sobie w trudnych sytuacjach (np. kiedy jesteśmy źli, jak rozwiązywać konflikty) • zajęcia, na których uczycie się języka obcego • zajęcia techniczne (np. budowanie czegoś, naprawy sprzętu, majsterkowanie) • zajęcia o charakterze religijnym (np. wyjścia do kościoła) • zajęcia, na których ktoś uczy, jak się prawidłowo uczyć • indywidualne zajęcia ze specjalistą, terapeutą (np. psycholog, logopeda) • socjoterapia, inne zajęcia grupowe ze specjalistą np. psychologiem, terapeutą • spotkania z udziałem gości, ciekawymi ludźmi • inne zajęcia (jakie?)	
Z3. Informacje na temat potrzeb badanego/-ej oraz oceny adekwatności oferty usług świadczonych przez PWD względem oczekiwań badanego/-ej Ś1.1 Ocena przez badanego/-a działań realizowanych w PWD	<i>Jakie zajęcia w świetlicy najbardziej Ci się podobają? Możesz to wyjaśnić?</i> <i>Które zajęcia najmniej Ci się podobają? Możesz to wyjaśnić?</i> <i>Czy zdarzyło Ci się tu coś przykrego, niemiłego? Co to było?</i> <i>Co w ogóle w tej świetlicy podoba Ci się najbardziej a co byś zmienił/a? Jakiej masz zdanie na ten temat?</i> W razie trudności z odpowiedzią na pytania Moderator może podsuwać obszary do oceny: np. zajęcia, relacje z kadrą, relacje z rówieśnikami, wyposażenie świetlicy.	

Ś1.2 Określenie zakresu potrzeb badanego/-ej: usług, z których badany/-a chciałby/-aby korzystać w PWD Ś1.3 Ocena PWD pod kątem możliwości spełniania potrzeb badanego/-ej z punktu widzenia badanego/-ej		
Z4. Ocena wpływu działań PWD na sytuację życiową i funkcjonowanie badanego/-ej	<i>Jak myślisz, czy przychodzenie do świetlicy w czymś Ci pomaga? Jeśli tak, to w czym?</i> <i>(Tu w razie problemów z odpowiedziami można wskazać przykłady - np. szkołę, relacje z rówieśnikami, bliskimi osobami, np. Czy to, że przychodzisz do świetlicy pomaga Ci lepiej radzić sobie w szkole? Czy raczej nie? Opowiedz o tym.)</i> <i>Jak myślisz, czy Twoim bliskim (rodzicom/mamie/tacie/wujkowi/cioci/opiekunom/innym) podoba się to, że przychodzisz do świetlicy? Jak myślisz dlaczego? Czy rozmawiasz z nimi o tym, co robisz w świetlicy? Jeśli tak – O czym wtedy rozmawiacie?</i>	

CZĘŚĆ II WYWIAD Z ZAMKNIĘTĄ LISTĄ POSZUKIWANYCH INFORMACJI					
Moderator zadaje pytania, czytając dostępne w kafeterii odpowiedzi. W sytuacji, gdy badany/-a udzielając odpowiedzi przekazuje więcej istotnych informacji, moderator powinien zanotować je w rubryce UWAGI.					
Z1. Teraz przeczytam Ci opis różnych sytuacji. Powiedz mi proszę, czy w ciągu ostatniego miesiąca sytuacje te zdarzyły się Tobie. Jeśli tak, to jak często.					
	Tak, zdarzyło się to kilka razy	Tak, zdarzyło się to jeden raz	Nie, nie zdarzyło się to ani razu	Trudno powiedzieć/Nie wiem	
Z1.1. Ktoś z osób dorosłych w świetlicy (wychowawców, opiekunów) pytał Cię czy potrzebujesz w czymś pomocy.					
Z1.2. Ktoś z osób dorosłych w świetlicy podarował Ci coś czego potrzebowałeś/-aś (np. ubranie, przybory szkolne)					
Z1.3. Ktoś z osób dorosłych w świetlicy pocieszał Cię gdy Ci było smutno, miałeś/-aś jakiś problem					
Z1.4. Ktoś z osób dorosłych w świetlicy rozmawiał z Tobą na temat Twoich zainteresowań, tego co lubisz					

Z1.5. Ktoś z osób dorosłych w świetlicy pytał Cię o Twoje zdanie, opinię na temat tego, co chciał/chciałabyś robić w świetlicy na zajęciach		
Z1.6. Wychowawcy przygotowali dla Ciebie i innych dzieci posiłki/napoje		
UWAGI MODERATORA ODNOŚNIE ODPOWIEDZI NA PYTANIE Z1		

Z2. Przeczytam Ci różne opinie na temat świetlicy, do której chodzisz. Powiedz mi proszę, czy się z nimi zgadzasz? I w jakim stopniu. Dla ułatwienia, przeczytam Ci możliwe odpowiedzi.						
	Zdecydo- wanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Ani się zga- dzam, ani się nie	Raczej się nie zga- dzam	Zdecydowanie się nie zga- dzam	Trudno po- wiedzieć/Nie wiem
Z2.1. Nauczyłem/-am się w tej świetlicy czegoś przydatnego						
Z2.2. Lubię przychodzić do tej świetlicy i spędzać tu czas						
Z2.3. Mogę w tej świetlicy realizować swoje zainteresowania						
Z2.4. W tej świetlicy pracują ludzie, do których mam zaufanie, wiem, że w razie kłopotów mi pomogą						
Z2.5. W tej świetlicy spotykam się z rówieśnikami, których lubię						
UWAGI MODERATORA ODNOŚNIE ODPOWIEDZI NA PYTANIE Z2						

CZĘŚĆ III METRYCZKA						
Zanim Moderator zada pytania metryczkowe powinien przypomnieć badanemu/badanej, że są to informacje, które zostaną opracowane w taki sposób, że nikt inny nie będzie mógł połączyć odpowiedzi badanego/badanej z jego/jej osobą.						
Płeć dziecka moderator zaznacza sam:						
P.4. Płeć badanego/badanej	M1.1. chłopiec	M1.2. dziewczynka				
Na koniec zadam Ci kilka pytań dotyczących bezpośrednio Ciebie.						
P.5. Powiedz proszę, w którym roku się urodziłeś/-aś						
P.6. Do jakiej szkoły chodzisz?	M3.1. do szkoły podstawowej	M3.2. do gimnazjum	M3.3. do liceum ogólnokształcącego	M3.4. do technikum	M3.6. do zasadniczej szkoły zawodowej	M3.7. do innej szkoły. Jakiej?
P.7. Do której klasy chodzisz?						
ZAKOŃCZENIE						
To już wszystkie pytania. Dziękuję, że zechciałeś/zechciałaś ze mną porozmawiać. Wszystkie Twoje odpowiedzi były dla mnie bardzo interesujące i na pewno będą bardzo ważne dla specjalistów, którzy badają światlice takie jak ta. Czy podobał Ci się udział w wywiadzie? Czy masz do mnie jakieś pytania?						
Moderator teraz powinien odpowiedzieć na wszystkie pytania badanego/badanej. W przypadku braku pytań, moderator powinien zakończyć wywiad.						

Mini-wypracowanie dla dzieci i młodzieży

ARANŻACJA

Dzień dobry

Nazywam się ..., jestem moderatorem i pracuję dla instytucji, która nazywa się Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi. Instytucja ta chce się dowiedzieć jak jest w świetlicach takich jak ta. Chciałbym/chciałabym dbyś napisał/napisała co sądzisz o tej świetlicy. Pamiegtaj, że nie jest to test, ani sprawdzian. Nikt nie jest oceniany. Interesuje nas Twoja opinia i wszystko co chcesz o tej świetlicy napisać. Badacze przygotowują swoje podsumowanie wszystkich opinii w taki sposób, że nikt nie będzie mógł rozpoznać, które opinie były Twoje, a które innych dzieci. Twoje imię, Twój adres i inne podobne informacje na Twój temat nie zostaną podane nikomu innemu.

Czy zgadzisz się na napisanie opinii o świetlicy, do której chodzisz?

Uzupełnij płeć badanego/badanej

M1.1. chłopiec

M1.2. dziewczynka

Napisz proszę, co sądzisz na temat tej świetlicy. Opisz jak Ci tutaj jest i co lubisz robić. Jeśli będzie Ci łatwiej, możesz zacząć w ten sposób:

Kiedy myślę o tej świetlicy, to

.....

.....

.....

.....

.....

Napisz proszę:

M.2. W którym roku się urodziłeś/-aś?

M.3. Do jakiej szkoły chodzisz? Podkreśl wybraną odpowiedź

M3.1. do szkoły podstawowej	M3.2. do gimnazjum	M3.3. do liceum ogólnokształcącego	M3.4. do technikum	M3.6. do zasadniczej szkoły zawodowej	M3.7. do innej szkoły. Jakiej?
-----------------------------------	-----------------------	--	-----------------------	---	---

M.4. Do której klasy chodzisz?

Narzędzie do badania ilościowego

Pytania zaczynające się od „O” dotyczą kierownika odpowiadającego za organizację a od „M” dotyczą osoby merytorycznej. Przy oznaczeniu „OM” placówka decyduje, kto z dwóch osób badanych ma lepsze informacje na określony temat.

Dzień dobry

Nazywam się ... i jestem ankierem z Pracowni Doradczo-Badawczej EDBAD. Kilka dni temu Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera wystąpił do Państwa list z prośbą o zgodę na przeprowadzenie wywiadów na potrzeby badania pn. „Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej i realizowanego przez Instytut dla Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi.

Chciałbym/-abym porozmawiać z Panem/Panią o tej placówce wsparcia dziennego, zapytać o jej potrzeby i bariery w funkcjonowaniu. Z wyników tych badań powstanie raport dla Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, opisujący sytuację we wszystkich jednostkach wsparcia dziennego w całym województwie. Wszystkie Pana/Pani wypowiedzi będą opracowywane zbiorczo, a więc w taki sposób, że nie będzie można rozpoznać, że pochodzą one od Pana/Pani.

Wywiad zajmie mniej więcej...

STATUS PRAWNO ORGANIZACYJNY	
OS1. Proszę podać pełną nazwę placówki	
.....	
OS2. W którym roku powstała placówka?	
.....	

OS3. W jakiej formie prowadzona jest placówka?	1. Opiekuńczej	Przejdź do pytania S4
	2. Specjalistycznej	Przejdź do pytania S5
	3. Pracy podwórkowej	
	4. Forma łączona, jaka?	
OS4. Jaki jest rodzaj prowadzonej placówki opiekuńczej?	1. Koło zainteresowań 2. Świetlica 3. Klub 4. Ognisko wychowawcze 5. Inny, jaki?	
OS5. Organ prowadzący	1. Gmina	Przejdź do pytania S7
	2. Powiat	
	3. podmiot, któremu gmina zleciła prowadzenie PWD	Przejdź do pytania S6
	4. podmiot, który samodzielnie ubiegał się o zezwolenie na prowadzenie PWD i uzyskał je od gminy/powiatu	
OS6. Rodzaj podmiotu	1. Fundacja 2. Stowarzyszenie 3. Parafia/organizacja wyznaniowa 4. Przedsiębiorstwo (także osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą) 5. Inny podmiot, jaki?	
OS7. Jaki jest zasięg działania placówki?	1. Gminny 2. Ponadgminny	

OS8. Czy placówka działa samodzielnie, czy jest połączona z jednostką organizacyjną pomocy społecznej?	1. Działa samodzielnie 2. Jest połączona z jednostką organizacyjną pomocy społecznej, proszę podać jaką?			
PRACOWNICY				
OP1. Ile osób zatrudnionych jest obecnie w Państwa placówce na stanowisku... <i>Ankieter: Proszę zadać to pytanie odnośnie wszystkich wymienionych stanowisk, w przypadku braku pracowników zatrudnionych na wymienionych stanowiskach/umowach proszę wpisać 0</i>	1. STANOWISKO	2. ŁĄCZNA LICZBA	3. RODZAJ UMOWY	4. LICZBA
	1. Wychowawcy	osób	1. umowa o pracę 2. umowa cywilno-prawna 3. wolontariat 4. inne	osóbosóbosóbosób
	2. Pedagoga	osób	1. umowa o pracę 2. umowa cywilno-prawna 3. wolontariat 4. inne	osóbosóbosóbosób
	3. Psychologa	osób	1. umowa o pracę 2. umowa cywilno-prawna 3. wolontariat 4. inne	osóbosóbosóbosób
	4. Osoby prowadzącej terapię	osób	1. umowa o pracę 2. umowa cywilno-prawna 3. wolontariat 4. inne	osóbosóbosóbosób

	5. Opiekuna dziecięcego	osób	1. umowa o pracę	osób	
			2. umowa cywilno-prawna	osób	
			3. wolontariat	osób	
			4. inne	osób	
	5. Innym	osób			
WYPOSAŻENIE I WARUNKI LOKALOWE					
OW1. Czy w pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt dzieci spełnione są następujące warunki?			TAK	NIE	w jednym tak, w innych nie
	1. wysokość pomieszczenia co najmniej 2,5 metra		1	2	3
	2. dostosowanie do potrzeb niepełnosprawnych dzieci		1	2	3
	3. poziom podłogi co najmniej na poziomie terenu urządzonego przy budynku		1	2	3
	4. temperatura co najmniej 20 stopni C		1	2	3
	5. możliwość otwierania co najmniej 50% powierzchni okien		1	2	3
	6. oświetlenie zgodne z wymaganiami polskiej normy		1	2	3
	7. zapewniony dostęp dla personelu i dzieci do węża sanitarnego wyposażonego w ciepłą i zimną wodę		1	2	x
	8. dostęp do miski ustępowej		1	2	X
OW2. Czy lokal, w którym mieści się placówka wymaga remontu?	1. Wymaga pilnego remontu				
	2. Wymaga, ale nie jest to pilne				
	3. Nie wymaga				

OW3. Czy placówka mieści się w lokalu	1. przeznaczonym wyłącznie na potrzeby działalności placówki 2. przeznaczonym na działalność innego rodzaju instytucji, które użyczają placówce pomieszczeń np. szkoła	
FINANSE		
OF1. Jakim budżetem dysponowała placówka w 2015 roku? Proszę wziąć pod uwagę wszystkie środki finansowe, jakimi dysponowała placówka w 2015 roku bez względu na źródło	 PLN	
OF2. Jakim budżetem dysponuje placówka w 2016 roku? Proszę wziąć pod uwagę wszystkie środki finansowe, jakimi dysponuje placówka w 2016 roku bez względu na źródło	 PLN	

	F3. Źródło finansowania	F4. Procent budżetu
OF3. Z jakich źródeł finansowana jest Państwa placówka?	1. Środki samorządowe (gminne, powiatowe, wojewódzkie)	
OF4. Proszę oszacować jaki procent całego rocznego budżetu stanowią środki pochodzące ze wskazanych źródeł; mając do dyspozycji 100% proszę je rozdzielić pomiędzy wskazane źródła z jakich otrzymujecie Państwo środki; procenty muszą się zsumować do 100.	2. Środki krajowe/rządowe	
Ankieter: odczytaj wskazane źródła finansowania i poproś respondenta aby rozdzielił 100% pomiędzy wskazane w F2 odpowiedzi, podaj kartę/zestaw nr F3	3. Zagraniczne środki publiczne (programy/projekty unijne)	
	4. Darowizny, zbiórki publiczne, składki	
	5. Środki pochodzące z własnej działalności gospodarczej	
	6. Inne źródła, jakie.....?	
	suma	100%
OF4. Czy środki ze wszystkich źródeł finansowania z 2016 r. przeznaczone na funkcjonowanie placówki są wystarczające do prowadzenia jej działalności?	1. są zdecydowanie wystarczające 2. są raczej wystarczające 3. są raczej niewystarczające 4. są zdecydowanie niewystarczające	

OF5. Czy od początku 2016 r. placówka otrzymała jakieś wsparcie rzeczowe od:...	<table border="1"> <tr> <th></th> <th>TAK</th> <th>NIE</th> </tr> <tr> <td>1. Samorządu (gminy, powiatu, województwa)</td> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>2. Rządu (wsparcie krajowe)</td> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>3. Z zagranicznych źródeł publicznych</td> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>4. Osób prywatnych</td> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>5. Firm</td> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>6. Organizacji pozarządowych</td> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>7. Z Innych źródeł, jakich.....?</td> <td>1</td> <td>2</td> </tr> </table>								TAK	NIE	1. Samorządu (gminy, powiatu, województwa)	1	2	2. Rządu (wsparcie krajowe)	1	2	3. Z zagranicznych źródeł publicznych	1	2	4. Osób prywatnych	1	2	5. Firm	1	2	6. Organizacji pozarządowych	1	2	7. Z Innych źródeł, jakich.....?	1	2
		TAK	NIE																												
	1. Samorządu (gminy, powiatu, województwa)	1	2																												
	2. Rządu (wsparcie krajowe)	1	2																												
	3. Z zagranicznych źródeł publicznych	1	2																												
	4. Osób prywatnych	1	2																												
	5. Firm	1	2																												
	6. Organizacji pozarządowych	1	2																												
7. Z Innych źródeł, jakich.....?	1	2																													
GODZINY PRACY																															
OMG1. W jakich godzinach czynna jest Państwa placówka? Proszę wpisać godzinę otwarcia i zamknięcia, osobno dla poszczególnych dni tygodnia, z podziałem na rok szkolny i wakacje. Jeśli placówka jest zamknięta w wakacje proszę wstawić „-”		Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota	Niedziela																							
	Rok szkolny																														
	Wakacje																														

OG2. Ile dni w ciągu ostatniego roku (2016) była czynna placówka? Proszę wziąć pod uwagę okres od 1 stycznia do 30 września 2016 roku i podać sumę wszystkich dni powszednich i weekendowych, w które była czynna placówka.	1. Dni powszednie (poniedziałek + wtorek + środa + czwartek + piątek) dni			
2. Weekendy (sobota + niedziela) dni				
DZIAŁANIA/FORMY PRACY				
OMD1. Proszę wskazać jak często realizowane są w Państwa placówce następujące działania		nigdy	okazjonalnie	regularnie
	1. Pomoc w odrabianiu lekcji	1	2	3
	2. Gry i zabawy	1	2	3
	3. Darmowe posiłki	1	2	3
	4. Wyjścia w ciekawe miejsca, wycieczki	1	2	3
	5. Zajęcia komputerowe	1	2	3
	6. Zajęcia kulinarne (np. gotowanie)	1	2	3
	7. Zajęcia plastyczne (np. rysowanie, malowanie)	1	2	3
	8. Zajęcia muzyczne/taneczne	1	2	3
	9. Zajęcia sportowe	1	2	3
	10. Zajęcia teatralne/filmowe	1	2	3
	11. Imprezy okolicznościowe (np. ogniska, dyskoteki, festyny)	1	2	3
	12. Zajęcia z zakresu radzenia sobie w trudnych sytuacjach	1	2	3
	13. Zajęcia z języka polskiego	1	2	3
	14. Zajęcia z języka obcego	1	2	3

	15. Zajęcia rozwijające kompetencje matematyczne	1	2	3
	16. Zajęcia z przedsiębiorczości	1	2	3
	17. Zajęcia techniczne (np. budowanie czegoś, naprawy sprzętu, majsterkowanie)	1	2	3
	18. Zajęcia o charakterze religijnym (np. wyjścia do kościoła)	1	2	3
	19. Zajęcia, z zakresu metod uczenia się	1	2	3
	20. Socjoterapia, inne zajęcia grupowe ze specjalistą np. psychologiem, terapeutą	1	2	3
	21. Indywidualne zajęcia z psychologiem-terapeutą	1	2	3
	22. Indywidualne zajęcia z logopedą	1	2	3
	23. Spotkania z udziałem gości, z ciekawymi ludźmi	1	2	3
	24. Wyjazdy na kolonie/obozy w ferie lub wakacje	1	2	3
	25. Inne, jakie?	1	2	3
	26. Inne, jakie?	1	2	3
	27. Inne, jakie?	1	2	3
	28. Inne, jakie?	1	2	3

LICZBA PODOPIECZNYCH			
W tym bloku będziemy Państwa pytać o podopiecznych placówki. Mówiąc o podopiecznych placówki mamy na myśli wszystkie dzieci, które uczestniczyły w organizowanych przez Państwa zajęciach, zarówno tych okazjonalnych jak i tych regularnych od 1 stycznia do 30 września 2016 roku.			
OL1. Jaka była łączna liczba dzieci skierowanych/uczęszczających do placówki od początku stycznia do końca września 2016 roku? Proszę zsumować liczbę wszystkich dzieci, które uczestniczyły w organizowanych przez Państwa zajęciach, zarówno tych okazjonalnych jak i tych regularnych	 dzieci		
OL2. Jaka jest częstotliwość korzystania z oferty placówki? Proszę podać liczbę dzieci korzystających z poszczególnych kategorii zajęć w podziale na podopiecznych sporadycznie i regularnie korzystających z oferty placówki	Regularnie (średnio przynajmniej raz na dwa tygodnie) dzieci	Sporadycznie dzieci	 dzieci
	1. Liczba dzieci korzystających z ogólnej, niespecialistycznej oferty placówki		
	2. Liczba dzieci korzystających ze specjalistycznych zajęć (np. logopedycznych)		

OL3. Jaka jest liczba podopiecznych w następujących grupach? Proszę podać liczbę dzieci korzystających z oferty placówek w badanym okresie (1 stycznia -30 września 2016 r.) w podziale na następujące kategorie <i>Ankieter: proszę podać kartę nr L3</i>		łącznie w 2016 podopiecznych trudno określić (nie czytać tej odpowiedzi – zaznaczyć tylko w przypadku poważnych trudności z określeniem tej liczby przez Respondenta)
1. Liczba dzieci korzystających z organizowanych przez placówkę imprez okolicznościowych/ wydarzeń specjalnych (np. ogniska, dyskoteki festyny)		 podopiecznych trudno określić (j.w.)
2. Liczba dzieci korzystających z organizowanych przez placówkę wyjazdów (np. kolonie/obozy w ferie lub w wakacje)		 podopiecznych trudno określić (j.w.)
3. Liczba dziewcząt		 podopiecznych trudno określić (j.w.)
4. Liczba chłopców		 podopiecznych trudno określić (j.w.)
5. Liczba podopiecznych skierowanych przez sąd		 podopiecznych trudno określić (j.w.)
6. Liczba podopiecznych z rodzin niepełnych		 podopiecznych trudno określić (j.w.)
7. Liczba podopiecznych z rodzin w których występuje przemoc		 podopiecznych trudno określić (j.w.)
8. Liczba podopiecznych z rodzin w których występuje uzależnienie od alkoholu lub narkotyków		 podopiecznych trudno określić (j.w.)
9. Liczba podopiecznych z rodzin, w których brakuje pieniędzy na zaspokojenie podstawowych potrzeb		 podopiecznych trudno określić (j.w.)
10. Liczba podopiecznych pochodzących z mniejszości narodowych		 podopiecznych trudno określić (j.w.)

OL4. Jaka jest liczba podopiecznych w następujących grupach wiekowych? <i>Ankieter: proszę podać kartę nr L4</i>	11. 3-6 lat	 podopiecznych trudno określić (j.w.)
	12. 7 - 9 lat	 podopiecznych trudno określić (j.w.)
	13. 10-12 lat	 podopiecznych trudno określić (j.w.)
	14. 13-15 lat	 podopiecznych trudno określić (j.w.)
	15. 16-18 lat	 podopiecznych trudno określić (j.w.)
	16. 19 lat i więcej	 podopiecznych trudno określić (j.w.)
OL5. Czy w zajęciach/organizowanych przez placówkę w okresie od 1 stycznia do 30 września 2016 roku uczestrzyli dzieci z orzeczoną niepełnością?	17. Tak	Przejdź do pytania L6
	18. Nie	Przejdź do pytania L7

OL6. Proszę podać liczbę dzieci uczęszczających do placówki w podziale na następujące kategorie niepełnosprawności	łącznie w 2016	
		
	1. niesłyszący lub słabosłyszący	
	2. niewidomi lub słabowidzący	
	3. z niepełnosprawnością ruchową	
	4. z afazją	
	5. z niepełnosprawnością intelektualną	
	6. ze spektrum autyzmu	
	7. z niepełnosprawnościami sprzężonymi	
OL7. Proszę podać liczbę dzieci wymagających pomocy psychologiczno-pedagogicznej ze względu na:	łącznie w 2016	
		
	1. Posiadanie szczególnych uzdolnień	
	2. Specyficzne trudności w uczeniu się (dysleksja, dysgrafia itp.)	
	3. Zaburzenia komunikacji językowej	
	4. Chorobę przewlekłą	
	5. Doświadczenie sytuacji kryzysowych lub traumatycznych	
	6. Niepowodzenia edukacyjne	
	7. Zaniedbania środowiskowe	
	8. Trudności adaptacyjne związane z różnicami kulturowymi (np. dzieci imigrantów) lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związane z wcześniejszym kształceniem za granicą	
	9. Inny powód (proszę wpisać)	
	10. Inny powód (proszę wpisać)	
	11. Inny powód (proszę wpisać)	
	12. Inny powód (proszę wpisać)	

ZACHOWANIE PODOPIECZNYCH						
MZ1. Jak często spotyka się Pan/Pani z następującymi zachowaniami podopiecznych placówki? Proszę ocenić na skali od 1 (nigdy) do 7 (bardzo często)		Nigdy			Bardzo często	
	1. Pomoc kolegom w nauce	1	2	3	4	5 6 7
	2. Opieka nad młodszymi kolegami	1	2	3	4	5 6 7
	3. Udział w konkursach np. organizowanych przez placówkę, szkołę, dom kultury	1	2	3	4	5 6 7
	4. Udział w grupach/zespołach artystycznych	1	2	3	4	5 6 7
	5. Udział w zawodach sportowych	1	2	3	4	5 6 7
	6. Wywiązywanie się z podjętych zobowiązań	1	2	3	4	5 6 7
	7. Rozwijanie zainteresowań/pasji	1	2	3	4	5 6 7
	8. Pomoc rodzicom w organizacji pracy/opieki	1	2	3	4	5 6 7
	9. Wulgarne zachowania młodych ludzi wobec siebie	1	2	3	4	5 6 7
	10. Palenie papierosów	1	2	3	4	5 6 7
	11. Picie alkoholu	1	2	3	4	5 6 7
	12. Używanie narkotyków	1	2	3	4	5 6 7
	13. Agresja słowna wobec nauczycieli w szkołach	1	2	3	4	5 6 7
	14. Wagary	1	2	3	4	5 6 7
	15. Przynależność do grup destruktywnych/subkulturowych	1	2	3	4	5 6 7
	16. Niszczenie mienia (tzw. wandalizm)	1	2	3	4	5 6 7
	17. Brak zainteresowań/pasji	1	2	3	4	5 6 7
	18. Drobną przestępczość (np. kradzieże sklepowe)	1	2	3	4	5 6 7
	19. Cyberprzemoc w grupie rówieśniczej	1	2	3	4	5 6 7
	20. Tradycyjna przemoc w grupie rówieśniczej	1	2	3	4	5 6 7
	21. Brak motywacji do nauki w szkole					

zdecydowanie zadawalająca

WSPÓŁPRACA Z INSTYTUCJAMI					
	I1 Instytucje		I2 Współpraca		
	Instytucja	Tak	Nie	zdecydowanie niezadawalająca	zdecydowanie zadowalająca
OMI1. Czy Państwa Placówka współpracuje z następującymi instytucjami OMI2. Proszę ocenić jakość współpracy z poszczególnymi instytucjami korzystając z 5-cio stopniowej skali gdzie 1 oznacza, że współpraca jest zdecydowanie niezadawalająca, a 5, że jest zdecydowanie zadowalająca Ankieter: <i>Zadaj pytanie I2 tylko odnośnie tych instytucji, z którymi respondent współpracuje</i>	1. Pomoc Społeczna	1	2	1 2 3 4 5	5
	2. Szkoła do której chodzą podopieczni	1	2	1 2 3 4 5	5
	3. Kuratorzy sądowi	1	2	1 2 3 4 5	5
	4. Policja	1	2	1 2 3 4 5	5
	5. Straż miejska	1	2	1 2 3 4 5	5
	6. Inne placówki podobnego typu jak Pani/Pana placówka	1	2	1 2 3 4 5	5
	7. Stowarzyszenia i innego rodzaju instytucje, jakie?	1	2	1 2 3 4 5	5

KOMPETENCJE							
MK1. W których obszarach i w jakim stopniu Pani/Pana zdaniem istnieje potrzeba rozwoju kompetencji pracowników placówki?	Kompetencje	Nie ma potrzeby			Jest bardzo duża potrzeba		
	1. Zarządzania czasem i planowanie	1	2	3	4	5	
	2. Radzenie sobie z wypaleniem zawodowym i stresem	1	2	3	4	5	
	3. Radzenie sobie z trudnymi emocjami (np. złością)	1	2	3	4	5	
	4. Prowadzenie zajęć z grupą	1	2	3	4	5	
	5. Umiejętność prowadzenia mediacji między wychowankami	1	2	3	4	5	
	6. Porozumiewanie się i utrzymywanie dobrych relacji interpersonalnych w zespole	1	2	3	4	5	
	7. Kompetencje w zakresie współpracy z innymi specjalistami zajmującymi się wychowaniem	1	2	3	4	5	
	8. Określanie celów osobistych i zawodowych, poznawanie swoich mocnych i słabych stron	1	2	3	4	5	
	9. Praca z dziećmi z zaburzeniami zachowania np. agresja, przemoc rówieśnicza	1	2	3	4	5	
	10. Praca z dziećmi mającymi problemy w nauce	1	2	3	4	5	
	11. Problemy związane z używaniem substancji psychoaktywnych przez młodzież (alkohol, narkotyki)	1	2	3	4	5	

	12. Programy profilaktyczne dotyczące zapobiegania używania substancji psychoaktywnych	1	2	3	4	5
	13. Problemy związane z przemocą w rodzinie	1	2	3	4	5
	14. Radzenie sobie z agresją skierowaną wobec wychowawcy	1	2	3	4	5
	15. Umiejętność pracy z rodziną dysfunkcyjną	1	2	3	4	5
	STWIERDZENIA					
MO1. Które ze stwierdzeń odnoszą się do Pana/ Pani placówki, a które nie?		TAK	NIE			
	1. W naszej placówce wychowankowie mają bardzo dużo do powiedzenia na temat tego, co i jak będzie realizowane	1	2			
	2. W naszej placówce dożywiamy podopiecznych	1	2			
	3. Spotykamy się często całym zespołem, aby omawiać problemy wychowanków	1	2			
	4. Praca naszych wychowawców jest poddawana superwizji	1	2			
	5. Nasza placówka prowadzi poradnię dla rodziców	1	2			
	6. W naszej placówce prowadzimy streetworking (pracę podwórkową)	1	2			
	7. W naszej placówce mamy programy dla absolwentów (którzy już do placówki nie uczęszczają)	1	2			
	8. Nasza placówka posiada zespół zmotywowanych pracowników	1	2			
	9. Nasi pracownicy regularnie się szkolą	1	2			
	10. W naszej placówce reguły postępowania są ułożone wspólnie z wychowankami	1	2			
	11. W naszej placówce te same reguły postępowania dotyczą wychowawców i wychowanków	1	2			
12. W naszej placówce oferujemy porady innych specjalistów (np. konsultacje lekarskie, porady prawnika)	1	2				

Przygotowany przez Instytut Medycyny Pracy im. Prof. J. Nofera na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi Raport: *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby* jest wyczerpującą, bardzo starannie i kompetentnie przygotowaną diagnozą działalności placówek wsparcia dziennego regionu łódzkiego. Niepodważalną wartością publikacji jest fakt, iż koncentruje się na problematyce praktycznie dotąd nie podejmowanej.

Pogłębiona analiza, z uwagi na przyjętą obiektywistyczno-konstruktywistyczną metodologię badań, pozwala uchwycić nie tylko wielość uwarunkowań, ale również zależności determinującą jakość świadczonych usług. Wieloaspektowość zrealizowanego projektu badawczego pozwala (...) dostrzec specyfikę funkcjonowania placówek wsparcia dziennego. Ich rolę i znaczenie, jakie mają dla beneficjentów wsparcia – dzieci, młodzieży i ich rodzin – (...) ale także dla osób odpowiedzialnych za projektowanie tego typu usług na poziomie polityki regionalnej czy krajowej.

prof. dr hab. Iwona Chrzanowska
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ISBN 978-83-946548-1-8

ISBN e-book PDF 978-83-946548-2-5

ISBN e-book EPUB/MOBI 978-83-946548-3-2

Publikacja bezpłatna

ISBN 978-83-946548-2-5

9 788394 654825